Riksdagens protokoll
1991/92:43

Onsdagen den 11 december

Kl. 9.00–17.36

Ceremoni med anledning av FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna

Ceremonin inleddes med att Rinkebyskolans kör under ledning av Lena Hellström sjöng "Wind of change".
(Applåder)

Anf. 1 TALMANNEN:

Den 10 december 1948 antog FNs dåvarande medlemsstater den allmänna deklarationen om mänskliga rättigheter. Nära 20 år senare bekräftades deklarationens ställningstaganden i två konventioner om dels medborgerliga och politiska rättigheter, dels ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Tillsammans utgör dessa dokument grunden för det internationella arbetet på att främja respekten för de mänskliga rättigheterna.

För Sveriges del är skyddet av de mänskliga rättigheterna en viktig del av utrikespolitiken. Sverige har en markerad profil när det gäller att påtala brott mot FN-konventionerna och en aktiv roll när det gäller tillkomsten av nya deklarationer, exempelvis inom Europarådet.

Allt detta är gott och väl. Men vi vet också att det inte räcker att stifta lagar och skriva under högtidliga konventioner. Dessa dokument får bara en verklig betydelse om det skrivna ordet får ett utrymme och uppmuntras att växa i människors hjärtan. Här har vi i Sveriges riksdag ett stort ansvar. Men ansvar måste också tas av varje enskild medmänniska. Vi måste alla, var och en på sitt sätt, försvara alla människors lika värde oberoende av ras, hudfärg, kön, språk, religion eller politisk uppfattning. Detta är inte minst viktigt då tendenser till främlingsfientlighet och rasism visar sig, också i vårt land. Genom att ta aktiv ställning och genom att inte för ett ögonblick låta dessa ytterlighetsuppfattningar stå oemotsagda kan vi medverka till att respekten för människors lika värde bibehålls.

Det handlar om att uppfostra den uppväxande generationen så att de grundläggande fri- och rättigheterna blir en självklar del av deras människosyn. Det handlar om att visa att våld, oförsonlig konfrontation och odemokratiska metoder inte har någon plats i vårt samhälle. När det gäller respekten för de mänskliga rättigheterna skall inga gränser finnas mellan människor och partier i Sveriges riksdag. Tillsammans skall vi slå vakt om demo-

1 *Riksdagens protokoll 1991/92. Nr 43*

kratiska värden och alla människors lika rättigheter och agera – med FN-deklarationens ord – "i en anda av broderskap".

Jag överlämnar nu ordet till statsminister Carl Bildt och därefter till socialdemokratiska partiets ordförande Ingvar Carlsson. Därefter avslutas ceremonin med ytterligare några sånger av kören från Rinkebyskolan.
(Applåder)

Anf. 2 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman, ärade ledamöter! Ingen tanke har betytt så mycket för vår civilisations framväxt som idén om människans unika värde och respekten för livet.

Det var när individen på allvar steg fram ur stammens mörker i den grekiska kulturens gryning som idén om människans unika värde föddes. I det antika Greklands kreativa stadsstater utvecklades föreställningar om rätt och moral som formade den västerländska humanismens begynnelse.

Tillbakaträngda och halvt bortglömda i nästan ett årtusende återuppstod dessa idéer under renässansen med förnyad kraft. Och med upplysningstiden fick den av kristendomen och av de antika idealen inspirerade europeiska humanismen en central ställning också i det politiska tänkandet. Deklarationer om mänskliga rättigheter blev självklara inslag i de nya författningar som tillkom efter politiska omvälvningar i t.ex. Frankrike och Nordamerika.

Men historien lär oss också att enbart ord på papper inte räcker. De stolta franska deklarationerna från revolutionsåret 1789 förmådde ingenting mot det jakobinska skräckväldet och Napoleons envälde. Och den amerikanska rättighetsförklaringen gav i årtionden, under mycket lång tid, bara ett ytterst svagt skydd för den svarta befolkning, vars rättigheter som medborgare i USA har ifrågasatts ända in i vår moderna tid.

Även i vårt Europa har förföljelse av minoriteter och folk på grund av hudfärg eller religion eller ras bara varit alltför välbekanta inslag, och ibland tycktes det som om humanismens idéer helt skulle kvävas av mörkret.

Men också ondskan och våldet lär oss något. Den europeiska kontinenten är nu på väg att slutgiltigt bli kvitt de gissel som plågat oss under så lång tid. Fascismens era blev kort, och nu har de kommunistiska systemen i Öst- och Centraleuropa också rämnat. Förändringens vindar blåser över vår kontinent, och hoppet om att Europa skall uppleva en renässans för frihet, demokrati och mänskliga rättigheter har tänts på nytt.

Samtidigt har vi inte rätt att glömma att merparten av världens människor lever i länder där människovärdet, friheten och rättigheterna inte respekteras. Många av våra tankar går i dag särskilt till en av världens många tappra frihets- och rättighetskämpar, Nobels fredspristagare Aung San Suu Kyi, som i många år arbetat för ett fritt och demokratiskt Burma. Hon har förhindrats av den burmesiska regimen att resa till Norden för att ta emot sitt pris. Men hennes ord kan inget våld och ingen regim stoppa. Hennes kamp förtjänar allt vårt stöd.

Men också i vårt eget samhälle och i vår egen del av världen får vi aldrig nonchalera hoten som finns. Tendenser till växande främlingsfientlighet och till rasism kräver ökad vaksamhet från alla dem som sluter upp på frihetens sida.

Detta måste vi möta främst genom att med stor fasthet hävda lagarna och hävda rätten. Våld kan aldrig accepteras från enskilda i vårt samhälle – allra minst om våldet utövas mot någon på grund av hudfärg eller religion.

Men ytterst är det nog genom ökad kunskap om den egna mångfasetterade historien och kulturen, genom ökad kunskap om andra människors mångfasetterade historia och kultur, som vi kan skapa den större tolerans och den fördjupade respekt för andra som vi behöver också i vårt eget fria, demokratiska och toleranta samhälle. Det är kärleken till människan som är grunden för det goda samhället. Och låt oss aldrig i vårt samhällsbygge och vårt samhällsarbete, som individer eller som politiska företrädare, glömma den oöverträffade mänskliga vishet som sammanfattats i Bibelns gyllene regel: Allt vad I viljen att människor skola göra Eder, det skolen I ock göra dem. (Applåder)

Anf. 3 INGVAR CARLSSON (s):

Fru talman, kammarledamöter! En ny människa föds just i detta ögonblick någonstans på jorden – en ny individ med ett eget, okränkbart värde.

Och medan jag sagt detta har ytterligare ett barn fötts, med samma rätt att existera och leva tillsammans med oss andra.

Detta med mänskliga fri- och rättigheter blir så självklart, om vi ser ett barns ansikte framför oss.

Det borde vara så att barnen skulle vara de första att få del av våra framsteg och de sista att drabbas av våra misstag. I verkligheten är det precis tvärtom. Det är barnen som råkar mest illa ut.

Förra året fick världens barn en egen internationell lag genom FNs barnkonvention. Hösten 1990 samlades världens ledare till ett barntoppmöte i New York.

Sverige var en av initiativtagarna till barntoppmötet. Vi har därmed ett alldeles särskilt ansvar att verka för att det som sades på det mötet inte bara blir vackra ord.

För miljoner barn är svält, krig, tortyr, sjukdomar, rädsla och otrygghet vardag. De har nästan inga rättigheter alls. Hälften av alla flyktingar är barn. Några av dem kommer hit till vårt land. Med sig bär de ofta upplevelser som är så hemska att varken barnen eller vi vuxna har ord för dem.

Vi skall inte ta emot de här barnen och deras föräldrar, säger en del. Det finns inte plats för dem i härbärget – för att anknyta till den förestående julens budskap.

Främlingsfientlighet kallar vi det – eller i allvarligare fall rasism – men det skiljer sig egentligen inte från vad vi vanligen kallar mobbning; då menar vi förstås svenskar som stöts ut av andra svenskar för att de på något sätt avviker.

Jag läste nyligen ett studiematerial för skolan, där elever skrivit dagbok. En pojke i sjunde klass skrev så här:

”Måndag

I dag var det Lucia. Vi fick prinskorv, kål, köttbullar och annan julmat. Jag satt för mig själv vid ett bord och åt gröt. Då kom Ove fram och la en prinskorv på min macka. Sen pekade han på mig och vrålade över hela matsalen: Titta! Han käkar korv, korv med fläskkött i.’

Då blev jag arg. Arg och ledsen. Ta du din korv och dra åt (hum, hum), sa jag över axeln och kände gråten klumpa sig."

Ny forskning visar att det är mobbarna som förlorar i längden. De är mer kriminella än resten av befolkningen och misslyckas ofta med skolor, jobb och annat i livet. Egentligen är det de som plågar andra som är de verkligt svaga.

Och svagast och fegast av alla är de rasister och nynazister som nu marscherar och skriker ut sitt förakt för demokratin och för människovärdet.

När jag hör deras skrän, får de mig att tänka på något som Hjalmar Söderberg har skrivit:

"Man vill bli älskad,
i brist därpå beundrad,
i brist därpå fruktad,
i brist därpå avskydd och föraktad."

Vi måste säga ifrån: Det är fegt, det är svagt, det är enfaldigt att tro att man kan lägga en tum till sitt eget värde genom att nedvärdera andra.

Vi är alla människor. Vi kan vara varandras glädje. Vi kan leva tillsammans i vardagen – oavsett om vi har olika ursprung, hudfärg, religion, politiska uppfattningar eller sedvänjor. Vi kan var och en, varje dag, bidra till att mänskliga fri- och rättigheter respekteras.
(Applåder)

Ceremonin avslutades med att kören sjöng "Till den ensamme" (musik av Mauro Scocco), "Bailame" (spansk visa) och "Tomten" (text av Viktor Rydberg).
(Applåder)

1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen

Talmannen meddelade att Mona Saint Cyr (m) och Bertil Måbrink (v) denna dag återtagit sina platser i riksdagen, varigenom tjänstgöringen som ersättare upphört för Anna Stråkander och Seija Viitamäki-Carlsson.

2 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 5 december.

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1991/92:KU5, KU8, KU11, KU13, KU14, KU17, KU18 och KU20
Lagutskottets betänkande 1991/92:LU15
Utrikesutskottets betänkanden 1991/92:UU11, UU12 och UU17

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att utrikesutskottets betänkande UU2, jordbruksutskottets betänkanden JoU5 och JoU7, skatteutskottets betänkande SkU5 samt konstitutionsutskottets betänkande KU12 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

4 § Mänskliga rättigheter

Föredrogs
utrikesutskottets betänkande
1991/92:UU2 Mänskliga rättigheter.

Anf. 4 BJÖRN SAMUELSON (v):

Fru talman! Jag vill först passa på att tacka för det initiativ som har tagits i kammaren i dag med den här manifestationen. Jag tycker att det var viktigt och fint.

Jag vill börja med att säga några ord om de yttringar av främlingsfientlighet och rasism som under den senaste tiden har blivit vanligare och fått en obehagligare karaktär i vårt land. Den djupare innebörden av dessa företeelser är i många fall angrepp mot grundläggande mänskliga rättigheter. De som med brandbomber i händerna attackerar flyktingförläggningar trampar på innehållet i artikel 1 i FNs förklaring om de mänskliga rättigheterna: "Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter."

Men inte ens riksdagen är förskonad från angrepp mot de mänskliga rättigheterna från denna talarstol. I förra veckan föreslog en ledamot att ett ettårigt totalstopp för invandring borde införas. Effekten av en sådan åtgärd skulle bli att artikel 14 i förklaringen om de mänskliga rättigheterna sattes ur spel: "Envar har rätt att i andra länder söka och åtnjuta fristad från förföljelse."

Det vilar ett stort ansvar på oss politiker att på hemmaplan alltid stå upp till försvar för de mänskliga rättigheterna, oavsett vems rättigheter som hotas – invandrare, asylsökande, judar, homosexuella eller vilken minoritet det vara må. Jag anser att ett särskilt ansvar vilar på statsministern för att med stor kraft slå fast att när det gäller försvaret av allas mänskliga rättigheter kan inga eftergifter eller kompromisser komma i fråga.

"Alla människor äro födda fria och lika i värde och rättigheter." Så inleds FNs deklaration om de mänskliga rättigheterna, som antogs den 10 december 1948. Men hur fjärran från dagens verklighet är det? På 43 år har FN inte förmått skapa instrument för att få regeringarna att efterleva vad de har skrivit under. Fortfarande torteras fångar i minst 60 eller kanske i så många som 100 länder. Hederliga val är på det hela taget förbehållna medborgarna i de rika länderna. I många u-länder är det vanligt att de fattigas röster köps. Polis och militär kommenderas ut för att stoppa journalister, advokater, fackföreningsorganisatörer, trädkramare och andra som går i bräschen för de mänskliga rättigheterna. Oppositionella försvinner. Barn arbetar som slavar i fabriker och på bordeller. Fosterdiagnostik används för att det inte skall

födas så många kvinnor. De har ju lägre värde. Klyftorna växer mellan fattiga och rika, såväl människor som länder. Ojämlikheten blir allt större.

Nu när FN inte längre blockeras av öst–väst-konflikten borde emellertid tiden vara inne för att FN skall kunna skaffa sig instrument för att få regeringarna att respektera de konventioner som deras länder undertecknat. Sanktioner måste tillgripas mot flagranta MR-brottslingar. Folkmördare måste straffas av världssamfundet. Kan vi acceptera att Pol Pot och hans medbrottslingar går fria?

I den svenska debatten kommer det ständigt nya propåer om att dra in biståndet för att straffa odemokratiska regimer. Men den typen av selektiva sanktioner slår bara mot ett litet antal u-länder, därtill de fattigaste och inte alltid de värsta förbrytarna.

Visst måste vi protestera när poeter sätts i fängelse i Vietnam och på Cuba, såsom nyligen skett, och när de styrande vägrar tillåta andra partier än sina egna. Men samtidigt flyter handeln och exportkrediterna vidare till mycket värre MR-förbrytare. Sverige fullföljer vapenexporten till Indonesien oavsett hur många människor som skjuts ihjäl i Östtimor.

Gentemot Saddam Hussein var det "business as usual" ända fram till den 2 augusti 1990. Då satt exportkreditnämnden med en miljardfordran på Irak. Det var aldrig tal om att straffa den regimen för gasmordet på kurder i Halabja eller för massavrättningarna av oppositionsfolk.

Samma undfallenhet visas den lika blodiga regimen i Iran och många andra.

Här hemma kan man, så att säga, ostraffat få orera om det vita blodet, om den vita rasens överlägsna intelligens. Det måste bli mer kraft och konsekvens i behandlingen av dem som bryter mot de mänskliga rättigheterna, mot folkmordskonventionen och alla andra förpliktelser i folkrätten.

Den dystra verkligheten är således att de mänskliga rättigheterna, 43 år efter det att FNs förklaring skrevs under, fortfarande kränks i flertalet länder i världen.

I Burma sitter Aung San Suu Kyi i husarrest. Hon fick Nobels fredspris men kunde inte hämta det själv. Men tack vare priset har hennes fall och förtrycket i Myanmar, eller Burma, uppmärksammats.

Det övervåldigande flertalet offer är emellertid okända för oss. Många gånger hör vi bara talas om dem som nummer, ett antal människor som arresterats eller mördats; den 12 november mejades ett hundratal östtimoreser ner. Men vi måste engagera oss lika starkt för alla offer för förtrycket, oavsett var de finns. Inte heller får ekonomiska och politiska intressen innebära att Sveriges röst tystnar i sin kritik mot länder där brott begås mot de mänskliga rättigheterna.

Bland de värst förföljda är kurderna. Deras situation i Irak blev äntligen uppmärksammad i april i år i samband med stridigheterna. Men fortfarande är mellan en och två miljoner kurder utan bostad. De har inte ens tillgång till tält inför den stundande vintern. Många skadas av minorna i området. Mat och medicin saknas. Turkisk militär har bombat kurdiska flyktingläger och t.o.m. UNHCRs lager för hjälp till kurderna, under föregivande av att det skulle vara PKK-baser. Den internationella uppmärksamheten har uppenbarligen slappnat.

De förföljda kurderna i Turkiet och Iran har inte kommit i rampljuset på samma sätt som de i Irak i samband med Gulfkriget. I Turkiet råder undantagstillstånd i stora delar av de områden, främst i sydöst, som befolkas av kurder. Den nya terroristlagen i Turkiet innehåller samma förbud som de gamla, nu upphävda paragraferna i strafflagen. Fortfarande är det förbjudet att använda det kurdiska språket i offentliga sammanhang och för trycksaker. All politisk verksamhet för den kurdiska frågan är fortfarande likställd med terrorism och skall bestraffas.

Också förtrycket i Iran fortsätter. Men trots det har, nu när kriget med Irak är slut, handel, industriinvesteringar, handelskrediter och diplomatiska förbindelser med Iran kraftigt utökats från många länder, så också från svensk sida.

Vänsterpartiet anser därför att mer måste göras för att kurdernas situation i alla tre länder – Turkiet, Iran och Irak – uppmärksammas bättre i FN, Världsbanken och andra internationella sammanhang.

Mot den bakgrunden yrkar jag bifall till Seija Viitamäki-Carlssons meningsyttring.

Herr talman! Politik blir bäst av och förutsätter inlevelse. Kanske särskilt viktigt är det att utveckla förmågan till inlevelse i samband med att vi i dag diskuterar de mänskliga rättigheterna här i kammaren. Jag skulle som avslutning vilja läsa en dikt av vår kollega i Finland, Claes Andersson. Han skriver i sin senaste diktsamling som heter "Huden där den är som tunnast" följande:

Själslig smärta är en förnybar mänsklig resurs.
Det händer att den tar slut.
Man förlorar kontakten med sig själv.
Det som har hänt har inte hänt.
Det verkar som en lättnad men är det inte.
Man blir vilsen, gråter inte, känner ingenting,
glömmer att sörja.
Man minns inte, kan inte minnas, vad man skulle
komma ihåg.
Man minns inte heller vad man glömt.
Det är en form av amnesi.
De flesta, liksom man själv, märker ingenting
särskilt.
Det förekommer i samband med
svek, krig, katastrofer, fysisk
och annan tortyr, obesvarad kärlek.
Utmärkt, svarar man undrande.

Anf. 5 HANS GÖRAN FRANCK (s):

Herr talman! I utrikesutskottets betänkande finns en redogörelse för FNs regelsystem på MR-området. Där anges bl.a. att det inom ramen för FN har utarbetats flera konventioner och förklaringar med syfte att skydda speciella grupper eller intressen. År 1966 tillkom konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering. Mot bakgrund av aktuella händelser och

pågående offentlig debatt, inte minst vad som tidigare i dag har förekommit här i kammaren, finns särskild anledning att ytterligare gå in på och fästa uppmärksamhet just på denna konvention.

Konventionen, som trädde i kraft redan år 1969, har som övergripande mål en faktisk jämlikhet mellan människor utan åtskillnad på grund av ras, hudfärg eller nationellt eller etniskt ursprung. Staterna åläggs i konventionen dels att fördöma rasdiskriminering, dels att föra en politik som syftar till att avskaffa rasdiskriminering och dels att genom positiva åtgärder främja jämlikhet mellan människor oberoende av ras. Konventionen ålägger staterna att göra slut på rasdiskriminering i alla dess former, således även från enskilda personers och sammanslutningars sida. Konventionen omfattar det offentliga livet.

Rasismen och flyktinghatet sprider sig alltmer i Sverige och i övriga Europa. Det är nu av yttersta vikt att slå vakt om det öppna och demokratiska samhället.

Det finns inga enkla lösningar för att uppfylla konventionen, men låt mig peka på ett antal åtgärder som jag anser måste vidtas för att vända den djupt oroande utvecklingen.

Förstärk kraftigt undervisningen om rasism och främlingshat i alla skolor! Vi som lever i ett demokratiskt samhälle måste självklart hävda informationens och upplysningens betydelse för ökad tolerans, humanitet och förståelse mellan människor.

Det är också viktigt att vuxna fungerar som goda exempel för att hävda dessa värden. Vi får inte vara tysta eller huka oss när rasfördomar och rashat sprids.

Massmedia har ett stort ansvar när det gäller att hävda toleransen och främja alla människors lika rätt och värde.

Det gäller också att genomföra sådana politiska, sociala och ekonomiska förändringar i samhället att man kommer åt själva grogrunden för rasism och rasfördomar.

Men det räcker inte. Det måste kombineras med en skärpt lagstiftning. Det är allmänt accepterat att vi sedan lång tid bestraffar hets mot folkgrupp och att vi därigenom även inskränker yttrande- och tryckfrihet. Det borde därför inte vara så märkligt att göra en begränsad inskränkning i organisationsfriheten. Skyddet mot rasistiska organisationer måste nämligen förstärkas. Den organiserade rasismen, som nu kan arbeta både ovan och under jord, är vida farligare än den enskilda.

I regeringsformen sägs att föreningsfriheten får begränsas om det gäller en organisation vars verksamhet innebär förföljelse av folkgrupp av viss ras, hudfärg eller etniskt ursprung. Det är just ett sådant lagförslag som justitiekanslern Hans Stark har lagt fram efter direktiv från den tidigare socialdemokratiska regeringen.

Det svenska engagemanget måste inriktas på att förmå fler stater att dels ansluta sig till, dels respektera de folkrättsliga normer och principer som finns. Då det gäller inte bara den av mig nyss nämnda konventionen utan även andra konventioner finns det åtskilligt mer att göra. Det finns nämligen skäl för ett aktivt svenskt deltagande i utarbetandet av ytterligare normer där behov finns.

Ett sådant exempel är att barnkonventionen borde innebära förbud mot att utnyttja barn som soldater i väpnade konflikter och att åldersgränsen måste höjas från nuvarande 15 till 18 år.

Ett annat exempel är att det behövs en konvention som förbjuder dödsstraff både i freds- och i krigstid. Nuvarande FN-regler innebär ingen sådan skyldighet för staterna, utan erbjuder endast en möjlighet att åta sig att inte använda dödsstraff i fredstid. I slutdokumentet vid Köpenhamnsmötet om den mänskliga dimensionen 1990 sades endast att medlemsstaterna åtog sig att utbyta information om dödsstraffets avskaffande och att publicera information om dess användning.

Inom Europarådet har arbetet framskridit längre. Det s.k. sjätte protokollet till Europakonventionen förbjuder dödsstraff i fredstid. Nu gäller det för Turkiet, där de flesta dödsdomarna i Europa har avkunnats och fortsättningsvis avkunnas, att med sin nya regering leva upp till de förpliktelser som landet har som medlem i Europarådet.

Det har bildats en ny koalitionsregering under Demirels och Inönüs partiers ledning. Det bör från Turkiet komma en snar reaktion på frågan om dödsstraffet men även om andra förpliktelser som Turkiet har, främst i fråga om det utbredda bruket av tortyr i detta land. Både Demirel och Inönü har skarpt kritiserat kränkningarna i tidigare oppositionsställning, och vi måste också i dag rikta oss till dem och säga att de måste förändra sin politik visavi den kurdiska minoriteten i landet, som uppgår till omkring 10 miljoner människor.

Här borde det nu finnas nya förutsättningar för att de synpunkter och krav som vi har i utskottsbetänkandet kan vinna ökat gehör, men vi måste fortsätta att pressa på.

Kampen mot dödsstraffet och tortyren, som båda är barbariska förbrytelser, måste intensifieras. Tortyren i världen har inte minskat. Det är bara 56 länder som har anslutit sig till FN-konventionen.

Efterlevnaden av reglerna måste kraftigt förbättras, vilket jag poängterar på nytt. Sveriges uppgift är inte bara att kritisera utan även att genom utrikespolitiken stärka och utveckla respekten för mänskliga rättigheter, inte minst inom ramen för biståndspolitiken.

Med de här orden vill jag yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande, där det endast finns en meningsyttring, som jag har bemött tidigare under mitt anförande.

Anf. 6 INGER KOCH (m):

Herr talman! Överallt i världen kränks och förnekas i dag människors grundläggande rättigheter. Detta gäller framför allt de medborgerliga och politiska rättigheterna men även de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna.

Amnesty Internationals rapporter redovisar att allvarliga övergrepp mot de mänskliga rättigheterna förekommer över hela världen i form av åsiktsförtryck, tortyr, försvinnanden, fängslanden utan rättegång och mord utförda av regeringsanknutna dödspatruller. Vi har nu belägg för att massmord har utförts av regeringsstyrkor och för att enskilda personer, både män, kvinnor och barn, med berått mod har dödats av sina regeringar. Moti-

ven för dessa mord har i de flesta fallen varit att offren misstänkts för opposition mot den härskande regimen. Men människor har också dödats för sin religion, sin etniska tillhörighet och för kontakter eller släktskap med människor, som ansetts vara fiender till regeringarna.

De regeringsstödda morden förövas på de mest skilda platser. Somliga människor dödas på öppen gata, andra i hemliga celler och isolerade läger, i moskéer, i kyrkor och på sjukhus eller i sina hem. Somliga skjuts ner i grupper eller dödas av prickskyttar. Andra torteras ihjäl.

Mycket av detta avsiktliga dödande utanför lagens råmärken har skett i länder där det har pågått väpnade konflikter. Under sådana förhållanden kan regeringarna lättare undgå ansvar för morden – det finns få oberoende iakttagare på plats och myndigheterna kan hävda att mordoffren är krigsoffer.

Men många regeringsstödda mord förövas också av trupper under eller efter regeringsfientliga demonstrationer. Massakern på civila på Himmelska fridens torg i Kina i juni 1989 är ett exempel på detta. De indonesiska säkerhetsstyrkornas dödsskjutningar av ett stort antal demonstranter i östra Timors huvudstad Dili den 12 november i år är ett annat exempel.

Dessa övergrepp och detta förtryck förekommer framför allt i odemokratiska samhällen, där regimerna inte tål opposition och där förtrycket är en förutsättning för att regimen skall kunna sitta kvar.

Det är därför viktigt att slå fast – många talare har gjort det före mig, men det tål att upprepas – att respekten för varje människas värde, åsikter och rättigheter oavsett kön, ålder, ras och etnisk och religiös tillhörighet har sin fasta grund i ett demokratiskt styrelsesätt och i rättssamhället. Att hävda och att kunna utöva sina mänskliga rättigheter är en naturlig del i demokratins verksamhet och utveckling.

Respekten för demokrati och mänskliga rättigheter måste ständigt hävdas och försvaras. När detta sker får det ofta karaktär av kritik mot sittande regimer som inte tål opposition.

Men det är viktigt att vi genom vår utrikespolitik stärker och utvecklar respekten för de mänskliga rättigheterna. Detta bör ske både bilateralt och inom FN-systemets ram. I regeringsförklaringen slås också fast att "den svenska utrikespolitiken skall vara en klar röst för mänskliga rättigheter, frihet och demokrati i världens alla delar".

Vi moderater har länge hävdat att stödet för mänskliga rättigheter skall vara särskilt tydligt i vår biståndspolitik. Att främja en demokratisk utveckling är ju ett av de fem målen för svenskt biståndsarbete. Och i regeringsförklaringen betonas också att biståndspolitiken skall läggas om i riktning mot ett väsentligt starkare stöd för demokrati.

Internationella konventioner och internationell opinionsbildning för arbetet med de mänskliga fri- och rättigheterna framåt. Ingen regering kan i dag säga, att mänskliga rättigheter är en nationell fråga. I enlighet med FN-stadgan har världens länder förpliktigat sig att samarbeta när det gäller övergrepp mot de mänskliga rättigheterna.

Det är mycket positivt att Sverige under den nu pågående generalförsamlingen i FN har lagt fram en resolution om situationen i Myanmar – tidigare Burma. I resolutionen uttrycks den oro som man i många länder känner över

den svåra situationen beträffande de mänskliga rättigheterna i landet, och vi kräver att alla medborgare i landet fritt skall få delta i det politiska livet. I resolutionen välkomnas också generalsekreterarens uttalande i samband med att oppositionsledaren Aung San Suu Kyi tilldelats årets fredspris och hans upprepade vädjanden om att hon skall släppas fri. Det är också positivt att situationen i Myanmar kommer att behandlas av FNs kommission för de mänskliga rättigheterna vid kommisionens möte under våren 1992 och att generalförsamlingen nästa år tar upp situationen i Myanmar till förnyad granskning.

Det kurdiska folkets kamp för sin överlevnad och för sina politiska och medborgerliga rättigheter har pågått i många hundra år. Kurderna har utsatts för tvångsförflyttningar från sina hem, folkmord och massakrer, och detta sker fortfarande.

I samband med kriget i Irak i våras utsattes den kurdiska befolkningen återigen för grova övergrepp, och stora delar av befolkningen i norra Irak flydde än en gång över gränsen till Turkiet och till Iran. För två veckor sedan kunde vi på nytt läsa att tiotusentals kurdiska medborgare flytt från sina hem i norra Irak efter hot och beskjutning från irakiska regeringstrupper. Hans Göran Franck påpekade nyss att det inte bara är i Irak som den kurdiska befolkningens mänskliga rättigheter kränks. Även i Turkiet lever kurderna under svåra förhållanden. Utskottet betonar också i betänkandet vikten av att regeringen fortsätter sina ansträngningar att ta upp kurdernas mänskliga rättigheter till behandling i FN i syfte att förmå de länder där kurderna bor att respektera deras rättigheter, tillmötesgå deras strävanden efter autonomi och att låta dem utöva sina rättigheter att fritt få utveckla sin egen kultur, sin identitet och använda sitt eget språk.

Herr talman! De grova kränkningar av mänskliga rättigheter som sker i Iran kan inte heller accepteras. Förekomsten av godtyckliga avrättningar, försvinnanden, bristande rättssäkerhet och frihetsberövanden har också vid flera tillfällen behandlats i FNs kommission för de mänskliga rättigheterna. Den senaste rapporten från den utsedde rapportören innehöll på flera punkter kritik mot förhållandena i Iran, och den resolution som antogs i år förlänger rapportörens mandat. Utskottet betonar vikten av att regeringen fortsätter att arbeta för att brotten mot de mänskliga rättigheterna uppmärksammas och fördöms.

Herr talman! Vi har under de senaste åren upplevt en glädjande utveckling i riktning mot demokrati och ökad respekt för de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna i Central- och Östeuropa, men även i Latinamerika, Afrika och Asien. Allt fler länder styrs nu av parlament som utsetts av folket i fria val.

Tyvärr måste vi konstatera att de nu pågående striderna i Jugoslavien också har lett till allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Vi får hoppas att Sovjetunionens sönderfall och bildandet av ett nytt statsförbund mellan Ryssland, Ukraina och Vitryssland inte medför att grundläggande mänskliga rättigheter åsidosätts.

Det finns i dag ca 4 000 etniska samhällen spridda i länder över hela världen. Avgörande för en framtida fredlig utveckling är hur dessa minoriteter erkänns och skyddas i de olika ländernas konstitutioner.

Det är därför viktigt att Sverige och övriga demokratiska länder i olika internationella fora och bilateralt är beredda att hjälpa de nya framväxande demokratierna i deras arbete med att utarbeta nya konstitutioner, där även minoriteternas rättigheter beaktas och skrivs in.

Ett aktuellt exempel på ett sådant agerande från Sveriges sida är att regeringen nyligen beslutat att anslå medel för en insats för mänskliga rättigheter och rättsskydd i Albanien. Svenska experter skall studera rättssystemet i Albanien, informera om det rättsliga systemet i Sverige och undersöka hur Sverige kan främja utvecklingen mot en rättsstat.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande nr 2.

I detta anförande instämde Gullan Lindblad (m).

Anf. 7 KARL-GÖRAN BIÖRSMARK (fp):

Herr talman! Rätten till liv är en fundamental mänsklig rättighet. Men människan har inte bara rätt till liv, utan också till ett liv i värdighet. Därför är det viktigt att kämpa för ekonomiska och sociala rättigheter, att kämpa för världsfattigdomens och svältens utplånande.

Och själva grundförutsättningen för att kunna förverkliga sociala och ekonomiska rättigheter är att det finns yttrandefrihet, mötesfrihet; kort sagt: demokrati.

Yttrandefrihet och informationsfrihet är en nödvändighet för ett demokratiskt samhälle och för människors fulla deltagande i ett sådant samhälle. Utan fullständig information kan individen inte kritisera den förda politiken. Utan röst och utan rättighet att uttrycka sig kan inte individen bidra till politisk och social förändring.

Kränkningar av yttrandefriheten och andra besläktade friheter är inte lika plågsamma och vidriga för individen som t.ex. tortyr. Men för att vi skall kunna veta om att det förekommer tortyr och kunna bekämpa den måste det finnas yttrandefrihet.

Att yttrandefriheten är demokratins och folkviljans instrument gör den farlig för regimer, vilkas legitimitet bygger på just skräck och våldsutövande och inte på människors frivilliga stöd och förtroende, uttryckt i öppna val.

Därför är det en uttalad strävan hos totalitära regimer i olika länder att begränsa yttrandefriheten, att hindra att information når allmänheten och att strypa oppositionens möjligheter att verka. Tyvärr är det ofta en alltför framgångsrik strävan.

Även om yttrandefriheten och de andra politiska rättigheterna är centrala för att människan skall kunna åstadkomma någon förändring av sina villkor, är de sociala, ekonomiska och kulturella rättigheterna nödvändiga om människan skall kunna leva i värdighet.

I artikel 16 i FNs allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna står det att "envar har rätt till undervisning". Detta är en viktig mänsklig rättighet. Det är därför angeläget att sprida läskunnigheten i världen. Läskunnigheten underlättar en stabil demokratisk utveckling och information till människorna om de mänskliga rättigheterna. Nu är det tyvärr så, att analfabetis-

men ökar i världen, och vi går åt fel håll. Detta faktum försvårar också arbetet för mänskliga rättigheter.

Trots att många u-länder fick föra en lång frihetskamp mot kolonialt förtryck och därmed upplevde vad det vill säga att inte äga mänskliga rättigheter har de – när friheten från kolonialmakten väl var uppnådd – själva infört censur, diktatur och tortyr. Argumenten som försvarar förtrycket är desamma som under kolonialtiden. Utvecklingen har t.ex. inte nått tillräckligt långt för att det skall vara demokrati, och utbildningsstandarden är för låg. Medborgerliga och politiska rättigheter är aldrig en lyx som kan vänta, medan utvecklingsnivån höjs. De utgör snarare själva förutsättningen för framåtskridandet.

Att i fria demokratiska val få utse sitt lands styrelse är en grundbult för fred och för mänskliga rättigheter. Under de senaste åren har flera efterlängtade val ägt rum i före detta diktaturer eller kolonier. På annat håll har fredsförhandlingar inletts, som mycket väl kan komma att resultera i fria val. Arbete pågår i Cambodja, Västsahara, Etiopien m.fl. länder, och nyligen såg vi att fria val ändrade regimen i Zambia. Ofta rör det sig om länder som aldrig eller åtminstone inte på länge haft fria och allmänna val och där misstron är mycket stor mellan de olika parterna i landet. Ett misslyckat val, med valfusk och manipulationer eller bara misstankar om att sådant förekommit, kan störta en nyfödd demokrati tillbaka in i en tillvaro av diktatur och övergrepp mot mänskliga rättigheter.

Det finns ännu inga normer för hur ett val skall genomföras, även om diskussioner har påbörjats inom FN om ett normsystem för "fria och rättvisa val". Behovet av ett regelsystem som ger skydd mot valfusk är stort, framför allt om vi skall tro på att demokratin kommer att segra i allt fler stater. Därför bör det nu inom FNs ram utvecklas ett internationellt normsystem för hur fria, allmänna och rättvisa val skall gå till. De nordiska länderna har i Skagendokumentet satt upp vissa riktlinjer för detta. I detta normsystem är det viktigt att verka för rätten till internationell övervakning av valen, som skall bygga på allmän rösträtt, opartisk administration, behovet av oberoende valövervakning, registrering av röstberättigade, tillförlitliga röstavlämningsprocedurer och metoder för att undvika valfusk. FNs arbete i Namibia är ett bra exempel. Det gav FN värdefulla erfarenheter med tanke på framtida åtaganden i sådana här sammanhang.

Ett intensivt arbete måste bedrivas för att reglera och förbjuda dödsstraffet. Här har utvecklingen de senaste åren varit negativ. Som exempel kan jag nämna att antalet avrättningar i Iran i år har ökat kraftigt jämfört med antalet år 1990. Under de sju första månaderna 1991 avrättades 647 människor i Iran. Motsvarande siffra 1990 var 203, alltså tre gånger så många avrättningar i år jämfört med förra året. Detta är en skrämmande utveckling.

Opinionsarbetet mot dödsstraffet måste kraftigt understödjas, inte minst i de länder som i övrigt respekterar de mänskliga rättigheterna, t.ex. USA.

Turkiet är ett land där mänskliga rättigheter sitter mycket trångt. År 1982 anmäldes Turkiet till Europadomstolen för brott mot de mänskliga rättigheterna. År 1985 drogs anmälan tillbaka, då Turkiet lovade rätta till bristerna och bl.a. helt upphöra med tortyr. År 1991 kan det tyvärr konstateras att Turkiet ännu inte har uppfyllt sitt löfte. Tortyr är något som fortfarande re-

gelmässigt förekommer i Turkiet. Entydiga rapporter pekar i denna riktning. Om den nya regimen kommer att arbeta på att få till stånd en förändring återstår att se. Med tanke på vad Hans Göran Franck sade här tidigare finns det onekligen ett visst hopp om en förändring.

De flesta kränkningar av mänskliga rättigheter står stater för. Man skulle grovt kunna dela in kränkningarna i några huvudgrupper.

En första grupp kan de kommunistiska dikaturerna sägas utgöra, som dock glädjande nog blir allt färre. Där används statsapparaten för att kontrollera att ingen avviker från den officiella politiska uppfattningen. Detta betyder ofta ett sofistikerat förtryck av oliktänkande och en utbyggd kontrollstat. Några få kvarvarande exempel är Albanien, Kina och Cuba.

En annan variant är den totalitära religiösa staten, som inte tolererar andra åsikter än dem som religionen stöder. Här återfinns t.ex. Iran och Irak.

Exempel på konsekvenserna av detta kan vi påtagligt uppleva, om vi talar med representanter för den iranska frihetsrörelsen Mujahedin som just i dessa dagar genomför en demonstration på Sergels torg här i Stockholm. Den politiskt aktive Mohammad-Sadegh Pormozafari har förvägrats uppehållstillstånd i Sverige och går nu ett mycket ovisst öde till mötes i Iran. Om landet Iran hade tillåtit ett öppet samhälle där det hade varit möjligt att kritisera regimen, skulle en sådan här demonstration inte vara nödvändig. Ett annat exempel: 4 000 kvinnor har under det senaste året arresterats i Iran, därför att de inte har burit den slöja som mullorna påbjuder.

En tredje typ av stat som stystematiskt kränker mänskliga rättigheter är den militärt dominerade diktaturen eller halvdiktaturen, ofta förekommande i Latinamerika men även i Asien och Afrika. Det handlar ofta i grunden om en konflikt mellan överklassen och de fattiga i samhällen som präglas av fattigdom och stora klyftor, och där armén skyddar den privilegierade gruppen. Regeringen kan ha olika grad av demokratisk legitimitet och kontroll – eller brist på kontroll – över armén. Men huvuddraget i dessa fall är att armén systematiskt bedriver jakt på de oppositionella krafterna utan att ställas till ansvar för sina brott mot mänskliga rättigheter mer än i undantagsfall.

Herr talman! Först när människorna, medborgarna, åtnjuter yttrandefrihet och tryckfrihet och i demokratiska val får bestämma hur deras länder skall styras ges freden en rejäl chans.

Jag yrkar bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande 2.

Anf. 8 INGBRITT IRHAMMAR (c):

Herr talman! Vi dödade dig därför att du inte gick i skolan och inte hade någon framtid.

Detta meddelande hade mördarna lämnat vid ett dödat gatubarn i Bogotá i Colombia.

Gatubarnen blir allt fler i Latinamerikas storstäder. Det flesta barnen lämnar sina hem när de är mellan 6 och 13 år gamla. De minns inte alltid varifrån de har kommit. En del gick helt enkelt vilse och har inte hittat tillbaka hem igen.

I Brasilien handlar det om köpmän eller förmögna som går samman och

lejer dödspatruller för att bli av med gatubarnen i sina områden. Det talas om att uppemot en miljon gatubarn har mördats enbart i Brasilien.

Vilken hjälp kan vi ge dessa barn? I en motion från centern har det föreslagits att ökad uppmärksamhet skall ges aspekterna på barn i det svenska biståndet såväl bilateralt som multilateralt. I betänkandet framgår också att det är viktigt att förbättra barnens situation i världen. T.ex. frivilligorganisationer arbetar med statligt stöd för gatubarn. Vissa projekt har startats av barnen själva, bl.a. i Peru och i Brasilien. Det är därför viktigt att vi ger hjälp till självhjälp när det gäller dessa projekt.

Det är emellertid inte bara barn i andra länder som far illa. Vi har från svensk sida anledning att ifrågasätta hur vi själva följer barnkonventionen.

Rädda barnen har i dagarna i en rapport påtalat att allt fler flyktingbarn tas i förvar innan de skickas ut ur Sverige. Det rör sig om i genomsnitt två barn per dag. Förvarstiden varierar från några timmar upp till flera dagar. Enligt Rädda barnen strider detta agerande inte enbart mot utlänningslagen utan också mot FNs barnkonvention.

Herr talman! Många asylsökande har skäl att få stanna i vårt land. Andra asylsökandes skäl är inte starka nog. Varje fall bedöms enskilt. Trots detta kan misstag ske. Jag menar att det i osäkra fall är bättre att fria än fälla.

T.ex. bör stor försiktighet anmodas när det gäller utvisning av iranier som tidigare har varit aktiva inom motståndsrörelsen Mujahedin och som har sökt asyl i Sverige. Sedan juni 1981, då demonstrationer senast tilläts i Iran mot de svåra förhållandena och brott mot mänskliga rättigheter, har 150 000 personer fängslats. 90 % av de fängslade tillhörde motståndsrörelsen Mujahedin. 90 000 har sedan samma tidpunkt avrättats, och 90 %av dessa 90 000 har också tillhört Mujahedin.

Som Karl-Göran Biörsmark nämnde utvisades så sent som i oktober i år en Mujahedinanhängare. Och enligt uppgifter som jag har fått fängslades han vid hemkomsten. Det är därför angeläget att vi från svensk sida verkligen bringar klarhet i detta fall och inte fortsätter att utvisa iranier som säger sig tillhöra Mujahedinrörelsen utan att vi har säkra bevis på att de inte riskerar livet vid återkomsten till Iran.

Från centerns sida har vi motionerat om att det är viktigt att FNs granskning av situationen i Iran fortsätter och effektiviseras. Eftersom FNs särskilda representant skall få besöka Iran en tredje gång, och eftersom Röda korset nu skall få besöka fängelser i landet, har vi i utskottet nöjt oss med att det inte nu fordras några ytterligare uttalanden från utskottets sida.

I går fick jag emellertid veta något som gör mig ytterligare orolig för fängslade iraniers liv. Inför Röda korsets besök i fängelserna håller nu flera politiska fångar på att förflyttas från fängelserna till olika lägenheter eller mindre fängelser för att gömmas undan inför besöket. Samtidigt avrättas fångar på olika håll i landet för att dessa inte skall kunna vittna inför Röda korset. Det finns all anledning att vi noga följer utvecklingen i Iran på området för mänskliga rättigheter och protesterar i olika sammanhang mot situationen i landet.

I grannlandet Irak är situationen inte mycket bättre för dem som är oppositionella mot regimen. Framför allt är det kurderna som har det svårt nu. Den internationella bojkotten mot Irak fortsätter, vilket gör det svårt för ci-

vilbefolkningen att klara de vardagliga behoven. Men för att förvärra situationen ytterligare för kurderna i Irak bojkottar Saddam Hussein kurderna när det gäller bensin- och matleveranser. Dessutom sker nya anfall mot de kurdiska områdena, och en ny flyktingkatastrof är på väg att inträffa i bergen mellan Irak, Iran och Turkiet. Hundratusentals kurder är på flykt igen till följd av den irakiska arméns förnyade anfall under de senaste två månaderna. Många kurder beräknas dö till följd av vinterkyla, brist på mat och direkt förföljelse. Sverige måste fortsätta att ge humanitärt bistånd under vintermånaderna, men framför allt försöka förmå FN att stanna inom området för observationer men även för vidare biståndsinsatser.

Herr talman! I november 1975 utropades det självständiga Östtimor. I december samma år invaderades landet av Indonesien. Åren sedan dess har präglats av försvinnanden, tortyr och massmord. I en Amnestyrapport 1985 uppskattar man att en tredjedel av befolkningen dödats sedan invasionen. Indonesien har under de senaste månaderna trappat upp våldet mot befolkningen på Östtimor. Indonesisk militär har genomfört massakrer på civila. Vittnen till det inträffade har undanröjts. Indonesiens överbefälhavare hotade häromdagen att krossa alla som försöker bryta loss något territorium från den indonesiska centralmaktens kontroll.

Sverige har i Europarådet ställt sig bakom en resolution angående Östtimor. Resolutionen uppmanar medlemsstater, som har ekonomiska band med Indonesien, att utöva påtryckningar i syfte att stoppa alla kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Resolutionen uppmanar också till livsmedels- och hälsobistånd till Östtimor. Vi måste från svensk sida nu leva upp till resolutionen. Vapenexport från Sverige förekommer inte längre till Indonesien. Däremot är det osäkert om vissa reservdelar till försvaret fortfarande exporteras till Indonesien. Om detta skulle var fallet bör även dessa leveranser omedelbart stoppas mot bakgrund av de senaste indonesiska övergreppen. Biståndsmedel bör i ökad utsträckning kanaliseras direkt till det timoresiska folket för livsmedels- och hälsoinsatser.

Centern har under flera år motionerat om att Sovjetunionen – det är osäkert vilka länder som nu tillhör den unionen – borde bistå med minröjning, minkartor och annan information angående minorna. Det behövs i röjningsarbetet i Afghanistan. Bl.a. behövs information om vilken typ av minor som använts och hur dessa desarmeras. Först i år har vi fått gehör för vikten av detta krav, och utskottet understryker nu vikten av att Sovjetunionen bistår vid minröjningen, inkl. tillhandahåller de eventuella minkartor som finns. Detta gläder naturligtvis oss i centern.

Ett annat krav som vi också har fått gehör för i utskottet i år efter flera års tidigare motionerande utan gehör är kravet på en FN-kommissarie för mänskliga rättigheter. I tidigare betänkanden har det konstaterats att det inte funnits några förutsättningar för att få gehör vare sig för ett nytt FN-organ finansierat över den reguljära budgeten eller för en ny funktion inom FN på detta område. Men i år finner utskottet förslaget om en FN-kommissarie för mänskliga rättigheter vara av bestående intresse.

Ett förverkligande av förslaget bör ske när finansiella förutsättningar föreligger, påpekar utskottet. Det är en klar attitydförändring jämfört med tidigare år. Det är också ett steg i rätt riktning.

Att centerns motionskrav behandlats så positivt i det betänkande som vi i dag skall fatta beslut om är självfallet glädjande. Det visar att det många gånger krävs upprepningar och tålamod för att man skall komma så långt att en idé vinner gehör. Likaså krävs det att man ideligen påtalar förhållandena och visar uthållighet i det här arbetet. Det gäller också att det görs fortsatta ansträngningar för att antalet brott mot de mänskliga rättigheterna på vår jord skall minska. Det är ju något som vi alla här önskar och eftersträvar.

Med detta yrkar jag bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 9 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Inledningsvis vill jag påpeka att jag ställer mig bakom utrikesutskottets betänkande och dess förslag till yttrande beträffande motioner som gäller de mänskliga rättigheterna. Trots det vill jag belysa de här frågornas stora vikt och understryka hur angeläget det är att omvärlden även i fortsättningen uppfattar Sverige som en av de främsta förespråkarna för människors rätt – människors rätt till värdighet och jämställdhet. Det är angeläget att det här begreppet utvidgas.

Begreppet mänskliga rättigheter inrymmer egentligen flertalet krav som bör ställas när det gäller ett mänskligt liv i värdighet. Det första krav som bör ställas inom ramen för den rättigheten gäller rätten till liv.

Jag skall inte ta upp abortfrågan i det här sammanhanget. Närmast tänker jag i stället på alla onödiga krig som pågår på olika håll i världen. Enkelt uttryckt beror krigen i stor utsträckning på en bristande respekt dels för andra människors värde och värdighet, dels för folks lika rättigheter och rätt till självbestämmande.

Den tragiska konflikten i Jugoslavien visar att civilbefolkningens mänskliga rättigheter helt har satts ur spel. Minoriteter har varit föremål för diskriminering. Därmed har motsättningarna och hatet folkgrupper emellan ökat. Ett grundläggande element beträffande en fredsöverenskommelse i Jugoslavien är respekten för de mänskliga rättigheterna.

I Sovjet har de mänskliga rättigheterna fram till i dag fått ett ökat utrymme allteftersom den demokratiska vågen vunnit inträde. Men i Sovjets många stater ligger, bildligt talat, gammal surdeg och jäser. När man lättar på någon av de tömmar som styr hästen finns risken att hästen drar alldeles för långt åt det ena hållet. Det gäller därför att ledarna har demokratin i den ena tömmen och de mänskliga rättigheterna i den andra. Då finns det en chans att hästen, dvs. landet, kan dra sig upp ur dyn för att dra lasset mot en ljusare horisont.

Men det är också viktigt att vi inte bara står och tittar på och ser hur hästen spänner sina muskler, bildligt talat, för att få med sig lasset. Vi måste hjälpa till och skjuta på vagnen ibland, så att den inte går baklänges. Det är bra att Sverige har bestämt sig för att hjälpa människorna i bl.a. Petersburg med mat. Dessutom är det viktigt att de mänskliga rättigheterna beaktas i de baltiska staterna, så att inte en folkgrupp ställs mot en annan. Jag tänker bl.a. på det relativt stora antalet ryssar i de baltiska staterna. De upplever sig hotade i dagens situation.

I våra dagar är det viktigt med ett vidgat nationsbegrepp. Även de som inte är födda i ett land eller som är andra generationen i landet i fråga kan

uppleva det nya landet som sitt eget. Det gäller också vårt eget land och vårt förhållande till olika invandrargrupper.

Sverige är en stor understödjare av FN och deltar mycket aktivt i FNs arbete på olika nivåer. Jag har varit i FN under en månad, och jag kan därför med viss stolthet, men även med ödmjukhet och ansvarskännande, konstatera att Sverige tycks ha ett mycket gott anseende i internationella sammanhang och i fråga om FNs arbete. Sverige som nation är inte särskilt stort. Vårt inflytande står emellertid inte i proportion till landets storlek, utan det är faktiskt större. Detta framkom i många olika sammanhang. Vi har stora möjligheter att i och genom FN verka till förmån för fred och människovärde.

FN ger också företrädarna för vårt land möjligheter att i olika sammanhang representera och påverka samt att redogöra för vår syn på detta med de mänskliga rättigheterna och på vad det begreppet egentligen innebär.

FNs arbete har också kommit i fokus generellt och fått en ökad betydelse i Världssamfundet. Jag anser att Sverige i de sammanhangen kan bidra, och har också gjort det, till att olika länders situation när det gäller de mänskliga rättigheterna verkligen lyfts fram i ljuset.

Ett exempel på det är den FN-resolution som det har talats om tidigare i dag här och som Sverige har initierat och arbetat fram. Det gäller kränkandet av de mänskliga rättigheterna i Burma. Resolutionen antogs med konsensus i FNs tredje utskott och kommer att behandlas denna vecka i FNs generalförsamling.

I nämnda resolution understryks bl.a., som vi redan har hört, kravet på att fredspristagaren Aung San Suu Kyi skall släppas fri från sin husarrest. Det är särskilt viktigt att framhålla det – och det kan gärna sägas många gånger nu i nobelpristider.

I resolutionen fastslås att FN kommer att följa den försäkran som kommit från regeringen i Burma och som handlar om att landet skall utvecklas i riktning mot demokrati. Det är också viktigt att Burmas regering i enlighet med FNs deklaration om mänskliga rättigheter tillåter alla invånare att fritt delta i politiska aktiviteter.

En allmän tendens är att FN kommer att få spela en allt större roll i fråga om det som kallas länders interna angelägenheter. I många länder är man litet oroad över det. Fördömandet av situationen internt i Burma kan säkert stå som modell för fördömanden av andra av de, enligt uppgift, 100 icke demokratiska stater som återfinns bland FNs 166 medlemsstater.

Herr talman! När det talas om mänskliga rättigheter blir jag förvånad över att situationen för kvinnorna i världen inte berörs speciellt. Bland argumenten mot att kvinnans situation inte skall tas upp när frågan om mänskliga rättigheter diskuteras finns argumentet att kvinnorna utgör en del av mänskligheten och att de därför naturligtvis omfattas av begreppet mänskliga rättigheter. Jag kan förstå det synsättet. Men jag accepterar det inte. Jag anser att kvinnorna i världen är så utsatta att deras situation, liksom barnens, måste lyftas fram på ett speciellt sätt. Det handlar inte bara om jämställdhet utan också om en djupare dimension när det gäller synen på människan, på människovärdet generellt sett och på hur den enskilda människan upplever sitt eget värde och självständiga integritet.

Den största andelen av världens fattiga utgörs av kvinnor. Den största andelen av världens flyktingar utgörs av kvinnor. Det liv som man i många av världens länder är minst rädd om är kvinnornas. I Indien t.ex. får pojkar redan som små barn mera mat än flickorna. Kvinnor överallt i världen får tidigt lära sig att vara tåliga. Men denna tålighet skall inte tas som intäkt för att kraven på mänskliga rättigheter är tillgodosedda för många kvinnor – åtminstone på samma nivå som männen i olika länder och i olika situationer.

Bl.a. därför är det viktigt att man på FNs miljökonferens i Rio 1992 tar till vara kvinnors erfarenheter när det gäller att utnyttja miljön för sin egen och för familjens överlevnad. Eftersom det i många länder är kvinnan som står för försörjningen av familjen är det ofta kvinnan som får ta konsekvenserna av skadeverkningarna beträffande miljön. Det är en mänsklig rättighet att få påverka med de erfarenheter som man har.

Vid FNs konferens om mänskliga rättigheter 1993 måste situationen för kvinnorna i världen integreras i de frågor som skall behandlas. Detta är viktigt. Det går inte att behandla frågan om mänskliga rättigheter, dvs. frågan om situationen för kvinnorna i världen, efter mallar som är gjorda för män. Det måste finnas en balans.

Den världskonferens som är planerad att äga rum 1995 och som gäller kvinnor, jämställdhet och fred anser jag att FNs alla medlemsstater måste tillmäta samma tyngd, resurser och uppmärksamhet som övriga världskonferenser tillmäts. Beslutet om och viljan att ordna en konferens får ju inte bli endast en läpparnas bekännelse. I stället måste det finns en reell kraft och vilja bakom orden.

Herr talman! I t.ex. internationella sammanhang anser många att tiden nu är mogen för att vidga begreppet mänskliga rättigheter, så att det får en fördjupad dimension inom de ekonomiska, sociala och kulturella områdena. Vi kristdemokrater stödjer ett sådant synsätt.

Den svenska riksdagens agerande och reaktioner med anledning av situationen i andra länder har stor betydelse för utvecklingen beträffande demokratin och de mänskliga rättigheterna i världen.

Oavsett om det gäller en känslig text i ett motionssvar eller i en resolution eller om det gäller att i ett arbetsutskott eller en samordningsgrupp driva en fråga som rör samordningen mellan olika länder måste man veta vad det är man vill åstadkomma. Riktlinjerna för Sveriges agerande fastställer riksdagen. I det utåtriktade arbetet är ett dokument som detta, dvs. det betänkande om mänskliga rättigheter som vi i dag diskuterar och fattar beslut om, ett viktigt redskap.

Herr talman! Med alla dessa ord yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande om mänskliga rättigheter.

Anf. 10 KARL-ERIK SVARTBERG (s):

Herr talman! Till att börja med vill jag säga att jag ansluter mig till det som Margareta Viklund avslutningsvis sade. Det som var och en säger och gör har alltså betydelse när det gäller mänskliga rättigheter. Dessutom har en markering från den svenska riksdagen stor betydelse när det gäller mänskliga rättigheter och, något som vi ofta tvingas konstatera är ett faktum, brott mot dessa.

Jag för min del skall bara göra några få kommentarer. Jag tycker att debatten här klart har visat att vi alla måste vara med beträffande skyddet av de mänskliga rättigheterna. Jag tycker också att den manifestationen tidigare i dag då detta arbetsplenum inleddes klargjorde för oss att vi måste börja här hemma när det gäller detta arbete.

Som flera talare här framhållit har FN i stort sett det regelsystem som erfordras för skyddet av mänskliga rättigheter. Det är 43 år sedan vi fick den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna. Och det är 25 år, alltså ett kvarts sekel, sedan de stora konventionerna kom till stånd om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter samt om medborgerliga och politiska rättigheter – för att nämna några, skulle jag vilja säga, hörnpelare i rättssystemet.

Men fortfarande är det alltså bara knappt 100 av FNs medlemsstater som har ratificerat de två stora konventionerna. Det är här vi måste göra ansträngningar. Det gäller således att få världens länder att ratificera konventionerna och, självfallet, att tillämpa dessa – överallt, och framför allt i det vardagliga politiska arbetet.

Egentligen kan FN ställa krav på varje medlemsland när det gäller mänskliga rättigheterna redan med utgångspunkt i FNs stadga i detta sammanhang. Alla som blir invalda som medlemmar i FN, utöver dem som var med om att grunda FN, förbinder sig nämligen att främja – jag citerar direkt ur Artikel 55 c):

"allmän aktning för och respekterande av mänskliga rättigheter och grundläggande friheter för alla utan åtskillnad med avseende på ras, kön, språk eller religion".

Här har vi den klassiska formulering som återkommer i den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna samt i olika konventionstexter. Där finns alltså utgångspunkten.

Det blir allt klarare för allt fler att det finns ett direkt samband mellan skyddet av mänskliga rättigheter och freden och säkerheten i världen. FNs generalsekreterare markerade just det här sambandet i går i ett uttalande som han gjorde med anledning av de mänskliga rättigheternas dag. Generalsekreteraren gjorde ytterligare en markering: Världen kan inte längre tolerera massiva och systematiska brott mot mänskliga rättigheter och inte heller likgiltigheten inför mänskligt lidande.

Björn Samuelson var inne just på detta om att det måste finnas en känsla. Vi måste känna – inte bara med vårt förnuft, vårt intellekt. Också i det vi säger och gör måste det finnas en känsla. Vi får alltså inte tolerera brott av det här slaget. Vi får inte tolerera likgiltigheten – som egentligen i många sådana här sammanhang är något än allvarligare.

Jag hade förmånen att som svensk delegat få vara i FNs generalförsamling då FN i höstas röstade in sju nya medlemmar. Bland dessa finns de tre baltiska staterna. Många vackra tal och högstämda paroller förekom i samband med att representanterna för de sju nya medlemsstaterna tog säte i FNs generalförsamling.

Jag vill lyfta fram en formulering som enligt min uppfattning säger mycket i det här sammanhanget. Den lettiske presidenten Gorbunovs sade nämli-

gen – fritt översatt: Detta med att vi har blivit fria innebär att också Sovjetunionen har blivit friare.

Herr talman! Just så är det. Faktum är att en förtryckare aldrig är fri. Förtryckaren måste ju ständigt hålla fast vid sitt tryck och förtryck. Det är först när förtryckaren släpper sitt förtryck som han också blir fri.

För att göra en koppling till vad Ingvar Carlsson sade i morse vill jag säga följande. Han talade mycket fint om den mobbade och om mobbaren. Frågan är alltså vem av dessa båda som i det långa loppet kommer att framstå som den store förloraren. Ingvar Carlsson drog slutsatsen att det är mobbaren som är förloraren. Det är just detta som Gorbunovs ville peka på i det något större sammanhanget. Inte heller förtryckaren är alltså fri. Det är, som sagt, först när förtryckaren släpper sitt förtryck som han blir fri. Här har vi en direkt koppling till detta med de mänskliga rättigheterna. Det finnas alltså ett samband mellan skyddet av dessa och det som vi kallar fred och säkerhet.

Anf. 11 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Det är glädjande att både utrikesförvaltningen och utrikesutskottet nu har en mera positiv inställning när det gäller att uppmärksamma de oerhört stora problem som Tibet och tibetanerna har att kämpa med under den kinesiska ockupationen.

Antalet redovisade övergrepp minskar inte. Tvärtom ökar antalet hela tiden. Resultatet av 40 års kinesisk ockupation av Tibet är att 1,2 miljoner tibetaner har dödats. Mer än 6 000 kloster har jämnats med marken. Konstskatter rövas bort och säljs på antikmarknader i Hongkong och Tokyo.

En av tio tibetaner sitter i fängelse, och mer än 100 000 människor finns i arbetsläger. De tibetanska barnen nekas undervisning, och det tibetanska språket stiftar de här människorna knappast bekantskap med. Kvinnorna tvångsaborteras och tvångssteriliseras. Självfallet måste vi protestera mot dessa förhållanden.

Så sent som i förra veckan hade vi besök av hans helighet Dalai Lama, inbjuden av Nobelkommittén såsom f.d. fredspristagare för att fira Nobelfestligheterna och jubiléet. Vid besöket i Sverige fick han den här gången möta utrikesminister af Ugglas, kungaparet och biståndsministern. Detta var en stor framgång för Dalai Lamas fredliga strävanden. Det var ett definitivt brott med den tidigare hållningen till tibetanska frihetssträvanden.

För Kina är det en prestigeförlust att se hur Dalai Lamas respekt i väst ständigt ökar. Det svenska mottagandet orsakade omedelbart diplomatiska protester från den kinesiska ambassaden i Stockholm.

Ett sätt för Kina att försöka hindra Dalai Lamas resor och förmå honom att återvända till Tibet har varit att tillåta några undersökningskommissioner från väst att besöka Tibet för att undersöka förhållandena. Möjligen kan de här upprepade kontakterna innebära att man person till person kan försöka tala för respekten för de mänskliga rättigheterna även i Tibet. Jag har föreslagit talmannen att Sveriges riksdag skall skicka en riksdagsdelegation till Kina och Tibet för samtal med de kinesiska ledarna. Förhoppningsvis kommer detta att bli möjligt.

Hur länge skall Kina klara av att undertrycka och bortförklara Tibets rätt

till självbestämmande, demokrati och mänskliga rättigheter? Det beror bl.a. på oss, på om vi upphör att protestera eller om vi på grund av ekonomiska intressen låter oss pressas eller skrämmas till att falla undan för Kinas förtryckarregim.

Under en lång tid har Sveriges Tibetpolitik präglats av undfallenhet och feghet inför de kommunistiska diktatorerna i Peking. Det är utmärkt att den här perioden nu är slut. Vårt stöd till Dalai Lamas fredsplan i fem punkter och Sveriges agerande i internationella sammanhang är oerhört betydelsefulla som hjälp för tibetanerna i deras strävan efter självbestämmande och respekt för de mänskliga rättigheterna i sitt land.

Även genom bistånd till de många flyktingar som i dag lever i Indien kan vi bidra till att tibetanernas språk och kultur kan bevaras och till att ge utbildning åt dem som hoppas kunna återvända för att bygga upp sitt förstörda land igen.

Herr talman! Utskottets uttalande med anledning av den flerpartimotion som vi väckte i januari tillsammans med utrikesministerns rakryggade uppträdande i den här frågan gör att jag med tillförsikt ser fram emot ett aktivt agerande från svensk sida för tibetanernas rättigheter.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 12 ELISABETH PERSSON (v):

Herr talman! Vi behandlar ett betänkande med förslag om att regeringen skall verka för att normerna och principerna beträffande de mänskliga rättigheterna utvecklas och förbättras samt för att vi skall få ett förbättrat skydd för särskilt utsatta grupper av människor. Jag anser att det i det här sammanhanget finns all anledning att tala om de människor och grupper av människor som är, som vill och som vågar att inte i alla avseenden vara precis som den gängse normen, utan som i något avseende lever annorlunda.

Jag tänker på de homosexuella.

Vi, eller samhället i allmänhet, om man så vill, och i all synnerhet samhällets s.k. stöttepelare, visar i många sammanhang en påfallande intolerans mot alla annorlunda. Intoleransen gäller inte bara de homosexuella. Den gäller snart sagt allt och alla som avviker från "normen". Den medicinska normen är en ung man. Äldre kvinnor är alltså i medicinska sammanhang många gånger onormala. Kvinnor behandlas även i andra sammanhang fortfarande som avvikare, som tillhörande det andra könet, för att använda Simone de Beauvoires uttryck. Vår religiösa norm är att vara kristen och protestant eller att tillhöra en kristen tradition och kultur. Är man muslim, är man oberäkneligt annorlunda och skrämmande för många. En särskilt utsatt grupp av människor, här, i vårt land, nu, men ännu mer i många andra länder, är de homosexuella.

Är man homosexuell, hjälper det inte att vara aldrig så inlemmad i en kristen kultur eller ens att vara man. Då är man så annorlunda att annars sansade och toleranta människor, som gärna talar sig varma för individens rätt, blir helt blockerade.

I sitt tal vid ceremonin tidigare i dag talade statsminister Bildt om tolerans och om individens rätt i vårt fria, demokratiska land. Jag instämmer i det han sade och i allt det som har sagts i de föregående anförandena om vårt

ansvar för friheten, toleransen, demokratin och de mänskliga rättigheterna. Men frågan är: Finns det en rättighet att få vara och leva annorlunda?

Herr talman! I dag är det en självklarhet i vårt land att vi skall få välja vem vi vill leva med och hur vi vill leva tillsammans, i äktenskap eller som sambor. Många väljer äktenskapet som samlevnadsform. Ett äktenskap vet vi innebär en rad sociala, ekonomiska och juridiska åtaganden samt rättigheter för parterna sinsemellan och visavi samhället. I flera avseenden gäller lika förhållanden för dem som, i stället för att gifta sig, lever som sambor. Det är otvivelaktigt så, att normen i vårt samhälle, på gott och ont, är att vuxna människor skall leva i parförhållande, och på olika sätt sanktioneras också detta sätt att leva.

Men fortfarande utesluts en stor grupp vuxna människor från att leva enligt denna gängse norm, dvs. i ett legaliserat parförhållande. När de som anses avvika från den gängse normen vill inordna sitt liv för att leva efter normen, förvägras de detta. Ty den samhälleliga legitimering som ett äktenskap innebär gäller inte homosexuella par.

Herr talman! Jag tror att vi kan vara överens om att det inte finns någon annan skillnad mellan homosexuella och heterosexuella än den, att homosexuella känslomässigt dras till personer av samma kön och heterosexuella dras till personer av motsatt kön.

Kärleken hyllas i alla sammanhang. Kärlek mellan man och kvinna, mellan föräldrar och barn, till naturen och rent av kärlek till fosterlandet ses som vacker och eftersträvansvärd. Men den homosexuella kärleken omgärdas inte av samma positiva uppmärksamhet. Den är osynliggjord.

Ett registrerat partnerskap för homosexuella skulle dels innebära praktiska lösningar av juridiska och ekonomiska problem för de homosexuella. Men det skulle också bidra till att homosexuella fick ett bättre samhälleligt erkännande, och att den homosexuella kärleken respekterades och erkändes på samma sätt som kärleken mellan heterosexuella.

Men att de homosexuella skulle få denna rättighet är tyvärr inte självklar för alla. Individens rätt gäller inte alla. Kärleken till medmänniskorna och toleransen har sina gränser.

Herr talman! Hur kan det komma sig att moderaterna, som i alla andra sammanhang är så väldigt pigga på att tala om individens rätt, är de starkaste motståndarna till att de homosexuella får rätt till s.k. registrerat partnerskap? Och hur kan det komma sig att kds, som säger sig stå på kristen grund i sin politik och alltså borde ha Jesu kärlek, vidsynthet och tolerans som ledstjärna även i sitt politiska värv, är de som är mest intoleranta mot homosexuella över huvud taget?

Jesus älskade ju människorna, både män och kvinnor. Hans kärlek inneslöt såväl farisén Sackeus som den utstötta skökan, den uteslöt ingen. Den riktade sig både till Johannes och till Maria Magdalena. Men att kds-are av detta drar slutsatsen att homosexuella inte skall få leva i kärlek, och att de absolut inte skall få ingå registrerat partnerskap, är för mig och vänsterpartiet inte bara intolerant och kärlekslöst utan också en ofattbar logisk kullerbytta.

Herr talman! Tiden är nu mogen att sluta diskriminera de homosexuella, och ge dem samma rättigheter som alla andra har. Sverige måste bli ett före-

gångsland även i detta sammanhang. Vi har alla en skyldighet att verka för att de mänskliga rättigheterna i alla avseenden gäller alla människor, även de homosexuella.

Anf. 13 INGELA MÅRTENSSON (fp):

Herr talman! I går var det precis 43 år sedan FN antog en generell deklaration om mänskliga rättigheter. Men trots det förekommer, som vi kunnat höra här i debatten, dagligen brott mot mänskliga rättigheter världen över.

Jag vill här bara tala om några situationer och några länder som jag motionerat om.

Konflikten på Nordirland har pågått under mycket lång tid. Det är nästan så att man kan tro att det har accepterats att denna konflikt skall kunna fortsätta. Jag tycker att det är oacceptabelt att vi mitt i Europa skall kunna ha en sådan här konflikt i ett civiliserat samhälle, och att den kan pågå under så lång tid. Det förekommer brott mot mänskliga rättigheter från båda sidor. Jag anser att det är dags att man internationellt gör en påtryckning för att få till stånd en politisk lösning på konflikten.

I min motion har jag speciellt berört användandet av plastkulor, som jag anser vara oacceptabelt. Dessa kulor är betydligt farligare än det kan låta. Inuti kulorna finns en kärna av stål, vilket har bidragit till att många människor, framför allt barn, har dödats av dessa plastkulor. De är ju avsedda att användas i kravallsituationer. Men man använder dem även i andra situationer, och det har hänt att man har skjutit och dödat barn på väg hem från skolan. Den här typen av vapen används både av Israel gentemot palestinier på det ockuperade området, och av England på Nordirland.

Jag konstaterar att man i betänkandet utgår från att regeringen i olika internationella sammanhang kommer att ta upp frågan om ett förbud mot plastkulor. Jag hoppas verkligen att regeringen tar den här uppmaningen på allvar. Även om det är svårt att få till stånd ett förbud, så måste det gå om viljan finns.

FN har beslutat om en fredsplan för att lösa konflikten mellan Västsahara och Marocko. Det gäller en ockupation som har pågått i 16 år. Enligt fredsplanen skulle västsaharierna själva i en folkomröstning få bestämma om de vill ansluta sig till Marocko eller om de vill ha ett självständigt land. Flyktingarna, som har befunnit sig i södra Algeriet, ute i Saharas öken, skulle enligt planen nu ha varit på väg; under november skulle de ha förflyttats in till Västsahara. Detta har inte kunnat genomföras på grund av att Marocko obstruerar FNs fredsplan. Flyktingarna befinner sig fortfarande ute i öknen.

Däremot har stora folkförflyttningar skett från Marocko ner till det västsahariska området i syfte att sabotera själva folkomröstningen och få en ändring på de listor som finns. Det är mycket angeläget att dessa listor, som har upprättats och som man har kommit överens om i fredsplanen, står fast – att man inte börjar ändra i dem.

Tanken var att folkomröstningen skulle ske i januari, men det ser ju knappast ut som om detta skulle bli möjligt, med tanke på den situation som råder. Marocko hindrar också utländska observatörer från att komma till området för att se hur det går till.

Det viktiga är att en sjyst och korrekt folkomröstning kommer till stånd, så att det västsahariska folket äntligen kan få bestämma om sin egen framtid.

Här måste det till internationella påtryckningar. Jag vet att det i många olika länder finns parlamentariker som har reagerat på dessa förhållanden och vädjat till generalsekreteraren i FN om att man skall se till att fredsplanen uppfylls på ett korrekt sätt. Vi avser också att här från riksdagen sända en sådan vädjan, och jag vet att många kommer att skriva på det upprop som vi förbereder.

Indonesien har trappat upp våldet mot befolkningen på Östtimor. Nyligen genomförde indonesisk militär en massaker på civila som deltog i ett fredligt sorgetåg i Östtimors huvudstad Dili. Vittnen till detta och påföljande övergrepp har sedan avrättats av indonesisk militär. Vid flera tillfällen har militären även gått in i kyrkor och attackerat befolkningen.

Indonesien måste respektera de mänskliga rättigheterna, i Östtimor såväl som i Västpapua. Det är angeläget att man drar tillbaka sina väpnade styrkor från Östtimor, och att man också i det här fallet ser till att den folkomröstning som har beslutats i FN kan komma till stånd, så att det timoresiska folket skall kunna avgöra sin egen framtid.

Sverige bör i FN ta initiativ till att en oberoende kommission, med deltagande av organisationer för mänskliga rättigheter, såsom Amnesty International, får i uppdrag att undersöka omständigheterna kring dessa massakrer som har pågått den senaste tiden. I utskottet konstateras ju att läget klart förvärrats. Därför bör också FN etablera en permanent närvaro i territoriet, dels för att garantera den timoresiska befolkningens liv och säkerhet, dels för att se till att en oberoende folkomröstning kan komma till stånd.

När det gäller Västpapua beklagar jag verkligen att Sverige har accepterat att Västpapua har införlivats med Indonesien. Detta skedde 1969 – det konstateras helt kort i betänkandet.

Västpapua kan jämföras med Östtimor. Befolkningen har inte accepterat införlivandet utan vill ha möjlighet att själv få avgöra sin framtid. Jag tycker att man också borde ta upp frågan om Västpapua till omprövning, för motståndet finns fortfarande.

Anf. 14 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! Förenta nationerna kommer 1993 att ha en världskonferens om mänskliga rättigheter. Det blir naturligtvis ett viktigt tillfälle att diskutera och ta initiativ. Dessa initiativ måste leda till att efterlevnaden av det internationella regelverket ökar. Som utskottet skriver i betänkandet gäller det i dag inte så mycket att utarbeta nya regler som att förbättra efterlevnaden av de regler som redan finns. Regeringarna måste förmås att respektera de konventioner som man har undertecknat.

Ett exempel på hur regeringarna bryter mot sina egna åtaganden är barnkonventionen. Vänsterpartiet tog upp detta i vår motion om mänskliga rättigheter, och vi anförde då några exempel: morden på gatubarn i Brasilien, behandlingen av barnhemsbarn i Rumänien och den israeliska statens terror mot barnen i "intifadan". Alla tre länderna har undertecknat konventionen.

Vi föreslog också ett svenskt initiativ för att förstärka effektiviteten vid Internationella domstolen i Haag så att den får reella möjligheter att beivra

folkmordsbrott och andra brott mot mänskligheten. Tyvärr anser utskottet att tiden inte är mogen. Men tiden rinner snabbt. Nu när FN befriats från öst–väst-konfliktens blockeringar är tiden mogen för ett beslutsammare agerande från FNs sida för att beivra brotten.

Är det rimligt att folkmördare får gå fria, att det internationella samfundet inte kan finna några medel att ställa dem inför domstol? Folkmordskonventionen, som kvalificerade folkmord som brott mot mänskligheten, är lika gammal som konventionen om de mänskliga rättigheterna, men den har aldrig kunnat tillämpas.

Det mest upprörande exemplet är Cambodja. Här råder det inget tvivel om att Pol Pot-styret gjorde sig skyldigt till folkmord i konventionens mening. Brotten begicks mot etniska grupper, t.ex. det muslimska chamfolket, cambodjavietnameser och kineser. Våldet riktade sig även mot religiösa trosutövare såsom buddister och kristna. Det finns många exempel på olika sociala grupper som också utsattes för kvalificerat förtryck, exempelvis de s.k. Vietnamsmittade invånarna i östregionen, personer med längre utbildning, stadsbor i allmänhet samt f.d. soldater och officerare.

De ansvariga är kända. De är medlemmar av Kampucheas kommunistiska partis politbyrå. Det var denna handfull personer som fattade de för Cambodjas folk så ödesdigra besluten. De har inte bara gått fria – de har i åratal tillåtits företräda Cambodjas folk i FN som en del av Demokratiska Kampucheas regering. En av de huvudansvariga, Pol Pots svägerska, satt t.o.m. en tid i FNs kommitté för de mänskliga rättigheterna. Det är nästan som om man placerat en kommendant från nazisttidens utrotningsläger på motsvarande post.

Anledningen till att folkmordskonventionen inte tillämpats i fallet Cambodja är att ingen stat velat resa frågan i Haag-domstolen. De stater som fördömde folkmordet ville inte anmäla Pol Pot-gruppen, eftersom det hade varit liktydigt med ett erkännande av Demokratiska Kampuchea. De stater som erkände Demokratiska Kampuchea ville inte anmäla brottet av politiska skäl.

Nu har FN antagit en plan som skall leda till fred och fria val i Cambodja. Men planen innehåller inga garantier mot att Pol Pot och hans röda khmerer skall kunna återta makten. De ingår i det högsta nationella råd som skall företräda Cambodjas suveränitet fram till valen 1993.

Detta har naturligtvis lett till problem när de röda khmerernas ledare skulle installera sig i huvudstaden Phnom Penh. Deras främste representant, Khieu Samphan, blev nästan lynchad av upprörda invånare som fått sina anhöriga mördade under Khieus styre. Även hans kollega Son Sen, den s.k. slaktaren från Phnom Penh, riskerar livet. Nu har dessa personer begärt att FN skall ställa upp med livvakt för att skydda dem.

Dit har alltså världssamfundets oförmåga att hantera folkmördare lett – FN tvingas beskydda dem!

Detta visar att tiden är mogen, ja rent av övermogen, att ge FN resurser och institutioner så att folkrätten efterlevs bättre än vad som är fallet i dag. Det tillfälle som ges närmast där detta kan få komma till uttryck är världskonferensen om mänskliga rättigheter 1993, och det tillfället måste tas till vara.

Anf. 15 MARGARETA VIKLUND (kds):

Herr talman! Elisabeth Persson tog i sitt inlägg upp de homosexuellas situation och apostroferade bl.a. kds. Debatten här i dag rör de motioner som utskottet behandlat vilka handlar om hur stater och länder lever upp till de mänskliga rättigheterna och inte om de homosexuellas situation. Jag kommer således inte att i detta sammanhang bemöta Elisabeth Perssons inlägg. Däremot ställer jag gärna upp i ett annat sammanhang och debatterar den frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

5 § Jakt och viltvård m.m.

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1991/92:JoU5 Jakt och viltvård m.m. (prop. 1991/92:9).

Anf. 16 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Jakt och viltvård är i Sverige en mycket betydande och omfattande verksamhet. Ca 300 000 människor är mer eller mindre aktiva jägare. Det är numera inte bara medelålders och äldre herrar som bär bössan i skogen. Allt fler unga, både pojkar och flickor, studerar jakt och viltvård och tar sin jägarexamen med glans. Jakt är alltså en mycket stor fritidsverksamhet utövad i Guds fria natur.

Också ekonomiskt är jakten mycket betydelsefull. 1990/91 fälldes inte mindre än 129 597 älgar i Sverige. Hur många rådjur och hjortar som rönte samma öde är litet svårare att uppskatta, men bara i mitt hemlän, Östergötland, rör det sig troligen om 30 000–40 000 rådjur per år. Köttvärdet enbart från älgjakten torde i förstahandsledet motsvara 400–500 milj.kr. Från småviltsjakten är säkert köttvärdet lika stort. Jag nämner dessa siffror för att understryka att jakten i Sverige har en mycket stor betydelse såväl nationalekonomiskt som privatekonomiskt. Till detta kommer att rekreationsvärdet knappast går att mäta i pengar.

Det betänkande om jakt och viltvård som vi skall behandla i dag är inte särskilt kontroversiellt i sina huvuddelar. Förutom propositionen med samma benämning som lades fram av den förra regeringen, behandlas också några överstående motioner från allmänna motionstiden.

I propositionen, som i huvudsak tillstyrks av utskottet, föreslås bl.a. att jägare och markägare skall ta ett större ansvar för att nå balans mellan å ena sidan viltstammarnas storlek och å andra sidan de olägenheter som viltet orsakar ur trafiksäkerhetssynpunkt och i form av skador på skog och växande grödor. Jag tror att det är bra att markägarna och jägarna får ta ett sådant större ansvar.

Jag tycker också det är viktigt att påpeka att utskottet skriver att målen för jakt- och viltvårdspolitiken ligger fast. Syftet är att det skall ske en lämplig

utveckling av viltstammarna med hänsyn till både allmänna och enskilda intressen.

Om älgjakten säger utskottet att den skall vara produktionsanpassad. Det innebär heller ingen ändring i förhållande till vad målet tidigare varit. Med utskottets förslag om den nya möjligheten att bilda s.k. älgskötselområden, får jägarna ett instrument som ger en bättre möjlighet än i dag att ta det ökade ansvar som jag nyss nämnde.

Jakttiderna förlängs. Med anledning av detta finns det möjligen anledning att på ett par områden noggrant följa effekterna av denna ändring. Det gäller bl.a. effekterna för rennäringen, där det blir ökade risker för konfrontationer när tiden för älgjakt och jakt i allmänhet utökas.

En annan sak som också har diskuterats men som vi inte tagit ställning till är dovhjortsstammarnas utveckling, något som måste följas uppmärksamt. Även här finns det anledning att se på utvecklingen mot bakgrund av de långa allmänna jakttiderna.

Frågan om jordbruksarrendatorernas situation visavi jägare och viltskador tas också upp i betänkandet. Här är det enligt min mening viktigt att påminna om att jaktlagen bygger på principen om jordägarens jakträtt. Att som föreslås i motion Jo10, som behandlas i betänkandet, ändra lagstiftningen så att ansvaret för jakt och viltvård *skall* följa med vid upplåtelse av jordbruksarrende, dvs. en tvingande lagregel, skulle bara skapa fler problem än lösningar. Utskottets slutsats, att frågan om arrendatorernas viltskadeproblem är något som bör regleras i arrendelagstiftningen och inte i jaktlagstiftningen, är riktig.

Bland de kvarstående motionerna från allmänna motionstiden finns en motion från moderata samlingspartiet, folkpartiet och centerpartiet angående senvinterjakt efter sjöfågel. Denna fråga, som varit uppe många gånger förr i kammaren, är intressant och viktig både för naturvården och skärgårdsbefolkningen.

Ur faunavårdens synpunkt är det önskvärt att beskatta ejderstammarna också på våren. Med nuvarande regler, med enbart höstjakt, skjuts nästan enbart honfåglar och årsungar. Våra internationella förpliktelser i fågelskyddssammanhang utgör inte något hinder för en senvinterjakt, något som för övrigt redan nu förekommer i Finland. Undantaget i den internationella fågelskyddskonventionens artikel 6 har i själva verket i första hand tillkommit för att öppna möjligheten till en sådan jakt i vårt land.

Jag tycker att vi någon gång skulle kunna fatta ett ur skärgårdsbefolkningens synpunkt positivt beslut. Utglesningen av den bofasta befolkningen i skärgården är oroväckande ur många aspekter. Förslaget om återinförande av senvinterjakt på ejder innehåller en begränsning, nämligen den snäva begränsningen att den endast skulle förbehållas skärgårdens fast boende befolkning.

Vi har här ett förslag som ur alla aspekter skulle gagna målsättningen "En levande skärgård". Låt oss därför bifalla reservation nr 1. I övrigt, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 17 JAN FRANSSON (s):

Herr talman! Jakten är en folkrörelse i vårt land. Som Carl G Nilsson nämnde är jakten en viktig del i hundratusentals människors liv. Vi vet att

älgjakten kan engagera människor. Det är inte bara i denna kammare som älgjakten under årens lopp har engagerat till debatt.

Det viktiga är det engagemang som många i socknar och byar i vårt avlånga land känner och där i stort sett alla boende blir involverade på ett eller annat sätt när det är älgjakt. För många som kanske tvingats att flytta från sina hembygder innebär detta en regelbunden social kontakt med sin hembygd och människorna där.

Herr talman! Jag vill påstå att jakt är hederlig svensk kultur. Det är glädjande att allt fler kvinnor i vårt land också har börjat jaga.

Carl G Nilsson har varit inne litet grand på det ekonomiska värdet av jakten. Jag skulle vilja säga att jaktens sociala värde är än viktigare. I Sverige kan jakt fortfarande utövas av merparten i de breda folklagren till skillnad från övriga Europa där jakten i mångt och mycket är ett överklassnöje.

När riksdagen för några år sedan antog en ny jaktlag slogs vissa mål för samhällets framtida jakt- och viltvårdspolitik fast. Några av de målen har tagit fasta på just folkrörelseengagemanget och jaktens sociala betydelse. Man sade då att folkrörelseengagemanget i viltvården och jakten skall bevaras. Samhället skall också försöka vara med och skapa goda förutsättningar för jakten och därigenom stödja jaktintresset. I många parlament i vår omvärld pågår det ständiga debatter som utgår ifrån antijaktliga inställningar. Jag hoppas verkligen att vi gemensamt kan bevara de här fina målsättningarna som utgår ifrån vår kultur och de sociala värdena.

Det viktigaste målet för viltvården är att bevara de viltarter som tillhör landets viltbestånd. Andra mål som riksdagen slog fast, förutom detta, var att vi också skall ha en sådan utveckling av viltstammarna att den sker med hänsyn till andra allmänna och även enskilda intressen. Det är kanske detta som det förslag som i dag ligger på riksdagens bord handlar om.

Riksdagen slog också fast att jakten och viltvården skall främja en samverkan över fastighetsgränserna. Det förslag som ligger på riksdagens bord i dag utgår också ifrån den målsättningen.

En annan målsättning var att man skall tillämpa en enkel administration som i största möjliga utsträckning skall vara förlagd till lokal nivå. Det är också bingo när det gäller de praktiska förslagen som är starkt kopplade till de målsättningar som riksdagen har lagt fast.

Jakten väcker känslor, och det har den gjort under åren i denna kammare. Det är väl historiskt, herr talman, som också är vår ålderspresident och som har varit med under åren när diskussionens vågor har gått höga i den här salen när det gäller jakten.

Det är ett led i en process som har pågått under de senaste 20–25 åren. Vi har, precis som Carl G Nilsson var inne på, en mycket kompetent jägarkår i dag. Man utbildar sig och man fördjupar sig i viltvården. Viltvården är en del av naturvården. Jag tror att detta, plus att nya generationer har kommit till, har gjort att det inte alls är dramatiskt att diskutera älgjakt i dag.

Sedan tycker jag naturligtvis att det är ett mycket bra förslag. Jag har själv varit utredningsman åt regeringen. Den proposition som regeringen lade fram i början på september är ett populärt förslag hos jägarna. Markägarna har också accepterat förslaget.

Bakgrunden till detta var ju att de fällavgifter som jägarna fick betala för

älg höll på att raka i höjden. Man använde de här pengarna till att betala ut allt större ersättningar för skador på jordbruksgröda. Det var en helt ohållbar situation. Det system som vi har haft för detta har både varit byråkratiskt och saknat de incitament för förebyggande åtgärder som man kan ställa på ett sådant system.

Förutom den utredning som jag själv har lett, som gäller att hitta något annat i stället för detta gamla ersättningssystem, har även naturvårdsverket lagt fram ett underlag för att förenkla administrationen och för att förbättra klimatet bland jägarna och markägarna. Jägarna och skogsbrukets företrädare har själva under senare delen av 1980-talet arbetat med de här frågorna. Dessa tre utredningar har sedan legat till grund för de konkreta förslagen. Dessa förslag, som man kan studera i betänkandet, ligger väl i linje med den allmänna politiska målsättning som den socialdemokratiska regeringen har drivit på andra områden i samhället, nämligen en avbyråkratisering och en decentralisering av ansvaret.

Förslagen innebär alltså mindre detaljreglering av jakten och ett ökat lokalt ansvarstagande för viltvården från både jägarna och markägarna. Genom en frivillig samverkan över fastighets- och jaktlagsgränser skall man också kunna bedriva älgjakt inom s.k. älgskötselområden utan myndigheternas inblandning. Arbetet med detta är alltså redan i gång.

Den principiella förändring som föreslås i förhållande till tidigare system när det gäller ersättning för skador, dvs. frågan om ersättning för eventuell älgskada, är att det nu blir mer en fråga direkt mellan markägare och jakträttsinnehavare. Den rundgång av pengar som för närvarande sker genom länsstyrelsens administration skall bort. Det blir mer direkt ansvar. Detta har också LRF och markägarna ställt upp på under förutsättning att de har ett lokalt inflytande. En markägare har ju alltid det avgörande inflytandet eftersom jakträtten är kopplad till jordrätten. Detta är de tre nyckelbegrepp som jag vill nämna i de här förslagen. Det gäller alltså avbyråkratisering, lokalt ansvar och samverkan.

Det enda krav som samhället nu ställer för att jägarna frivilligt totalt avreglerar älgjakten från myndigheternas inblandning är att man samverkar. Jag vill hänvisa till vad en tidigare talman, Ingemund Bengtsson, sade när vi diskuterade detta i en debatt. Efter det att debatten kring detta hade pågått några timmar ställde han frågan: Är det ingen som tänker på älgen?

Det är just på älgen vi har tänkt i det här fallet. Samhället ställer krav på samverkan och på att man sköter älgstammen inom större områden. Detta beror på det enkla faktum att en älg inte rör sig inom vissa fastighetsgränser utan över fastighetsgränserna. Förslaget skapar förutsättningar för att jägarna och markägarna kan ta vara på möjligheterna att helt avreglera älgjakten. Förutsättningen är samverkan. Det är ett bra förslag, och jag önskar jägarna lycka till.

Herr talman! Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet.

Anf. 18 HANS DAU (m):

Herr talman! Efter den här lovsången från Jan Fransson har jag tänkt komma med några andra tongångar.

Carl G Nilsson sade i sitt inledningsanförande att dagens betänkande inte

är särskilt kontroversiellt. Det kan man kanske säga om man låter bli att tänka på allt som betänkandet och propositionen inte tar upp. I inledningstexten till propositionen står att man skall, och det sade Jan Fransson också, ge jägarna större självbestämmande och förenkla byråkratin. Jag tycker för min del att resultatet är det motsatta.

Jan Fransson talar om jaktens sociala värde. För att man skall få ett socialt värde av jakten bör man ge alla möjligheter att utforma jakten som de själva vill. Men den här propositionen ger ju tvärtom en ökad byråkratisering och en ökad pappersexercis. Den här propositionen avspeglar precis vad det är fråga om, nämligen en socialistisk syn på jakten. Den är ju också lagd av den förra socialdemokratiska regeringen. Resultatet blir, enligt mitt förmenande, en fortsatt utbyggnad av kollektivismen.

Jan Fransson talar om mer samverkan och större områden. Det låter mycket vackert, men vem gynnar det? Det gynnar de stora bolagen och de stora markägarna som kan driva den kollektivistiska jakten, medan de små markägarna som befinner sig i händerna på detta, över huvud taget inte kan utnyttja sin jakträtt på grund av att de inte passar in i mönstret. Detta ser ni helt enkelt bort ifrån.

Jag förstår att Ingvar Carlsson och Mats Hellström har lagt ett sådant förslag, men jag förstår inte mina partivänner i jordbruksutskottet som inte har reagerat och gått emot propositionen. Det finns alla skäl i världen, nu när vi har fått en annan majoritet i den här kammaren, att tillbakavisa det här socialdemokratiska förslaget. Jag är besviken inte bara på mina partivänner, utan över huvud taget på de borgerliga företrädarna i jordbruksutskottet som lagt sig så platt för socialdemokraterna.

Det finns flera exempel i propositionen på vad jag tycker är fel. Det stora felet är, som jag sade, det som inte finns med i propositionen där man helt bortser ifrån dem som känner sig förtrampade. Jag har aldrig under min tid som riksdagsman fått så många kontakter, så många brev och telefonsamtal på grund av att jag skrivit en motion. Det är människor som anser att de helt enkelt är berövade sin äganderätt i jaktlagstiftningen.

Ett exempel på vad jag dessutom tycker är fel och som motverkar vad Jan Fransson prisar är dessa älgskötselplaner. Jag trodde att man skulle begripa i utskottet att detta är en oformlighet. Bara i mitt hemlän måste man upprätta 2 000 sådana planer. De skall sedan skickas in till länsstyrelsen och behandlas av byråkrater. Jag ser framför mig vissa jaktledare som sitter och plitar med detta, medan de egentligen är mer intresserade av att vara ute i skogen. De är inte precis de allra mest skrivkunniga. De känner sig väldigt illa berörda av det här. Man kommer förmodligen att göra någon sorts mallar på jaktvårdsföreningarna. Sedan skickar man in 2 000 i stort sett likartade planer som sedan en tjänsteman på länsstyrelsen skall låtsas behandla.

En annan sak som man borde ha kunnat ändra på med en gång är att man skall kunna bedriva älgjakt från den 16 augusti. Kontroverserna mellan jägarna och den övriga befolkningen finns ju. Det skall vi inte bortse ifrån. I mina områden börjar man älgjakten redan i september, och där finns ett motstånd från bärplockare och andra. De anser sig utestängda från skogen. Skall man nu ge chansen att börja ännu tidigare löser man inte sådana kon-

flikter, utan man förstärker dem. Jag förstår inte att ni kunnat gå med på det heller.

Beslut om registrering av licensområden skall nu i fortsättningen överklagas till kammarrätten. Jag vet inte om jordbruksutskottet och den förra regeringen har talat med kammarrätten om detta. De har ju handläggningstider i andra mål på två år. Det är inte särskilt lustigt att försöka få en registrering av ett licensområde och sedan kanske få vänta i två år innan man får det avgjort. Det hinner faktiskt gå några jaktsäsonger där emellan.

Ytterligare en sak som jag tycker att man skulle gjort någonting åt är ersättningen för skada av vilt. Man tar nu bort ersättningen för skada av vilt. Man säger att någon ersättning för att få plantera om skog där skada av älg skett inte införs. Det må vara. Det har inte funnits förut heller i någon direkt omfattning. Men varför skall man ha kvar tvånget att omplantera? Om man måste finna sig i stora skador av älg utan att få någon ersättning borde man inte tvingas att gång på gång omplantera. Detta drabbar ju ofta små markägare som inte själva kan reglera jakten och som inte har någon talan i de här stora kollektiva systemen. Jag tycker att om samhället inte vill ta konsekvenserna av lagstiftningen, skall man inte heller behålla maktmedlen mot den lille enskilde markägaren.

Herr talman! Jag yrkar bifall till min motion Jo6, innebärande att riksdagen avslår propositionen och begär ett nytt förslag från regeringen där framför allt de små markägarna tillförsäkras sin jakträtt fullt ut.

Anf. 19 OLLE LINDSTRÖM (m):

Herr talman! Det här betänkandet, som handlar om jakt och viltvård, har stor betydelse för markägare och jägare, särskilt i glesbygden. Den uråldriga rätten att använda sina marker för jakt var tidigare för många en nödvändighet för att överleva. Numera utgör jakten kanske mer ett rekreationsvärde.

Det är därför viktigt att vi inte genom byråkratiska regleringar försvårar och omöjliggör älgjakten, särskilt för mindre markägare. Med all respekt för våra länsstyrelser tror jag ändå inte att dessa är bättre skickade att produktionsanpassa jakten än markägare och jägare.

Från 1971 har försöksverksamhet med reglerad älgjakt bedrivits i tre län, bl.a. i Norrbotten. Erfarenheterna av dessa försök har visat att förändringar är nödvändiga. Länsstyrelsen i resp. län har lagt ner ett omfattande och kostsamt arbete utan att man kan säga att påtagliga förbättringar har uppnåtts. Markägare och jägare som av en eller annan anledning ej haft möjlighet eller önskat delta i de registrerade områdena har på sätt och vis diskriminerats.

Naturvårdsverket understryker också detta och anför i sin promemoria att nuvarande älgjaktssystem liksom det tidigare systemet med samordnad älgjakt är både dyrt och komplicerat att administrera. Det har inte heller medfört några positiva effekter i fråga om älgjakten eller skötseln av älgstammen, säger naturvårdsverket.

Naturvårdsverket föreslår också att registrering skall medges utan särskild prövning för områden med B-licens och skriver: "En avbyråkratisering av registreringen av dessa områden skulle leda till avsevärda besparingar för länsstyrelserna utan negativ inverkan på älgstammens skötsel." Jag delar na-

turvårdsverkets uppfattning och är förvånad över att detta ej har beaktats i betänkandet.

Då uppstår frågan: Värderar man ägande- och jakträtt på olika sätt beroende på hur stort området är eller på hur stor markägaren är? Svaret måste enligt min uppfattning vara nej. Så kan vi inte ha det. Den enskildes jakträtt måste säkerställas, utan diskriminerande registreringssystem.

I betänkandet har ej heller jakträttsförhållandet inom renskötselområdena berörts. Det är en brist och kan också leda till fortsatta och ökade motsättningar mellan jakträttsinnehavare i renskötselområdena.

Betänkandet om jakt och viltvård tillgodoser och garanterar ej de små markägarnas jakträtt, och även i övrigt finns en del brister. Därför anser jag att betänkandet bör återförvisas.

Herr talman! Jag vill därmed yrka bifall till Hans Daus motion Jo6.

Anf. 20 CHRISTER WINDÉN (nyd):

Herr talman! Jag vill beröra något som regeringens proposition inte berör, nämligen jakträttsförhållandet inom renskötselområden. Utskottet har följaktligen endast i vaga ordalag hänvisat frågan till berörda myndigheter.

De signaler jag har fått från i första hand Västerbottens län vittnar om stora svårigheter att nå överenskommelse mellan ortsbefolkningen och samerna beträffande jakträtten i de s.k. dubbelregistrerade områdena. Båda parter är klart missnöjda och hävdar att reglerna är luddiga. Det är bäddat för problem, när olika intressegrupper får jakträtt på samma område vid samma tidpunkt, och det är precis vad som har skett. Det finns fall då det t.o.m. gått så långt som till rent handgemäng; för att citera ett telefonsamtal som jag har fått från ortsbefolkningen: "Det här börjar likna Vilda västern."

Herr talman! Avvittringsstadgan innehåller inte några bestämmelser om den bofasta befolkningens jakträtt och fiskerätt. Den rätt att jaga och fiska på egen och omkringliggande mark som nybyggarna hade enligt äldre författningar gäller inte längre efter avvittringen, såvida inte rätten har förbehållits i avvittringsutslaget. Men frågor om jakträtt behandlas som regel inte i avvittringsutslaget, och det är här det luddiga kommer in.

Enskilda markägare hävdar att grundläggande handlingar saknas hos berörda myndigheter. Detta har lett till att myndigheterna inte kunnat ge acceptabla svar på frågor om jakträtt, med en allmän rättsosäkerhet som följd.

Enligt min mening är det otillfredsställande att sakägare skall behöva anlita domstol för att skapa klarhet i jakträttsfrågor. Detta har skett i många fall, senast i Svea hovrätt i en dom som överklagats till högsta domstolen, så sent som den 24 juli i somras. De lokala myndigheterna borde ha föreskrifter som gett dem möjligheter att klara av detta.

Herr talman! Sådana motstridigheter skapar problem och irritation hos människor som har jakten som en viktig inkomstkälla. Det hade därför varit bra om propositionen även innehållit någon form av anvisning till hur jakträtten skall hanteras i de dubbelreglerade områdena.

Men regeringen har fått riksdagens uppdrag att återkomma till riksdagen med ett sammanhållet förslag i samefrågorna. Jag förutsätter att regeringen i den kommande propositionen redovisar sådana förslag att de motsättningar som jag har nämnt kan elimineras på ett för alla parter tillfredsställande sätt.

I avvaktan på ett sådant förslag yrkar jag bifall till utskottets hemställan. Jag vill också instämma i Carl G Nilssons motivering för reservationen vid mom. 18 som gäller senvinterjakt på sjöfågel.

Anf. 21 LENNART FREMLING (fp):

Herr talman! Anledningen till att jag har begärt ordet är att jag vill förklara folkpartiet liberalernas inställning till vårjakt på ejder.

Vi avvisar nu liksom tidigare tanken på vårjakt på sjöfågel. Vi bygger på principen att jakt inte bör tillåtas under viltets föryngringstid. Denna princip är också internationellt erkänd. Visserligen finns vissa begränsade möjligheter att göra undantag, men vi anser inte att Sverige bör tillämpa dessa möjligheter här. Det skulle tänja begreppen alltför långt och försvåra Sveriges möjligheter till framtida internationellt agerande i naturskyddsfrågor.

Allmänt kan också sägas att frågan om vårjakt på ejder utgör en intresseavvägning mellan naturskydd och jakt. Jag vill slå fast att folkpartiet liberalerna står på naturskyddsintressets sida.

Partipolitiskt har vi i utskottet hamnat på samma skrivning som socialdemokraterna och vänsterpartiet. Våra tre regeringskolleger och Ny Demokrati vill i detta fall inte stödja naturskyddsintresset utan göra ett tillkännagivande till regeringen i linje med motionärerna, som vill tillåta viss begränsad vårjakt. Det är därför som jag här i kammaren tar upp denna fråga som förvisso är av mycket begränsad natur.

Herr talman! Jag yrkar bifall till jordbruksutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 22 DAN ERICSSON i Kolmården (kds):

Herr talman! Jag vill inleda med att yrka bifall till reservation 2, som handlar om riktlinjer för förändringar av bidrags- och avgiftssystemet för viltskador.

I det stora hela kan frågan om ersättning för viltskada på jordbruksgröda verka vara liten och perifer. För den enskilde som drabbas av dessa skador är det dock mycket allvarligt. En jordbrukare med liten areal har i stort sett inga möjligheter att via avskjutning få ned skaderiskerna. Det innebär att den väg som utskottsmajoriteten visar på många gånger inte existerar i verkligheten.

Utskottsmajoriteten har i sin skrivning korrigerat propositionsförslaget i denna del på så sätt att utskottet utesluter inte att det i vissa situationer kan anses uppenbart oskäligt att den skadelidande själv skall svara för kostnaden vid en inträffad viltskada. Majoriteten inser alltså detta. Dess värre drar majoriteten av detta inte någon klar slutsats utan hoppas att regeringen skall uppmärksamma detta problem. Men det skall ju sägas att det påpekandet ändå är ett steg framåt.

Jag tycker dock inte att detta påpekande räcker. Innan man tittar på hur man skall lösa ersättningsfrågorna vid de situationer som utskottet beskriver, skall man inte avveckla det ersättningssystem som nu finns. Jag har i min reservation pekat på ett par möjliga lösningar.

Jag skulle vilja lyfta fram en annan del av betänkandet, nämligen där utskottet skriver om vikten av ett jaktsystem som tillgodoser innehavare av

mindre jaktmarker. Det måste enligt min uppfattning t.ex. innebära att när det gäller älgjakten skall områden som inte uppfyller kraven för licensområde också i framtiden kunna registreras för tilldelning av valfritt djur varje år. Blir det några försämringar på den punkten tror jag att den samstämmighet som nu ändå finns definitivt kommer att brytas.

Det har sagts tidigare att de små markägarna skall tillförsäkras sin rätt. Det skall vara grundläggande, och det är precis det grundläggande synsättet som vi kristdemokrater har i den frågan. Men vi uppfattar att propositionen och det betänkande som nu har lagts fram inte gör några förändringar på den punkten. Om sådana förslag läggs fram kommer de att tillbakavisas från vår sida.

Anf. 23 JOHN ANDERSSON (v):

Herr talman! Jag skulle vilja börja med att framföra en rent allmän synpunkt vad beträffar all viltvård. Det blir ofta så, för att inte säga alltid när problem uppstår med vårt förhållande till viltet, att man försöker anpassa viltet till samhällets krav och villkor i stället för att anpassa samhället till viltets villkor. I många fall är också viltet mycket anpassbart och inordnar sig ganska bra, bl.a. till de skötselmetoder som tillämpas i skogsbruket.

I andra sammanhang går det sämre. Om en väg korsar ett tusenårigt viltstråk för t.ex. älg, ökas i de flesta fall avskjutningen med syfte att minska antalet olyckor. När begränsas t.ex. hastigheten för att viltet riskfritt skall kunna passera? Sådana frågeställningar borde nog oftare ställas när beslut och åtgärder vidtas på viltvårdens område.

Jan Fransson citerade Ingemund Bengtssons fråga om varför ingen tänkte på älgen. Jag tror, Jan Fransson, att man får tänka litet längre och pröva andra vägar för att lösa problemen än att bara skjuta älgen. Från älgens synpunkt är det kanske inte den bästa lösningen, i varje fall inte i alla sammanhang.

Som ett steg mot en bättre viltvård skall förslaget om bildande av älgskötselområden ses. Det är där tänkt att jakträttsinnehavarna själva skall kunna bestämma om skötseln av älgstammen. Den här förändringen, eller reformen, kommer nog inte att vara problemfri. Det kan nog behövas göras ändringar framöver. Jag tror att man måste försöka få till stånd områden som är tillräckligt stora och väl arronderade om man skall kunna sköta älgstammen på ett bra sätt.

Ett väl tilltaget område med många jaktlag, där man kan få tillräckligt många synpunkter och förslag på vården av viltet, blir nog den bästa garantin för att det inte skall gå snett. En kombination av eget bestämmande och höga arrenden kan möjligen blir nådastöten för den lokala älgstammen. Höga avgifter kan omöjligen vara det bästa sättet att uppmuntra jägarna att t.ex. hålla inne ett skott för älgvårdens bästa.

När vi diskuterar viltvård är nog penningens alltmer stora dominans det i sammanhanget största problemet.

I vården av vårt högvilt finns även andra problem, oavsett om det bildas älgskötselområden eller inte. I vår norra del av landet har vi vandringsälgen som ställer till stora problem för skogsbruket. Hitintills har detta medfört både vinterjakt och en avskjutning som i betraktande av områdenas storlek

borde ha varit avsevärt lägre. Det är ett svårlöst problem, när vilt från ett mycket stort område under en viss tid på året samlas på mycket små områden. Betestrycket blir då mycket stort, och skador på bl.a. skogen uppstår.

Jag tror att det är nödvändigt att man här försöker hitta nya framkomstvägar för att åtgärda problemet. Om vi lyckas komma till rätta med detta problem, skulle vi kunna ha en mycket större älgstam.

I den här frågan, och i en del andra på jaktens och viltets område, finns det anledning att återkomma. Det är säkert inte sista gången vi diskuterar dessa frågor, och tur är väl det. Ambitionen måste ju vara att få en så bra viltvård som möjligt – till fromma för alla.

Anf. 24 PATRIK NORINDER (m):

Herr talman! Jag ämnar diskutera motionen Jo918 om senvinterjakt på sjöfågel.

Lennart Fremling diskuterade i sitt anförande några aspekter på frågan. Han tittade litet på föryngringstid, internationella aspekter och naturskyddssynpunkter.

Ser man på de biologiska grunderna som Lennart Fremling refererade till, finner jag det något märkvärdigt att Lennart Fremling har gjort detta ställningstagande. I Sverige finns det ungefär en miljon ejdrar. Det är naturligtvis svårt att räkna helt och hållet, men det ligger i den storleksordningen. Ungefär 25 000 ejdrar skjuts av.

Danskarna har en avskjutning på ungefär 150 000 – 200 000 fåglar. Vad är orsaken till denna snedvridning? Efter parningen flyttar ejderhanarna, gudingarna, och lägger sig i "exklusiva herrsällskap" längre ut i havet. Där ruggar de, för att sedan dra vidare. Det skjuts alltså inte någon mängd ejderhannar att tala om i Sverige. Av biologiska skäl vore det lämpligt att det blir en senvinterjakt på gudingar.

Lennart Fremling tar upp de internationella aspekterna. Det finns ett EG-råd som har gjort ett fågelskyddsdirektiv, 79:409, där man bl.a. tar upp att det inte generellt får ske jakt under häckningstiden, men ejdern hör till de arter som man får jaga. Det finns alltså inte någon större anledning till att man inte skulle kunna ha jakt på ejder. Det sägs också att undantaget gäller inom ett visst begränsat område för vissa speciella människor. Följaktligen skulle en dylik licensbelagd vårjakt på hanfågel av ejder helt falla inom ramen för direktivets undantag.

Vi har vidare en konvention om skydd av europeiska vilda djur och växter och deras naturliga miljö, som Sverige ratificerade år 1983. Inte ens där finns det några principella invändningar mot att man skulle få skjuta ejderhanar. Det strider inte mot konventionens principer, så det finns möjligheter, och jag har därför litet svårt att förstå Lennart Fremlings synpunkter.

Vad gäller naturskyddet är det här en jakt som betyder mycket för den bofasta skärgårdsbefolkningen. Dessa människor är de som har kunskap om och erfarenheter av skärgårdsförhållandena. Det gör naturligtvis skärgårdsbefolkningen lämpad att utföra ändamålsenlig naturvård i området.

Skulle man ha förbud mot vårvinterjakt på ejderhanar innebär det att man fråntar den bofasta skärgårdsbefolkningen ett intresse av att bedriva ett rationellt naturvårdsarbete. Det kan ju tyckas att det är en mindre betydelse-

full åtgärd att ge dessa människor tillstånd till denna jakt, men för den bofasta skärgårdsbefolkningen betyder det här mycket.

Det ställningsstagande som Lennart Fremling hänvisar till – att folkpartiet varit emot saken – stämmer tydligen inte helt och hållet för partiet. Ni har varit med om en flerpartimotion och tillstyrkt förslag om tillstånd till jakt för den bofasta skärgårdsbefolkningen. Det är kanske bara fråga om Lennart Fremlings personliga åsikt, och när vi går till votering kan vi måhända få majoritet för det framlagda förslaget. Jag hoppas att så blir fallet för skärgårdsbefolkningens skull, för naturvårdens skull och för viltvårdens skull.

Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 1.

Anf. 25 LENNART FREMLING (fp):

Herr talman! Patrik Norinder vänder sig mot folkpartiets inställning. Vi har alltså samma inställning som socialdemokraterna och vänsterpartiet i den här frågan. Det är förvisso sant att folkpartiet inte har varit enigt – det finns enskilda riksdagsmän som skrivit på den aktuella motionen under en tidigare mandatperiod och alltså anslutit sig till synpunkterna där.

Jag menar emellertid att det här inte är någon stor fråga allmänt sett i det betänkande som vi nu behandlar. Ibland låter det som om det är den viktigaste fråga som regeringspartierna är oense om. Kanske är det så – då är det bra att regeringspartierna är oense härvidlag, så att vi inte är oense om större frågor än den här.

Anf. 26 PATRIK NORINDER (m):

Herr talman! Det här kanske inte är en stor fråga, Lennart Fremling, men för skärgårdsbefolkningen är det en betydelsefull fråga. Jag hoppas fortfarande att ni kan ändra er, så att ni gör skärgårdsbefolkningen, naturvården och viltvården tjänsten att tillåta senvinterjakt på sjöfågel.

Anf. 27 LENNART FREMLING (fp):

Herr talman! Jag har sagt att vi har gjort den här intresseavvägningen mellan naturskydd och jakt och dessutom att vi är medvetna om att det finns vissa möjligheter att göra undantag från internationella överenskommelser. Men vi tycker inte att man skall tänja begreppen så långt, för det skulle kunna försvåra Sveriges möjligheter att agera mot länder som utnyttjar undantagsparagrafer i olika internationella konventioner senare.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 8 §.)

6 § Tilläggsbudget I: jordbruksdepartementet

Föredrogs

jordbruksutskottets betänkande

1991/92:JoU7 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1991/92 (jordbruksdepartementet) (prop. 1991/92:25 delvis).

Anf. 28 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! 1990 fattades här i riksdagen ett stort livsmedelspolitiskt beslut. Då bestämdes att det svenska jordbruket skulle avregleras under en femårsperiod, och det var ett beslut som redan har fått och kommer att få mycket stora konsekvenser. Det var fem av de då sex riksdagspartierna som i huvudsak var överens om att avregleringen var nödvändig. Sedan fanns en mängd delade meningar om hur det här skulle gå till. Att avregleringen skulle ske under en femårsperiod betydde att en hel del av reglerna, om än kanske förändrade, fortfarande finns kvar. En av de delar som finns kvar är att samhället skall ta visst ansvar för det spannmålsöverskott som eventuellt produceras i vårt land. Det gamla systemet fungerade ju så att bonden fick samma ersättning för all spannmål som han producerade, oavsett om vi behövde denna här i landet eller inte. Det som vi inte behöver exporteras till världsmarknadspriser som är mycket lägre än de inhemska priserna. Glappet mellan världsmarknadspriserna och de inhemska priserna finansieras på olika sätt. Bönderna betalar själva avgifter, samhället tar en del av ansvaret via sin statsbudget och i slutändan är naturligtvis också konsumenterna med och finansierar det hela.

Att delansvaret för staten fanns kvar hösten 1990 betydde en rätt mycket större utgift än vad man hade räknat med, för 1990 års spannmålsskörd blev mycket bra. Med det gamla regleringssystemet är det märkligt nog så, att en bra skörd är ett problem i stället för att vara lösningen på problem för människor på olika håll i världen. Det betydde alltså att staten behövde avsätta mer resurser än vad man egentligen tyckte att det fanns utrymme för inom statsbudgeten. Den dåvarande regeringen väckte förslaget att man för att bekosta en del av vad som behövdes skulle höja prisregleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Tanken var att eftersom spannmålsodlarna fick en rätt stor del av samhällets samlade stöd till jordbruket kunde de också i andra ändan vara med och finansiera kostnaderna genom att man höjde priserna på de insatsvaror som spannmålsodlingen i stor utsträckning använder.

Vi inom vänsterpartiet tyckte att det här var ett acceptabelt förslag, även om vi ansåg att det egentligen var dåligt därför att det naturligtvis alltid är dåligt när man gör hastiga förändringar. Människor har gjort en långtidsplanering, och så förändras genom politiska beslut förutsättningarna, vilket inte är bra. Men vi tyckte ändå, med tanke på det finansiella läget och med tanke på att spannmålsskörden hade varit så god, att det var ett acceptabelt förslag – man skulle höja avgifterna under en tid framåt tills man så att säga varit med om att betala av kostnaderna. Naturligtvis tyckte vi också att en positiv bieffekt kunde vara att om man höjer avgifterna på insatsvaror så minskar användningen, dvs. det är miljömässigt bra att det just är handelsgödsel och bekämpningsmedel som blir dyrare.

Den nya regeringen har inte visat någon större handlingskraft på jordbrukspolitikens område. Man gick ju till val med väldigt många löften om att förändra gränsskyddet och på olika sätt förbättra förhållandena för det svenska jordbruket. Det har man i praktiken inte gjort särskilt mycket åt. Nu tycker man tydligen att man skall visa handlingskraft genom att ändra på det här aktuella beslutet och säga att staten skall ta ytterligare en del av

kostnaden genom att avgiftshöjningarna inte skall behöva vara kvar så länge. 200 miljoner skall staten ta tillbaka. Dessa 200 miljoner, som man skall använda till att hjälpa till ytterligare att finansiera spannmålsöverskottet, åstadkommer ett hål någon annanstans, och det blir också inom jordbrukspolitikens område. Pengar som annars skulle ha kommit jordbruket till godo på annat sätt, t.ex. gått till mjölkproducenterna, tas nu i stället till det här. Vi tycker från vänsterpartiets sida att det är fel.

Till saken hör också att det 1989, som en konsekvens av förhandlingarna inom ramen för GATT, det internationella tull- och frihandelsavtalet, beslutades att industriländerna skulle dra ned på sina subventioner till jordbruket och att man skulle börja göra det genom att inte ha ett jordbruksstöd som var produktionsuppdrivande, dvs. den typ av system för jordbruksstödet som vi hade, där man hade förhandlingar om priserna på jordbruksprodukterna och höjde priserna. Man skulle i stället ha ett produktionsneutralt stöd.

Då beslutades att vi skulle inrätta något som litet slarvigt kallas för kobidrag och som vi från vänsterpartiets sida var emot. Vi menade att vi mycket väl kunde fortsätta med vårt system i avvaktan på att GATT-förhandlingarna skulle ge mer konkreta resultat.

Men kobidrag blev det, och som ofta blir fallet med nödlösningar har vi fått dras med dem länge – det är nu tredje året vi har dem. Kobidragen skall finansieras inom ramen för jordbrukspolitiken, och det är den finansieringen som drabbas av att man går snabbare fram med att reducera avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel.

Vi tycker från vänsterpartiets sida att det är fel med hänsyn till vad som händer med det svenska jordbruket. Just mjölkproduktionen och det förhållandevis småskaliga jordbruket i skogs- och mellanbygder är nu mest illa ute i jordbruksomställningen och är i allra högsta grad i behov av att samhället tar sitt ansvar för att näringen skall kunna överleva. Vi tycker att den nya regeringen genom det här ställningstagandet har valt att visa att det på jordbrukspolitikens område inte är jordbruket i skogs- och mellanbygder som man i första hand vill se till utan att det är det mer storskaliga, ensidiga, intensiva, spannmålsodlande jordbruket i landets södra delar som man i första hand vill värna. Vi vänder oss alltså emot det från vänsterpartiets sida och har därför yrkat avslag på denna framställan från regeringen. Jag vill, herr talman, yrka bifall till den meningsyttring från vänsterpartiet som finns fogad till betänkandet.

Anf. 29 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater tillstyrker att 1 678,5 milj.kr. tillförs jordbruket. Det överensstämmer helt med tidigare åtaganden från statsmakternas sida.

Vi har emellertid en helt annan uppfattning än regeringen och jordbruksutskottets majoritet när det gäller fördelningen av dessa medel.

Förslaget att överföra 200 milj.kr. till spannmålsodlarna för att betala av kostnaderna för export av spannmålsöverskottet innebär att spannmålsodlarna gynnas ytterligare på bekostnad av de animalieproducerande bönderna. Redan nu är fördelningen av stöd mellan spannmålsproducenter och animalieproducenter ganska orättvis.

Enligt de senaste uppgifterna från jordbruksverket har 3,1 miljarder hittills delats ut i omställningsstöd. Den allra största delen av dessa medel har gått till jordbrukare i slättbygderna, bl.a. Uppland, Södermanland, Västergötland och Skåne, där de stora spannmålsodlarna finns. Vi anser att spannmålsodlarna själva skall bära kostnaderna för sin överskottsproduktion. De skall inte belasta animalieproducenterna genom att djurbidraget reduceras.

I slutet av december kommer också inkomststöd för 1991/92 att betalas ut.

Animalieproducenterna fick under 1989/90 drygt 700 milj. kr. i stöd som kompensation för avvecklingen av tvåprissystemet på mjölk. Under 1990/91 har drygt 1,3 miljarder betalats ut i s.k. kobidrag, vilka, som Annika Åhnberg förklarade, har sin bakgrund i GATT-avtalet.

Vi socialdemokrater anser dessutom att en sänkning av prisregleringsavgifterna på bekämpningsmedel och handelsgödsel ger fel signaler till näringen när det gäller miljöförbättrande åtgärder inom jordbruket, särskilt som vi både 1988 och 1991 mycket kraftigt har krävt att kemikalieanvändningen inom jordbruket skall sänkas.

Riksdagsbeslutet från år 1988 innebär en halvering av kväveutlakningen från jordbruket fram till år 2000. I internationella överenskommelser har detta mål tidigarelagts och en halvering skall uppnås i särskilt belastade områden redan 1995.

Riksdagen har också uttalat att införande av en miljöskatt bör övervägas när prisregleringsavgifterna avskaffas. Men dessförinnan skall det utredas om en skatt är lämplig och vilken skattenivå som i så fall är kostnadseffektiv för att en minskning av kväveläckaget skall ske.

Regeringens förslag har såvitt jag förstår inte grundats på någon sådan utredning.

Vi kan också konstatera att förbrukningen av handelsgödsel i jordbruket nu minskar, och det är glädjande. För perioden 1990/91 har jordbrukets förbrukning av växtnäring i handelsgödsel minskat – för kväve med ungefär 11 %.

Även i vår omvärld är man nu beredd att gå oss till mötes när det gäller reducering av kväveläckaget. Också av det skälet är förslagen att sänka prisregleringsavgiften på handelsgödsel och bekämpningsmedel helt felaktiga.

I betänkandet som vi nu behandlar tas också stödet till trädgårdsnäringen upp. Vi anser att det inte kan vara riktigt att minska den ordinarie bidragsramen för stöd till trädgårdsnäringens rationalisering med 1,1 milj.kr. för att finansiera bidragsramen för stöd till fruktodlingen. Det kan leda till att andra rationaliseringsåtgärder, som investeringar i miljövänlig teknik och energibesparande åtgärder, omintetgörs.

Utskottet har också förordat en skyndsam och allsidig utredning av trädgårdsnäringen. Mot den bakgrunden förefaller det i högsta grad inkonsekvent att nu genomföra en minskning av bidragsramen för stöd till trädgårdsnäringens rationalisering.

Jag yrkar bifall till de socialdemokratiska reservationer som tillförts utskottsbetänkandet.

Anf. 30 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Att vi över huvud taget behöver diskutera tilläggsbudget I från jordbruksutskottets utgångspunkt beror egentligen på underlåtenhets-

synder av den gamla, socialdemokratiska regeringen. De utgifter som vi här diskuterar var kända för den socialdemokratiska regeringen när den gjorde budgeten, men man avstod från att ta upp pengar till det s.k. kobidraget. Man tog dessutom upp för litet pengar till att strukturförändra fruktodlingen. När vi tidigare diskuterade dessa frågor i utskottet och i kammaren påpekade vi det för den dåvarande regeringen.

Åke Selberg tar upp kobidraget och sätter användningen av det i relation till spannmålsodlingen och säger att spannmålsodlarna har fått 3,1 miljarder i omställningsstöd. Men vi måste hålla isär de båda sakerna, Åke Selberg. De 3,1 miljarder som har utgått i omställningsstöd är ett stöd för att spannmålsodlare skall ha mark i vänteläge eller ställa om marken för annan produktion. De pengarna är inte något produktionsstöd. De ger inte den spannmålsodlare som fortfarande odlar spannmål något stöd på annat sätt än genom att priserna kan hållas uppe om inte överskotten blir för stora.

Dessutom skulle staten stå för kostnaderna för det överskott som skulle exporteras. Nu säger Åke Selberg att spannmålsodlarna skall stå för dem, men det är fel. Därför var det fel av den socialdemokratiska regeringen att lägga fram förslag om en höjning av prisregleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel för att bekosta denna del, som staten egentligen skulle stå för. Det är motivet för att vi nu från regeringens sida föreslår en sänkning av de avgifterna.

Detta har inte någonting med miljöhänsyn eller miljötänkande över huvud taget att göra. Avgifterna infördes inte såsom ett sätt att påverka miljön och jordbrukarnas uppträdande i sammanhanget, och de sänks heller inte med någon sådan avsikt. Självfallet står våra krav på en halvering av användningen kvar. De har inte med detta att göra. Detta är helt enkelt ett sätt att leva upp till det som vi var överens om en gång i tiden. Det är motivet till att avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel nu sänks, och kvar finns de miljöavgifter som vi har varit överens om att vi skall ha.

Åke Selberg talar om att detta skall utredas och att vi skall förändra detta. Men det får vi väl se när en utredning i så fall är klar.

Jag tycker att det är hyckleri från socialdemokraternas sida att nu resonera om detta utifrån en miljöpolitisk synpunkt. Några sådana överväganden gjordes inte när dessa avgifter höjdes av den gamla regeringen.

Herr talman! Jag tycker också att det är synd att man inte kan ha kvar de 4,3 miljonerna till rationalisering av trädgårdsnäringen. Pengarna, som var avsedda för röjning, har man gjort av med under den gamla regeringens tid i och med de beslut som fattades då. Det vi gör nu är egentligen bara att finansiera det som har genomförts. Man har nu röjt de drygt 1 000 ha fruktodlingar som det var meningen skulle röjas när ändringen i fråga om införselavgifter och importstopp på frukt genomfördes. Det var en eftergift gentemot omvärlden och de krav som GATT ställde i sammanhanget.

Den socialdemokratiska regeringen har inte tidigare anslagit tillräckligt mycket pengar. Nu måste detta regleras, och då tar man pengarna från detta anslag. I en situation där det inte finns hur mycket pengar som helst har det varit nödvändigt att göra på detta sätt. Jag kan beklaga det.

Samtidigt tror jag mig veta att den ekonomiska situationen i trädgårdsnäringen har gjort att dessa rationaliseringspengar inte har varit så efterfrå-

gade. Man har inte vågat göra de investeringar som man kanske skulle behöva göra. Det beror på att ekonomin inom trädgårdsnäringen inte är så bra. Utredningen om trädgårdsnäringen, som nu skall komma till stånd, är alltså nödvändig. Åke Selberg vet att vi från centerpartiet i många år har krävt en sådan utredning och att den socialdemokratiska regeringen alltid har sagt att någon sådan utredning inte behövs, därför att det är bra som det är. Nu kommer utredningen till stånd, och det måste ses som ett stort framsteg.

Att man temporärt använder dessa pengar för att täcka uppkomna kostnader som den gamla regeringen egentligen är ansvarig för är ett resultat av den förda politiken.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande. Jag hoppas att omställningsåtgärderna i jordbruket går väl, så att dessa kostnader kan minska i framtiden.

Anf. 31 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! Jag trodde att ledamöterna i den nya regeringen var varma anhängare av marknadsekonomi. Då borde de rimligen inse, att om man höjer priserna på vissa varor minskar efterfrågan. Om man tvärtom sänker kostnaderna för t.ex. handelsgödsel och bekämpningsmedel borde det kunna leda till en ökad efterfrågan. Självfallet får ett beslut av detta slag miljökonsekvenser, även om Lennart Brunander nu försöker låtsas något annat.

Jag glömde säga i mitt inledningsanförande att vi ansluter oss till den socialdemokratiska reservationen som finns i betänkandet när det gäller trädgårdsnäringen och finansieringen av stödet till fruktodlingen. Riksdagen har nyss beslutat, på förslag av utskottet, att man skall se över trädgårdsnäringen i en förutsättningslös utredning. Då hade det varit lämpligt att inte börja förändra de befintliga anslagen innan denna utredning är klar. Det är fel att göra på detta sätt.

Lennart Brunander säger att regeringen vill värna det svenska jordbruket i hög grad. Det har man inte sett så mycket av efter valet. Det var ett mer påtagligt element före valet, i valrörelsen, när man, påhejade av böndernas intresseorganisations affischkampanjer, sade att man skulle göra både det ena och det andra efter valet. Om man nu verkligen har detta engagemang, hade man kunnat finansiera detta på något annat sätt än genom att ta pengarna inom ramen för jordbrukspolitiken, så att det drabbar en annan del av jordbruket. Jag tycker att det är mycket beklagligt.

Om regeringen inte hade haft så bråttom med sin ekonomiska politik, som går ut på att man skall gynna dem som redan har det bra i samhället och ta från dem som har det sämre ställt, hade regeringen just på detta område kunnat skydda den del av jordbruket som är i störst behov av stöd. Även på detta område visar regeringen mycket tydligt vilka grupper i samhället man gynnar och vilka grupper man inte bryr sig om.

Anf. 32 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Låt mig börja med att säga till Lennart Brunander att det beslut som har fattats och som nu håller på att förverkligas är mycket genomgripande. Det krävs att vi politiskt följer utvecklingen. Men det är också an-

geläget att omställningen och det beslut som är fattat genomförs på ett handfast sätt. Jag kan trösta Lennart Brunander med att det inte hade varit någon skillnad när det gäller kobidraget om den socialdemokratiska regeringen hade suttit kvar. Det hade kommit att utbetalas, eftersom det var en del av det beslut som fattades 1990.

När det gäller trädgårdsnäringen vill jag säga att det vi nu talar om egentligen inte är någon fråga för den kommande trädgårdsutredningen, tvärtemot vad jordbruksutskottets majoritet framhåller i betänkandet. Den fråga vi nu diskuterar handlar om att begränsa bidragsmedel till en näring som är utsatt för mycket stark internationell konkurrens. Vi måste utnyttja medel också inom andra delar av trädgårdsnäringen än fruktodlingen. I och med att man drar undan dessa pengar, kommer det att bli mycket jobbigt. Med största sannolikhet kommer näringen att gå miste om en del mycket angelägna satsningar, som det inte kommer att finnas resurser till. Det gäller satsningar på bl.a. miljö- och energiområdet. När utredningen är klar är skadan redan skedd för länge sedan just på detta område.

Anf. 33 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Annika Åhnberg säger att om man har marknadsekonomi och sänker priset så går det åt mera varor. Det kan i och för sig vara riktigt. Det var dock aldrig tänkt att den här höjningen skulle ha miljöpolitisk effekt. Det var bara ett sätt att betala en kostnad som staten egentligen skulle ha tagit. Mot denna bakgrund har det sänkts. Sedan får vi försöka uppnå miljöpolitiska effekter i alla fall. Vänsterpartiet har medverkat till detta.

När det gäller trädgårdsnäringen sammanfaller Annika Åhnbergs och Åke Selbergs resonemang litet. Åke Selberg säger dock att det här inte har med trädgårdsnäringsutredningen att göra. Det kan han ha rätt i. Trädgårdsnäringsutredningen skall syssla med mycket mera. Det handlar här om att betala notan på en räkning som är skapad av den gamla regeringen. När pengar avsattes till röjningen och strukturförändringen på fruktträdsodlingens område förde vi ett resonemang. Vi hade från de övriga partiernas sida synpunkter på att pengarna inte skulle räcka. Det visade sig också att pengarna inte räckte. Vi fick ta pengarna från det område som de tillhör. Fruktodlingen tillhör trädgårdsnäringen. Men jag kan också beklaga att man behövde göra så.

Åke Selberg säger att kobidraget skulle ha betalats ut oavsett om det blev en ny regering eller inte. Det kanske hade blivit så. Även om vi inte var helt säkra på vad socialdemokraterna skulle göra i alla lägen, är det möjligt att de skulle ha gjort så. Vi har inte heller någon träta i det fallet, utan det kommer att göras. Det kommer naturligtvis att uppstå en diskussion om hur man så småningom skall förändra det här till något annat så att jordbruket kan få ut pengarna, vilket är nödvändigt. Det skall ske den dag som GATT-förhandlingarna är avslutade.

Annika Åhnberg tycker att vi kunde ha visat det lite bättre om vi vill satsa på jordbruket. Men jag tycker att vänsterpartiet och Annika Åhnberg inte skall säga så mycket i den saken. Ni medverkade till gränsskyddssänkningen i våras som var felaktig. Vi diskuterar nu hur man skall kunna förändra den

igen. Det görs också litet grand i avvaktan på GATT-förhandlingarna. På den punkten får vi återkomma.

Anf. 34 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Det är riktigt att vi medverkade till gränsskyddssänkningen. Det gjorde vi helt rätt i. Den undersökning som jordbruksverket har genomfört visar att propagandakampanjen inför valet om konsekvenserna av gränsskyddsneddragningen var felaktig, precis som tack och lov många insåg. Men den diskussionen hör inte dit, och vi får säkert anledning att återkomma till den.

Det är riktigt, som Lennart Brunander säger, att avsikten med avgiftshöjningarna inte i första hand var att uppnå miljöeffekter. Men det är lika viktigt att konstatera att en positiv bieffekt av att man höjer avgifterna på just handelsgödsel och bekämpningsmedel är att det bidrar till att pressa ned användningen. Om man har begränsade ekonomiska resurser att satsa på jordbruket, tycker jag att man måste ställa sig frågan om den åtgärd man tänker vidta är den mest angelägna. 200 miljoner skall användas till att ta bort avgiftshöjningen på handelsgödsel och bekämpningsmedel så att man därmed kan underlätta den fortsatta användningen av dessa insatsvaror. Fanns det ingen annan åtgärd man hellre borde ha använt 200 milj.kr. till? Från vänsterpartiets sida menar vi att det finns andra åtgärder. Framför allt den animalieproducerande delen av jordbruket borde ha fått del av dessa pengar. Vi tycker därför att det var fel av regeringen att komma med det här förslaget, och det är fel om riksdagen beslutar att bifalla det.

Anf. 35 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Det kommer naturligtvis en sluträkning när det gäller trädgårdsnäringen. Eftersom arealen inte var spikad från början måste man någon gång justera beloppet efter vad som kommer att gå åt. Den åtgärd som man nu vidtar är därför ganska naturlig.

Lennart Brunander påstår att det här inte har någon betydelse för miljön. 200 milj.kr. är kanske inte så mycket pengar. Med den miljösituation som vi nu befinner oss i behöver vi varenda liten detalj för att förbättra. En sak är säker – läget är mycket bekymmersamt.

Lennart Brunander tog upp frågan om gränsskyddssänkningen i sin replik. Ni måste i dag vara mycket besvikna över den redovisning som jordbruksverket har gjort. Ni fick definitivt inte rätt när det gäller vilka konsekvenser det här skulle få.

Man kan väl konstatera att ni blir ganska skraja när spannmålsproducenterna trycker på och går dem till mötes. Det får ske – i det här fallet – på animalieproducenternas bekostnad. De har minst lika stora problem. Det hade varit betydligt bättre att använda dessa 200 milj.kr. till kobidraget eller låta dem vara kvar.

Anf. 36 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Nu säger Åke Selberg att vi har mycket stora miljöproblem. Det har vi. Vi försökte påtala det när socialdemokraterna lade fram ett miljöförslag förra våren. Då var det emellertid ett annat ljud i skällan. Då fanns

inte dessa problem i samma utsträckning, utan då hade man vidtagit alla de åtgärder som rimligtvis kunde vidtas.

Ert resonemang om att behålla prisregleringsavgiften, Annika Åhnberg och Åke Selberg, är egentligen bara ett sätt att resonera för att behålla avgiften. Man använder ett motiv för att höja avgiften, nämligen att man behöver pengar till en viss sak. När man väl har höjt avgiften och den skall tas bort, säger man att den inte kan tas bort eftersom det kommer att innebära att det kommer att köpas mer av dessa produkter. Man skall använda samma motiv både när man skall höja och sänka, annars blir det bara fråga om höjningar. Det här resonemanget kan föras hur långt som helst.

Visst skulle man kunna använda 200 miljoner på något annat sätt, men nu har man gjort den här avvägningen. Jag vill säga till både Annika Åhnberg och Åke Selberg att det inte bara är spannmålsproducenterna som använder handelsgödsel. Det gör även animalieproducenterna. Vem som använder mest kan diskuteras, men båda grupperna använder det, och båda grupperna får nytta av sänkningen, om man skall se det ur den synpunkten. Det grundläggande är att höjningen kom till för att finansiera det här. Det var fel den gången, och därför har vi förslagit att det skall tas bort.

Anf. 37 ANNIKA ÅHNBERG (v):

Herr talman! Jag måste tyvärr erkänna att jag inte riktigt förstod logiken i resonemanget om att höja och sänka avgifter. Jag tycker dock att logiken i det mera marknadsmässiga resonemanget är tämligen uppenbar. Om man sänker avgifterna ökar förmodligen användningen.

I övrigt kan jag bara konstatera att Lennart Brunander med en viss förkärlek ständigt återvänder till att diskutera hur man förhöll sig till den tidigare regeringen. Det bekräftar bara mina misstankar om att centerpartiet inte riktigt har förstått att det inte längre är ett oppositionsparti utan faktiskt numera ingår i regeringen och har att ta ansvar för det som regeringen föreslår till riksdagen.

Anf. 38 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Det här med logik är kanske inte alltid så lätt, men det kommer väl så småningom. De framlagda förslagen har tillkommit mot bakgrund av vad den socialdemokratiska regeringen inte har gjort under den tid den borde ha gjort det.

Anf. 39 ÅKE SELBERG (s):

Herr talman! Lennart Brunander säger att den socialdemokratiska regeringen i samband med miljöpropositionen år 1991 inte ansåg att det fanns miljöproblem. Jag vill därför rekommendera Lennart Brunander att läsa dels propositionen, dels det betänkande som jordbruksutskottet lade fram vid det tillfället. Detta kan bringa klarhet i hur vi såg på dessa problem.

Den utredning jag talade om skulle också undersöka om vi skulle använda skatteinstrumentet eller på vilket sätt vi skulle handskas med dessa miljöavgifter. Det är grannlaga och ganska viktigt att göra en sådan utredning och att klara ut vilket system man bör använda i de här sammanhangen.

Sänkning av mervärdeskatten på vissa varor och tjänster

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades efter 8 §.)

7 § Sänkning av mervärdeskatten på vissa varor och tjänster

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1991/92:SkU5 Sänkning av mervärdeskatten på vissa varor och tjänster (prop. 1991/92:50).

Anf. 40 BO FORSLUND (s):

Herr talman! Det är bra att regeringen nu fullföljer de socialdemokratiska förberedelserna för en sänkning av moms på livsmedel från 25 % till 18 % fr.o.m. den 1 januari 1992.

Det är också bra att moderaterna och folkpartiet har fått ge vika för sitt hårdnackade krav i valrörelsen om nej till matmomsen. Så långt fullföljer man den socialdemokratiska regeringens kostnadsfinansiering, genom att det övriga mervärdeskatteuttaget bibehålls vid 25 %. Men sedan kommer beviset på en lättsinnig och orättvis ekonomisk politik. Man vill nämligen även sänka skatten på personbefordran, hotelltjänster, camping och nöjesanläggningar till 18 %, men man anger inte hur en skattesänkning på nära 1,5 miljarder kronor skall finansieras.

Man förväntar sig att det genom skattesänkningen skall bli skjuts på ekonomin genom att människorna bättre utnyttjar hotell, camping och kommunikationer. Herr talman! Så enkelt är det inte. Det är många andra faktorer som påverkar människornas konsumtionsbehov.

Samtidigt hotar regeringen Bildt med ännu mer åtstramning, ännu mer piska för villaägare, barnfamiljer och andra breda grupper. Därmed ökar också osäkerheten om framtiden hos just hushållen. Då minskar efterfrågan ytterligare, konsumtion och produktion fortsätter att sjunka, och tillväxten avstannar. Men löftena till de rika om skattesänkningar står minsann kvar.

Den borgerliga regeringen lurar sig själv om den tror att det går att uppnå dynamiska produktivitetsökningar med hjälp av skattesänkningar och genom att uppmuntra privata initiativ. Det säger den amerikanske ekonomen Paul Krugman, som nyligen har fått USAs mycket prestigefyllda ekonomipris, Clark-medaljen. Han säger vidare:

För tio år sedan hade de amerikanska republikanerna ett program som gick ut på att produktiviteten skulle förbättras genom sänkta skatter och minskat statligt ingripande i ekonomin. Produktivitetsökningen har försämrats. Reallönerna har sjunkit. Den amerikanska medelklassen har sämre levnadsstandard i dag än för tio år sedan.

Herr talman! Moderaterna framställer sig ofta och gärna som framtidens parti. Nu verkar det i stället som om den svenska högern är ute tio år för sent.

Herr talman! Skall det skapas garanti för att en skattesänkning på livsmedel skall komma konsumenterna till del anser vi att en särskild priskommis-

sion bör tillsättas. Det är förvånande att inte fler partier är beredda att stödja detta förslag.

Ny Demokratis högljudda anslutning till ett sådant förslag har nu uppenbarligen ersatts av en total uppslutning och anpassning till högerregeringens politik. Förlorare är konsumenterna.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna till betänkandet.

Anf. 41 BERT KARLSSON (nyd):

Herr talman! Jag tappade nästan öronen när jag lyssnade på föregående talare. Jag blev i valrörelsen anklagad för att jag kallade politiker krokodiler. Föregående talare kommer definitivt att av mig i fortsättningen få hederstiteln krokodil, eftersom han tydligen inte har hört något av vad man från turistnäringen har sagt i den här frågan.

Den höga momsen skulle vara en tillgång för staten, man skulle få in pengar. Alla vet ju resultatet. Man sade också att folk skulle få mer pengar, eftersom skatterna hade blivit lägre. Vad använder då människor pengarna till? Jo, de åker till andra länder.

Alla siffror som i dag finns visar på att detta är fullständig idioti. Jag tänkte här redovisa några siffror, eftersom det finns så mycket siffror. Naturligtvis är siffror också tröttande, men jag kan inte låta bli att ändå redovisa dem. Siffrorna är i och för sig kända, men ingen tycks bry sig om dem. Siffrorna är hela tiden negativa.

Turistnäringen är faktiskt världens största, men i Sverige tycker man tydligen inte att branschen är värd någonting. Turistnäringen i världen har gått fram ca 30 % under de senaste åren, men i Sverige är det precis tvärtom.

Jag skall redovisa några siffror som visar förändringar i volym och omsättning sedan 1989. Alltihop är fråga om minussiffror – volym och omsättning har alltså gått ned:

Hotell 15 %, stugbyar 20%, vandrarhem 10 %, camping 28 %, restaurang 30 %, inrikesflyg 20 %, tåg 11 % och temaparker 17 %.

Totalt ca 40 000 jobb har försvunnit inom turistnäringen.

Detta med turistnäringen är litet komplicerat, och även föregående talare blandade ihop det. Han påstod att nöjesanläggningar skulle få sänkt moms, men det är inte sant. Motorn i turismen får ingen sänkning av momsen.

Jag vill jämföra detta med ett ingrepp på en lastbil som inte fungerar. Om man skulle börja reparera flaket och strunta i motorn tror jag inte att bilen skulle gå speciellt bra. Men det är precis det som är tanken i det momsförslag som ligger. Man skall sänka momsen för hotell och restauranger och dessutom för persontransporter när det gäller buss och tåg men inte för bil, och man skall inte heller sänka momsen för temaparker. Man bryr sig över huvud taget inte om det som är själva motorn i hela turistnäringen.

Jag skulle vilja veta vilka hotell och restauranger som är så starka att de kan locka turister till olika områden i Sverige. Turistnäringen är ofta förlagd till glesbygd, på Gotland, Öland, osv. Det är alltså fråga om en glesbygdsindustri, och svårigheter inom näringen slår därför mycket hårdare. Det är ofta kvinnor och ungdomar som jobbar inom dessa sysselsättningar. Man vet dessutom att det är mycket kostsamt att skapa ett nytt arbetstillfälle i gles-

bygden; det kostar uppåt 0,5 milj.kr. Men ändå är det ingen som bryr sig om detta, ändå säger regeringen att man skall skapa nya arbetstillfällen, och man öser in pengar via AMS. Sanningen i fråga om turistnäringen är ju att staten visserligen har fått in 2 miljarder mer netto, men man har fått arbetslösheten, som är en mycket högre kostnad. Man har också fått tusentals konkurser, som har kostat garantilöner – det är det ingen som tänker på.

Det är ganska fantastiskt att läsa statistik över hur det för närvarande ser ut. Fritidsresor med övernattningar i Sverige har gått ner från 1989 till i dag med 33 %. Till utlandet har resorna ökat med 33 %. Två populära turistmål är Finland och Danmark, med dagsturer på färjor och liknande. De resorna har på ett år gått upp med 90 %. Det säger väl allt om vad folk gör med sina pengar i dag. De turistar inte i Sverige, utan i andra länder.

Politikerna sade att det var vädrets fel och turistnäringens eget fel, då den var negativ, att folk åkte någon annanstans. Men det skulle väl vara underligt om turistnäringen inte kunde beskriva sin egen bransch. När den är i kris måste politikerna få veta det. Detta gjordes också innan momsen höjdes, men det var ingen som lyssnade, ingen som brydde sig. Man sade att momsen skulle vara lika för alla, och ändå gjordes undantag för både folkparker och cirkus, av någon oförklarlig anledning.

Det här håller naturligtvis inte när vi ser statistiken från Danmark och Norge, där turismen har ökat med 10 %. De hade samma väder och samma ekonomiska klimat som vi. Det är alltså inte orsaken, det kan jag garantera.

Det finns hur mycket negativt som helst att säga om vad momsen har åstadkommit för turistnäringen. Det går att rabbla hur mycket siffror som helst. Det finns inga plussiffror i branschen i dag, utan det är en gigantisk minusaffär och som inte kan finansieras ens om momsen tas bort helt.

Jag skulle vilja fråga Gyllenhammar och de andra direktörerna i svensk industri om de skulle klara löneökningar på 70 %. I turistbranschen ökade nämligen kostnaderna med 70 % på ett år. Det finns ingen som klarar det.

Det är också ganska intressant att veta vad borgerligheten gör i kommuner som Göteborg, Norrköping m.fl., där parkerna är kommunala stiftelser som får underskottsbidrag varje år. Borås fick 10 miljoner i år, och Malmö fick 30 miljoner förra året. Liseberg gick 15 miljoner back i år, och alla de andra parkerna visar minus.

Då är frågan: Kommer man att sätta Liseberg, Kolmården, Skansen, Furuvik och de andra parkerna i konkurs? Hur kommer man att göra? Nej, det blir naturligtvis skattemedel även där. Man använder både AMS och skattemedel och alla andra åtgärder för att täppa till de hål som det blir när man för en så idiotisk politik som den här.

Irland har visat att det finns möjligheter. Där ändrade man de här dumheterna, och på tre år fördubblade man sin turism. Man sänkte helt enkelt kostnadsläget. Irland var, som Sverige, nästan världsrekordhållare i kostnader. Vi har världens högsta skatter i turistnäringen. Vi har också världens högsta bensinskatter. Många säger att det är Italien som har det, men det är inte sant, för Italien lämnar nämligen tillbaka pengarna till turisterna.

Jag såg en annan intressant sak i dag. Svensk turism får subventionera utlandschartern med hundratals miljoner kronor. De som kämpar för att behålla svenskarna i landet och för att locka hit utländska turister betalar i år

in 680 milj.kr. i moms för charterturismen och utlandsresandet, som får tillbaka 1,4 miljarder kronor av staten i återbetald moms.

Detta är den nya skattereformens häpnadsväckande effekter, som har uppstått sedan utlandschartern jämställts med export. Det är inget annat än en gigantisk baklängesaffär. Vid årsskiftet belades alla företag som sysslar med utlandsresor med moms och jämställdes med andra exportföretag. Detta innebär i praktiken att företagen betalar moms på sina inkomster men också att de kan lyfta moms på sina utgifter. Försäljningen av utlandsresorna är således momsfri samtidigt som företagen kan lyfta moms på sina utgifter för verksamheten i Sverige. Samtidigt får allt turism i Sverige, dvs. resor, hotell, restauranger och liftar, betala moms. För resenäringen uppstår då det delikata förhållandet att de företag som transporterar folk inom Sverige får betala moms, medan trafiken ut över gränserna är momsfri.

Med andra ord: Svensk inhemsk turism, som sliter för att behålla gästerna på hemmaplan och locka hit utländska gäster, får i princip subventionera utlandschartern, som gör allt för att skicka svenskar utomlands. Dessutom fanns det ett förslag om att helt slopa charterskatten, och det säger väl allt om vilken status turistnäringen har i landet.

När nu Disney och andra kommer att dra i gång i parker i Europa, och Sverige har detta kostnadsläge, tror jag inte att det blir speciellt många turister kvar här.

Det är djärvt av folkpartiet att våga stå för den här vansinniga politiken. Det är nämligen folkpartiet som på detta sätt vill straffa bl.a. Bert Karlsson, som råkar driva en temapark – den skall inte ha lägre moms. Tydligen skall hela branschen straffas i det smutsiga politiska spel som pågår. Det säger allt.

Därför yrkar jag att vår remiss här anammas.

Anf. 42 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Eftersom jag av Bert Karlsson blev beskylld för att vara en krokodil, kan jag replikera med att kalla honom för struts, som stoppar huvudet under marken.

Även om Bert Karlsson påstår att en så kraftig momssänkning som Ny Demokrati har föreslagit, på mer än 4 miljarder, icke kommer att föranleda kostnader för statskassan så faller det givetvis på sin orimlighet. Det är ingen som kan bevisa ökade intäkter, åtminstone inte på nämnvärd nivå.

Vi socialdemokrater har ett ekonomiskt ansvar, även i opposition. Våra utgifter skall finansieras – det är en hederskod för oss socialdemokrater. Det vore klädsamt om Ny Demokratis representant också kunde känna samma ansvar.

Det är självfallet många faktorer som påverkar en viss nedgång i turistnäringen – det kan inte förnekas. Människor upplever i dag ett större krismedvetande än någonsin tidigare. Vi befinner oss i en djup konjunktursvacka. Vi har en för svenska förhållanden mycket hög arbetslöshet, och vi har fler nedläggningar och varsel än vi haft sedan 50-talet. Osäkerheten inför morgondagen om hur det blir med jobben är allt större.

Detta löser man inte genom att sänka momsen på hotell- och restaurangtjänster. I en osäker tid avstår man från extravaganser, Bert Karlsson.

Sedan kan man på goda grunder påstå att vi under 80-talets goda år än-

dock har fått uppleva en överetablering inom hotellbranschen och stugbyarna. Man har med andra ord tillskapat en för stor kostym, och det är detta vi i dag får uppleva och se konsekvenserna av. Skyll inte allt på turistmomsen, Bert Karlsson!

Anf. 43 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Herr talman! Såvitt jag har förstått är det tydligen väldigt svårt att nå ut med information. Jag förstår att socialdemokraterna, som väl knappast har drivit ett företag, inte inser det här med dynamiska effekter. Det finns en ekonom på Nordbanken. Tala med honom, så klarar han nog finansieringen, även åt er! Han heter förresten Nils Lundgren, och han tror också på dynamiska effekter. Var och en som har drivit ett företag inser att om man sänker sina priser till rätt nivå, får man också köpare.

Vi vet att folk i Sverige har det sämre, och det är självklart att man väljer det billigaste alternativet, men det billigaste alternativet finns inte i Sverige. Det börjar bli likadant när det gäller livsmedel. Från hela södra Sverige åker man i dag till Danmark. Man kombinerar en turistresa med inköp av livsmedel, för även i fråga om livsmedel är differenserna väldigt stora. En familj kan på så sätt spara 30 000 kr. under ett år.

Vi har ett oerhört högt kostnadsläge. Att parkera bilen på Arlanda kostar för en vecka lika mycket som det kostar att under samma tid hyra en bil på Cypern. Det säger allt om kostnadsläget i Sverige. Ni förstår ju själva att valet inte är speciellt svårt.

En annan del av turismen utgörs av konferenser. Det förläggs i dag mycket få konferenser till Sverige. Detta borde ni i era socialdemokratiska organisationer väl känna till, för ni förlägger ofta era konferenser till Danmark och andra länder. För att rädda den här delen av turistnäringen, vill jag påstå att den enda möjligheten nog är att stoppa företagens avdragsrätt. Jag ser tyvärr ingen annan möjlighet.

På vartenda statligt företag förlägger man i dag sin konferensverksamhet till andra länder. Varför? Jo, för att det är så mycket billigare. Kom sedan inte och säg att det enbart är krisen som styr det här! När man späder på det som är negativt, blir det självfallet ett bakslag. Det medger jag. Men vad skall man göra när man befinner sig i verkligheten och ser dessa siffror? Man måste i alla fall protestera. Jag vet att protester också skapar negativism, men man måste ändra på detta. Enda möjligheten är just att vi börjar bli positiva i Sverige, och med politisk hjälp kan vi bli det.

Anf. 44 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Jag vill till sist säga till Bert Karlsson att jag inte har något egenintresse att försvara. Men till skillnad från Bert Karlsson känner jag ett mycket starkt samhällsekonomiskt ansvar.

Anf. 45 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! På grundval av detta betänkande skall riksdagen besluta om att sänka mervärdeskatten på vissa varor och tjänster, framför allt mervärdeskatten på mat. Vi i vänsterpartiet ser detta som en glädjande dag. Bort med moms på maten är ett krav som vi formulerade för över två decennier sedan.

Det här är så att säga en seger för vänsterpartiet, men framför allt en seger för konsumenterna. Det är en seger som visar att det lönar sig att bedriva opinionsarbete bland allmänheten. Detta krav hade naturligtvis inte vunnit riksdagens bifall, om det enbart hade varit vänsterpartiet som drivit frågan. Jag tror att kds var det parti som först anslöt sig till kravet bort med matmomsen. I takt med att allt större grupper drivit detta krav har allt fler partier insett att det är ett riktigt krav. Det riksdagsparti som först anslöt sig till vänsterpartiets förslag var centerpartiet.

Jag har varit ganska säker på att vi någon gång skulle få igenom vårt krav. Det var en fråga om tid, inte om utan när. Men jag måste erkänna att jag aldrig någonsin trodde att vi skulle få med oss moderata samlingspartiet. Det trodde jag inte ens den dag i våras då socialdemokraterna svängde 180°. Vi hade en debatt här i kammaren, där företrädare för folkpartiet gick till attack mot förslaget med moderata samlingspartiets tysta bifall och skriftliga stöd i utskottsbetänkandet. Sedan uppstod den knepiga men glädjande situationen att den proposition som innehåller förslag om sänkt moms på mat är undertecknad av en biträdande finansminister från moderata samlingspartiet under den tid då Anne Wibble från folkpartiet är finansminister. Detta är ju fantastiskt. De som hårdast och längst var emot förslaget lägger nu fram det på riksdagens bord – förvisso en politisk paradox, men inte desto mindre glädjande.

Detta innebär ett genombrott, inte bara för principen om differentierad mervärdesbeskattning, utan också ett genombrott för principen om att man skall lägga fördelningspolitiska aspekter på alla delar av det sammantagna skatteuttaget. Det är riktigt att ett skattesystem skall vara rakt och enkelt. Skattesystemet skall gynna tillväxten i ekonomin, för utan tillväxt kommer sådana demonstrationer som vi har sett i dag, en demonstration genomförd av byggnadsarbetare, att mångdubblas. Utan tillväxt kommer antalet demonstrationer som organiseras av företag som arbetar mot löntagarfonder att bli tre fyra gånger så stort, om inte arbetslösheten kan bemästras. Så kommer det att bli.

Men det är inte tillväxthämmande att sänka momsen på mat. Om det så att säga vore bromsen för tillväxt, skulle det inte förekomma någon tillväxt någonstans i Europa. Så gott som alla länder i Europa har lägre moms på maten. Vi kan ha tillväxt och samtidigt driva fördelningspolitik, för det finns inget motsatsförhållande mellan tillväxt och fördelningspolitik, vilket ledamoten Forslund tidigare tog upp.

Bert Karlsson i Ny Demokrati har rätt i att det finns en metod som kan sätta fart på varje näring, och visst blir det fart på turistnäringen om man sänker skatten eller gör den till noll för allt som kan kallas turism. Jag har sagt det förr här i kammaren, att om man kommer till en kall fjällstuga och slår sönder möblerna för att elda upp dem, får man det varmt och mysigt i stugan, men efter en stund blir det ack så kallt i fjällstugorna när man har eldat upp alla möbler. Därför skall skattesänkningar i alla lägen alltid finansieras, såvida man inte tycker att det är bra att öka budgetunderskottet. Men om budgetunderskottet ökas, blir det sådana räntechocker som vi nyligen har utsatts för, och det om något är tillväxthämmande. Att behöva betala räntor på kapitaltjänst på uppemot 18–20 % är en definitiv spik i likkistan

för turistnäringen. Finländarna gav upp när räntorna i Finland nådde 30 %. Det finns ingen attraktionsanläggning i världen som klarar att betala räntor på 30 %. Därför är balansen i samhällsekonomin alltid av oundgänglig vikt.

Detta om turistmomsen. Det har här förts en debatt mellan två ledamöter. Jag tycker att det är litet synd att kalla varandra för krokodiler och strutsar. Sådana svängningar är att beklaga. Jag vill inte likna vare sig mig själv eller någon annan ledamot vid något djur. Det skulle möjligtvis gå att likna Ny Demokratis politik vid skvadern, för något sådant djur finns ju inte.

Jag tycker att vi skall behandla frågorna på ett sådant sätt att vi diskuterar verkligheten och inte företeelser som inte existerar. De per petuum mobileskattesänkningar som finansierar sig själva är skvaderliknande djur i den politiska hagen. De existerar icke.

Det är dock sant att turistnäringen har problem. Men vad beror problemen på? I slutet av 80-talet hade vi statistiskt sett en överhettning i ekonomin. Inom hotell- och restaurangbranschen ökar man sysselsättningen med 30 % mellan 1985–1989 – långt mer än i den kommunala sektorn. Den statliga sektorn stod still. Privata tjänster växte snabbast under 80-talets överhettning. Man tog resurser från industrin och förde över dem till den privata tjänstesektorn. Det var inte nyttigt för den svenska industrin.

I min hemstad Uddevalla, en stad på över 40 000 invånare, byggde man tre lyxhotell. Vem skulle bo i dessa hotell? Jo, det var spekulationsbyggen. Det var ingen som skulle bo i dem. Man skulle tillgodogöra sig stigande förväntansvärden genom fastighetsspekulation. Jag är glad när den verksamheten bromsas upp. I morse ringde jag till hotellen här i Stockholm för att ta reda på vad det kostar att bo på hotell – ifall man skulle tröttna på sitt enkla tjänsterum här i riksdagen. Vi riksdagsledamöter kan få bättre bostäder strax intill. Hotell Sheraton tar 1 800 kr. för ett enkelrum. Jag frågade: Nu när vi sänker turistmomsen, sänker ni då priset? Svaret blev: Ja, med ett par tior.

Jag hörde en anekdot en gång av en komediant i TV. Han sade: Jag var i Stockholm och skulle bo. Och då frågade jag: Vad kostar det här rummet? De sade: 1 800 kr. Och jag sade: Men snälla damen, 1 800 kr. per månad för ett så litet rum. Men det var per natt. Då är det klart att man inte får turister. Så mycket kan ju ingen människa betala utom företag, men de drar å andra sidan av momsen.

Vi har dock problem i vissa områden, och det kan vara bra psykologiskt sett och kostnadseffektivt att göra en smärre justering av hotellmomsen. Jag tror framför allt att det bland näringens företrädare ligger på det psykologiska planet att de har gripits av den nattsvarta pessimismen. Vi i vänsterpartiet stöder en smärre nedjustering. Vi skall dock veta att Danmark nu höjt sin moms till 25 %, så nu "väller" väl turistströmmen tillbaka från Danmark, och danskarna kommer väl att "välla" in i Sverige. Vi kommer ner runt 18 %, medan dansken har 25 %. De har nämligen samma generella moms på allting i Danmark, som bekant.

Vi i vänterpartiet har sagt att vi behöver arbeta vidare med att sänka mervärdeskatten. Hur snabbt det kan ske beror emellertid på det statsfinansiella utrymmet. Regeringspartierna säger att en EG-anslutning kräver att man sänker den svenska mervärdesbeskattningen. Det är den ståndpunkt som

drivs framför allt av moderata samlingspartiet och vissa mycket fundamentalistiska EG-motståndare. De är de enda som står för denna ståndpunkt. I utskottets betänkande står det ändå att det förhåller sig på det sättet. Madame Scrivener, kommissionär för skattefrågor, säger att det inte är på det sättet.

Danmark som är med i EG höjer sin moms för att underlätta harmoniseringen med EG. Moderata samlingspartiet och skatteutskottets majoritet säger att momsen måste sänkas. Vem har rätt, månntro? Danmarks regering under moderat ledning eller Sveriges regering under moderat ledning? Jag tror att danskarna har större insikter i frågan eftersom de faktiskt är med i EG och troligtvis bäst känner till förhållandena inom EG.

Skatteutskottets majoritet säger vidare att det framgår att "en svensk EG-anslutning bl.a. kräver en betydande sänkning av den generella mervärdeskatten". Skatteutskottet skriver vidare att "det nu inte är meningsfullt att uttala sig om sänkningarna bör vara generella eller selektiva". Jag tror att det har sluntit i logiken. Man är överens om att det krävs en generell sänkning, men om den generella sänkningen skall vara selektiv eller inte vet man inte. Är det inte fantastiskt, en generell sänkning som kan vara selektiv. Detta är en skvader med vilken man syftar att dölja de borgerligas oenighet. Det är inte meningsfullt att upprätthålla skvadrar i politiken eftersom de inte finns. Man bör göra upp i regeringen om hur man skall ha det om man vill komma framåt.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till vänsterpartiets redovisade meningsyttring beträffande mom. 2 och mom. 7 i utskottets hemställan samt till reservationerna 1, mom.3, och 4, mom. 8.

Anf. 46 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Den ekonomiska stagnationen måste brytas och grunden läggas för en ny period av tillväxt, företagande och utveckling i Sverige.

Skattepolitiken inriktas därför på en successiv sänkning av skattetrycket.

Det skatteutskottsbetänkande som är föremål för dagens debatt är således en följd av den tillväxtfrämjande politik som regeringen på ett kraftfullt sätt bedriver. Jag är glad över att Lars Bäckström även står bakom en tillväxtfrämjande politik för att skapa bättre förutsättningar i vårt land.

Momsen på livsmedel, hotell- och restaurangtjänster samt personbefordran sänks med sammanlagt ca 10 miljarder kronor. Det innebär för en normalfamilj med två vuxna och två barn en kostnadssänkning för hushållet på ca 3 000 kr. om året.

Som ett led i finansieringen av denna skattesänkning bibehålls den nuvarande mervärdeskattenivån avseende övriga varor och tjänster. Jag vill samtidigt till Bo Forslund säga att förslagen som i dag ligger på riksdagens bord när det gäller de här skattesänkningarna är totalfinansierade. Det finns alltså inga avigsidor i det avseendet.

Den av socialdemokraterna genomförda höjningen av momsen avseende hotell- och restaurangtjänster från 12,87 % till 25 % samt införandet av skatteplikt avseende personbefordran, camping och liftverksamhet har inneburit väsentligt ökade kostnader för att rusta i Sverige. Det kan vi klart konstatera.

Den svenska turistnäringen har således fått svårare att hävda sig i konkurrensen med andra länder. I Europa är det mycket vanligt med differentierade skatter på hotell- och restaurangtjänster. För resor gäller en lägre skattesats i flera länder i Europa. Skidliftverksamhet mervärdesbeskattas över huvud taget inte i Norge, Finland, Frankrike m.fl. länder med vilka Sverige konkurrerar om vinterturismen.

Den föreslagna kraftiga sänkningen av den s.k. turistmomsen kommer näringen väl till del. Nu gäller det att man från näringens sida tar tillfället i akt så att marknadsföringen får en positiv markering på de kostnadssänkande skattesänkningar som genomförs och som ger branschen bättre konkurrensmöjligheter. Det är den nya borgerliga regeringen som skapar dessa förutsättningar, och det är ett exempel på vad vi menar med en tillväxtfrämjande ekonomisk politik.

I kombination med en sänkning av arbetsgivaravgifterna i stora delar av Norrlands inland, som arbetsmarknadsministern i enlighet med regeringsförklaringen har aviserat skall komma i budgetpropositionen, kommer den svenska vinterturismen att få del av omfattande stimulanser som skapar möjlighet till ökad tillväxt.

Regeringen har dessutom aviserat en redovisning av riktlinjerna för en Europaanpassning av skatterna. Det är enligt regeringen och utskottsmajoriteten nödvändigt att en betydande sänkning av den generella mervärdeskatten måste ske inför den svenska EG-anslutningen. Jag återkommer gärna i replik till Lars Bäckström med diskussion om Danmark i dessa frågor.

Det är också helt nödvändigt att regeringen följer utvecklingen inom turistområdet. Det är självklart på det sättet att regeringens målsättning är att den svenska mervärdeskattenivån inte får vara konkurrenshämmande vid vårt inträde i den europeiska gemenskapen.

För att öka trovärdigheten till den svenska ekonomiska politiken krävs en stram finanspolitik. Det ställer krav på att skattesänkningar finansieras fullt ut. Det nuvarande budgetläget ger inte utrymme för en större sänkning av turistmomsen.

Förutom den föreslagna sänkningen av livsmedels- och turistmoms föreslår utskottet att momsen på vissa laboratorietjänster avseende film och förvaltning av värdepappersfonder undantas från moms. Dessutom föreslås att Sjöräddningssällskapet åter får möjlighet att förvärva sina fartyg med utrustning och tillbehör skattefritt.

Socialdemokraterna har stelnat i ett gammalt tänkande. De avvisar samtliga förslag utom sänkningen av momsen på livsmedel och restaurangtjänster.

Det är beklämmande att socialdemokraterna inte vill inse att höjningen av skattetrycket under det socialdemokratiska regeringsinnehavet har bidragit till den negativa utveckling som turistnäringen har drabbats av. Socialdemokraterna försöker i stället att skylla på de senaste årens väderlek.

Den socialdemokratiska höjningen av restaurangmomsen till 25 % har med all sannolikhet förstört möjligheterna för Sverige att differentiera momsen på restaurangtjänster i samband med inträdet i EG. Det är ju nämligen på det viset att denna typ av tjänst enligt antagna bestämmelser i EG skall

beskattas enligt den generella momsnivån. De länder som den 1 januari 1991 hade en differentierad moms på restaurangtjänster tillåts att även framdeles bibehålla denna nivå. Som bekant hade Sverige inte det, och det är socialdemokraternas förtjänst.

Ny Demokrati och Bert Karlsson gör det lätt för sig och föreslår skattesänkningar på sammanlagt 4,6 miljarder kronor utan någon som helst finansiering. Med en sådan oansvarig budgetpolitik minskar trovärdigheten till den ekonomiska politiken. Nya valutaproblem blir följden. Räntenivån stiger. Tillväxten sjunker. Arbetslösheten ökar. Turistnäringen liksom andra näringar kommer att tillhöra förlorarna på en sådan politik.

Efter att jag har hört Bert Karlsson här måste jag fråga om han företräder Ny Demokrati eller ett visst företag i Skara. Hans replikomgång med Bo Forslund bekräftar ju att han snarare företräder sitt eget företag i Skara, eftersom han t.o.m. vill minska företagens skatteavdrag, alltså höja skatterna, öka krånglet och reglera för att åstadkomma en förbättring i stället för att konkurrera på lika villkor. Men det är på samma sätt med villkoren i övrigt, nämligen att det är sänkta skatter som har stor betydelse i detta avseende.

Jag vill återigen peka på vikten av att föreslagna skattesänkningar finansieras med minskade statliga utgifter. För Sveriges bästa krävs den ansvarsfulla budgetpolitik som regeringen bedriver, vilket betyder att alla skattesänkningar finansieras.

Herr talman! Utskottet har förutom motioner i anslutning till propositionens förslag behandlat en motion om höjning av alkoholskatten.

Frågan om alkoholbeskattningens utformning har varit föremål för utredning. Förslaget har remissbehandlats. Enligt vad utskottet har inhämtat är utredningens förslag för närvarande föremål för övervägande inom regeringskansliet.

En enig utskottsmajoritet förordar därför att regeringens ställningstagande avvaktas.

Utskottet har också behandlat frågor om prisövervakning och kontroll, m.m.

Det är enligt utskottets mening viktigt att den lägre mervärdeskatten kommer konsumenterna till del i form av en sänkt prisnivå.

Utskottet utgår från att regeringen genom SPK följer utvecklingen noggrant i de branscher som kommer att beröras av sänkt moms och vidtar de åtgärder som kan anses vara påkallade.

Regeringen har dessutom i propositionen aviserat förslag om ändringar avseende de problem som rör utformningen av undantaget från skatteplikt för sjukvårds- och utbildningstjänster som inte tillhandahålls direkt till vårdtagare resp. elev. Även utformningen av vissa andra bestämmelser, t.ex. i fråga om undantaget från skatteplikt vid upplåtelse av rätt till fastighet och dess effekter på vissa upplåtelser inom idrottsområdet liksom den generella skattepliktens effekter vid utarrendering av t.ex. tandläkarpraktik, kommer att bli föremål för nya överväganden från regeringens sida.

Eftersom det inte råder fullständig konkurrensneutralitet mellan enskilt bedriven verksamhet inom sjukvård, tandvård, social omsorg och utbildning och motsvarande verksamhet i offentlig regi, kommer regeringen även i

detta avseende att återkomma med de förslag som erfordras för att skapa konkurrensneutralitet i detta avseende.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på samtliga reservationer samt på de av Lars Bäckström framförda yrkandena.

Anf. 47 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Herr talman! Det är den gamla vanliga visan, att man blir kritiserad för att vara företagare samtidigt som man sitter i riksdagen. Tydligen kan man inte vara riksdagsman och företagare samtidigt.

Min omsättning motsvarar ungefär 3 %. Jag tycker att det är litet fel att övriga parker då bestraffas för att jag råkar äga en sådan. Men jag kan sälja min park till något kommunalt bolag i morgon om det finns någon köpare.

Det talas om att allt skall finansieras. Jag undrar hur man har tänkt finansiera arbetslösheten och alla konkurser. Jag har aldrig sett något om detta i någon budget tidigare. Sådana saker brukar vara ofinansierade.

Beträffande att man skall tävla på lika villkor måste jag säga att vi i Sverige inte ens är i närheten av det. Denna förutsättning gäller alltså inte i Sverige. Om man tror det har man inga kunskaper om förutsättningarna. Det är faktiskt på det sättet att inte bara jag utan alla parker inkl. hela branschen har talat om detta. Det är alltså inte jag som försöker tala i egen sak. Det vill jag bestämt hävda. Men självfallet sitter man ibland på två stolar.

Jag skulle vilja ha svar från regeringen, och naturligtvis även från socialdemokraterna som är ansvariga, på varför folkparker och cirkusar är befriade från moms. Folkparkerna bedriver ju ofta verksamhet med dans, underhållning, osv., och det gör även nöjesparkerna. Nöjesparkerna har även cirkus. Men nöjesparkerna får minsann inte dra av någon moms, utan de skall betala full moms. Därför vill jag ha svar på denna fråga.

Beträffande charterresor vill jag säga följande. Som jag sade stimuleras hela tiden resande till andra länder. Jag vill göra en jämförelse. Om Volvo skulle ha moms på sina bilar, medan japanska Toyota inte skulle ha det, kan ni själva förstå vem som skulle få sälja bilar. Förhållandet när det gäller momsen är ungefär detsamma om man jämför charterturismen med den svenska turismen. Jag vill därför fråga socialdemokraterna...

Anf. 48 ANDRE VICE TALMANNEN:

Replikrätten gäller Karl-Gösta Svensons anförande.

Anf. 49 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Herr talman! Det som jag tänkte säga har med charterturismen att göra, eftersom även moderaterna har föreslagit att denna moms skulle tas bort helt och hållet. Jag undrar hur detta skall finansieras.

Anf. 50 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Bert Karlsson! Först och främst sänker regeringen nu turistmomsen med 7 procentenheter. Det är positivt för Sverige, och det är positivt för turistnäringen. Då tycker jag att framför allt näringen skall ta sig an

detta positiva budskap för att åstadkomma en klar förbättring i landet och för att kunna konkurrera med bättre villkor.

När det gäller charterresorna är det som Bert Karlsson säger och som han har läst i någon tidning i dag, nämligen att man får avdrag för ingående moms när man har någon form av export av en tjänst, men det är inte någon lösning. Charterresenären konsumerar den tjänst han köper i utlandet. Och då skall vi inte ha någon mervärdeskatt på denna prestation i Sverige. Det är självklart. Om dessa avdragsmöjligheter för det svenska företaget skulle begränsas, läggs företaget bara utanför Sveriges gränser. Sedan har man förlorat verksamheten över huvud taget i Sverige. Det är alltså ingen lösning att komma med sådana idéer.

Charterskatten är EG-ovänlig och måste från denna synpunkt avvecklas. Jag trodde att Ny Demokrati var för ett inträde i EG. Då måste vi också anpassa oss till EGs bestämmelser. Då går det inte att reglera och begränsa på det sätt som Bert Karlsson har talat om här. Han säger t.o.m. att vi skall öka skatten för företagsamheten genom att slopa avdragsrätten för konferenser som hålls på utländsk ort. Vi måste snarare bedriva en sund ekonomisk politik som skapar tillväxt i Sverige. När vi har åstadkommit detta kan vi också sänka skatterna. Det är med sänkta skatter, som totalfinansieras genom att de statliga utgifterna minskas, som vi når framgång med en sund ekonomisk politik som skapar tillväxtfrämjande åtgärder i Sverige och därmed ger nya jobb, framför allt i små och medelstora företag.

Anf. 51 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Herr talman! Intentionerna beträffande turismen är tydligen väldigt olika. Jag menar att turism omfattar sådant som parker och andra nöjesanläggningar. Jag kan inte förstå hur man kan ta med restauranger i det sammanhanget. Ännu mindre förstår jag varför hotellen skulle tas med här.

När det gäller turistnäringen totalt sett måste jag framhålla det viktiga transportmedel som bilen faktiskt är och som man helt glömt i det här sammanhanget. Tydligen har man helt glömt hur svensken turistar.

Fortfarande handlar det om att svenska företag skall ha samma förutsättningar som konkurrerande företag i andra länder har. Så är det ännu inte i Sverige. Det är fantastiskt att höra moderaternas snack här. Jag tror att det var den 7 eller 8 september, i varje fall var det före den 15 september, som Carl Bildt på ett valmöte sade att det går att halvera turistmomsen och att det hela kan finansieras genom dynamiska effekter. Det är också fantastiskt att se hur Bengt Westerberg har lyckats lura även er moderater!

Anf. 52 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! För de flesta är det nog bekant att budgetläget i vårt land är mycket svårt. I nuvarande situation är det därför nödvändigt att de skattesänkningar som skall göras är totalfinansierade, för annars får vi samma effekter som tidigare under den här perioden. Jag tänker då på valutautflödet. Dessutom försämras trovärdigheten beträffande vår ekonomiska politik. Räntorna drivs därmed uppåt, och det är en stor nackdel för utvecklingen av företagsamheten i Sverige. Företagens kostnader ökar. Framför allt små och

medelstora företag drabbas oerhört hårt av en sådan här ryckig politik, som inte skapar trovärdighet i omvärlden och som innebär att räntorna stiger.

En sådan politik betackar vi moderater oss för. Vi vill i stället ha en tillväxtfrämjande politik, en politik som medger skattesänkningar och som innebär att nya möjligheter skapas för svenska företag i Sverige.

Andre vice talmannen anmälde att Bert Karlsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 53 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson talar sig varm för en totalfinansiering – och så långt är allt bra. Men Karl-Gösta Svenson lever faktiskt inte som han lär. Han har i denna kammare lagt fram en rad förslag om skattesänkningar som inte på något sätt är finansierade. Ganska snart kommer det i samband med vidarebehandlingen av frågor av detta slag att framgå hur det förhåller sig.

En sänkning av den s.k. turistmomsen är väl ändå, Karl-Gösta Svenson, inte särskilt betydelsefull. För bara någon vecka sedan hotade man – det här är ju något som man övervägde – med att propositionen i denna del skulle dras tillbaka. Givetvis var det hotet direkt riktat mot Ny Demokrati. Man ville tvinga Ny Demokrati att acceptera en frysning beträffande den barnbidragshöjning som den socialdemokratiska regeringen i samband med skattereformen utlovat skulle gälla från den 1 januari 1992. I det sammanhanget var vi inte ensamma, Karl-Gösta Svenson! Ni har en regeringskollega som har ställt sig bakom skattereformen. Från det partiets sida innebar det som sagts ett löfte om en barnbidragshöjning fr.o.m. den 1 januari 1992.

Det här är ett märkligt spel. Ännu en gång visar ni att ni är beroende av Ny Demokrati. Folkpartisterna i denna kammare måste må väldigt dåligt.

Anf. 54 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Budgetläget har försämrats oerhört dramatiskt under innevarande budgetår.

I våras hörde vi dåvarande finansministern Allan Larsson här i riksdagen uttala att budgetunderskottet det här budgetåret skulle bli 4–5 miljarder. Nu är det närmare 40 miljarder. I detta läge är det därför nödvändigt att se till att det blir minskade utgifter för staten. För att få i gång en tillväxt i Sverige är det nödvändigt att skatterna sänks.

Det är ju den socialdemokratiska politiken med skattehöjningar under 1980-talet och fram till nu som har lett till att vi i dagsläget inte har någon tillväxt alls. Under det socialdemokratiska regeringsinnehavet var skattetrycket i Sverige det högsta i världen. Nu är den nya regeringen på väg att sänka skatterna för att därmed skapa en ökad tillväxt i vårt land. Därigenom får alla människor som bor och verkar i Sverige nya möjligheter.

Inte minst gäller detta turistverksamheten. Som jag sade i mitt anförande, Bo Forslund, har den här näringens konkurrensmöjligheter klart försämrats i anslutning till den skattehöjning som socialdemokraterna har bidragit till.

Eftersom vi i Sverige konkurrerar med omvärlden – där skatterna är be-

tydligt lägre, inte minst när det gäller turistnäringen – är det nödvändigt att även vi, av konkurrensskäl, sänker skatterna.

Anf. 55 BO FORSLUND (s) replik:

Herr talman! Vi är överens om att budgetläget försämras. Ni i den borgerliga regeringen medverkar i allra högsta grad till att så sker. Det är därför som vi måste vara sparsamma just när det gäller utgifterna.

Stoppa sänkningar av skatten för de rikaste i samhället! För i stället, Karl-Gösta Svenson, en vettig fördelningspolitik! Det kan Karl-Gösta Svenson göra genom att se till att det blir en barnbidragshöjning.

Anf. 56 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Vi är överens, Bo Forslund, om att man skall vara sparsam med utgifterna. Vi i den nya regeringen är sparsamma. Men socialdemokraterna i opposition tycks inte vara särskilt intresserade i det avseendet.

Vi är alltså sparsamma när det gäller utgifterna, och vi kommer att begränsa dessa. Men *samtidigt* vill vi vidta tillväxtfrämjande åtgärder. Det är den bästa åtgärden när det gäller att möjliggöra en rättvis fördelning av resurserna. Alla får del av resurserna om en ökad tillväxt kan åstadkommas. Resurserna kan ju då fördelas på ett mycket bättre sätt jämfört med vad som är möjligt i dagsläget. Nu har vi ju inte någon tillväxt alls.

Anf. 57 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det är, Karl-Gösta Svenson, två punkter som jag skulle vilja ta upp.

Först och främst gäller det vad som sägs i utskottsbetänkandet på s. 9, nämligen att en EG-anslutning kräver en sänkning av den generella mervärdeskatten. Två rader längre ner på samma sida står det: "– – – om sänkningarna bör vara generella eller selektiva är det inte meningsfullt att nu uttala sig om."

Jag ber Karl-Gösta Svenson att reda ut detta och tala om för mig hur en generell sänkning kan vara selektiv. Jag förstår inte det här. Jag tror för övrigt att det inte är särskilt många av kammarens ledamöter som förstår detta. Jag hoppas att, om nu Karl-Gösta Svenson inte kan reda ut hur det förhåller sig, någon företrädare för folkpartiet och centerpartiet anmäler sig på talarlistan. Det måste alltså redas ut hur det går till att sänka generellt samtidigt som man sänker selektivt.

Vidare vet jag att Karl-Gösta Svenson har arbetat i kommittén för indirekta skatter, vilken avvisat förslag om sänkt matmoms. Jag vet också att Karl-Gösta Svenson stöder framlagda förslag om en sänkning av matmomsen. Han må ursäkta mig, men jag måste säga att jag här anar en s.k. brasklapp: Härtill är jag nödd och tvungen. Jag vet att det inte är fint att antyda någonting sådant. Med tanke på historien är den misstanken dock rimlig.

Mot denna bakgrund är det högst beklagligt att utskottets majoritet inte har tillstyrkt motion Sk8 som vi i vänsterpartiet har väckt. I denna motion hemställer vi om ett tillkännagivande om att prisutvecklingen skall följas. Karl-Gösta Svenson säger ju att utfallet av en sänkning blir lägre priser. Vissa köpmannaorganisationer har utlovat prisstopp. Å andra sidan har man

ju redan höjt priserna. Således kan man höja priserna. Det är helåret som är intressant.

Jag vill att Karl-Gösta Svenson reder ut detta och talar om varför vänsterpartiets yrkande inte skall godkännas. Det kan ju hända att ett parti som Ny Demokrati – från det hållet sägs det ju att man är intresserad av riktigt pressade priser och av mer konkurrens – rent av stöder ett yrkande av det här slaget.

Då skulle regeringen tappa majoritet, och det skulle regeringen inte tycka om. Jag tror att det ligger i Karl-Gösta Svensons egenintresse att reda ut varför regeringen inte skall få tillkännagivande om att bedriva hård priskontroll på marknaden. Annars kan det hända att jag senare bryter ut yrkandet från mom. 8 och gör det till ett separat yrkande. Då kan det hända att socialdemokraterna och Ny Demokrati stöder ett sådant yrkande. Det vore olyckligt för regeringen, men lyckligt för mig.

Anf. 58 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Jag lovade återkomma till Lars Bäckström när det gäller den generella momssänkningen och förhållandet till Danmark. Danmark har nu höjt sin mervärdeskattenivå till 25 %, alltså densamma som vi har i dag. När den europeiska gemenskapen är ett faktum kommer man i en situation att man förlorar marknadsandelar om man inte sänker nivån återigen. Tyskland, som Danmark har som sin närmaste granne i söder och som är medlem i EG där man inte har några gränskontroller mellan länder från den 1 januari 1993, har en generell nivå på 15 % och för livsmedel 7 %. Då har det danska näringslivet inte särskilt lätt att konkurrera med en fortsatt nivå på 25 %.

Detsamma gäller Sverige. Vi kan alltså inte ha kvar en mervärdeskattenivå på 25 % och klara konkurrensen gentemot vår omvärld, framför allt Tyskland och andra EG-länder, där momsnivån är betydligt lägre. Därför har utskottet den uppfattningen – och den delas av regeringen – att det är nödvändigt att sänka den generella momsen.

Jag sade i mitt huvudanförande att det är nödvändigt att vi i denna specifika diskussion om turistnäringen ser på utvecklingen och konkurrensmöjligheterna även framdeles med tanke på den nivå som vi nu kommer att fatta beslut om, alltså 18 %, i förhållande till vad som gäller i andra länder, framför allt EG-länderna.

Beträffande SPK och ökad konkurrens förutsätter jag att Ny Demokrati delar regeringens uppfattning att konkurrens är bra, också för konsumenterna. En ökad konkurrens ger lägre priser. Vi har en myndighet, statens pris- och konkurrensverk, som skall följa effekterna i det svenska samhället. Det är självklart att regeringen då har möjlighet att följa utvecklingen. Man behöver inte tillkännage regeringen detta i något avseende, och därför har vi avvisat det förslag som vänsterpartiet har lagt.

Anf. 59 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson har den ståndpunkten att danskarna måste sänka sin mervärdebeskattning. Den ståndpunkten delas inte av danskarna. Anders Fogh Rasmunssen från venstre och den konservative finansministern Henning Dyremose säger att en höjning inte försvårar Danmarks

EG-anpassning. Nu tror jag att de konservativa kan ta i, de gör det ibland, både när det gäller hur enkelt det är att höja den och hur enkelt det är att sänka den. Jag tror att man, det har jag sagt många gånger, klarar en skillnad på fem sex procentenheter. Vad gäller export är det inga problem, för man drar av skatten precis som man gör i dag. Men det är problem just när det gäller gränshandeln. Där klarar man som sagt fem sex procentenheters skillnad, och vi har Danmark mellan oss och Europa.

Vi i vänsterpartiet har ingenting emot att man sänker mervärdebeskattningen och tar igen på något annat sätt, t.ex. i form av progressiv inkomstbeskattning eller företagsbeskattning. Kommissionären för skattefrågorna har sagt att man inom EG kanske vill ha en harmonisering vad gäller bolagsbeskattningen, en minimigräns. Då skulle Sverige tvingas att höja sin bolagsskatt, eftersom inget EG-land har så låg bolagsbeskattning som Sverige. Så vi kanske kan finansiera en sänkning på det sättet. I så fall har jag ingenting emot det. Därför har vi ett yrkande om fortsatt sänkning av momsen.

Det intressanta i det Karl-Gösta Svenson sade var det som gällde den generella sänkningen, att den skall vara selektiv. Jag är väldigt intresserad av att få veta hur den kommer att se ut. Vi säger i vårt yrkande under mom. 8 att man skall ge ett tillkännagivande till regeringen om prisövervakning och kontroll för att se till att det här kommer ut. Om vi är överens i sak att det är bra att se till detta, varför skall ni då gå emot förslaget?

Misstanken växer i styrka att effekten blir den att det inte blir några prissänkningar inom handeln, därför är det ingen idé med att sänka momsen selektivt på maten, utan man går den generella vägen. Därför är det ingen idé med att lägga fördelningspolitiska aspekter på mervärdesbeskattningen. Då får moderaterna det de ville från början, om de kan bevisa efter det här året att det inte blev någon prissänkning på maten. Det försvann i hantering och administration.

Det är viktigt att vi nu får sänkta priser. Det kunde vi ha fått mer effektivt om vi hade fattat beslut om detta i våras. Att säga nu att det finns en majoritet för det är fel. Alla visste väl före valet att så drastiska kastningar blir det inte i majoritetsförhållandena, att moderaterna kunde räkna med egen majoritet. Inte ens moderaterna trodde det. Hade vi som sagt fattat beslutet i våras, hade vi legat bättre till. Det är i och för sig en förfluten chans, men försitt inte chansen en gång till utan tillstyrk nu från alla partier vårt yrkande om tillkännagivande!

Anf. 60 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Den borgerliga regeringen har ett litet budskap. Vi vill sänka skattetrycket. Vi vill inte omfördela skatten, utan vi vill sänka skatterna. Vi vill i första hand sänka de skatter som hämmar tillväxten. Det är den nya regeringens politik.

När det gäller den generella momsnivån måste vi anpassa oss till vad som gäller i omvärlden för att kunna konkurrera på någorlunda lika villkor. Jag är överens med Lars Bäckström om att vi kan ha en skillnad på nivån på ca 5 procentenheter. Det finns utredningar och undersökningar utförda i bl.a. USA som visar att man mellan olika stater kan ha en skillnad på mervärdeskatten på ungefär 5 % utan att negativa effekter uppstår. Därför har vi sagt

att vi skall komma ner på en generell momsnivå på 18–20 %. Det är målsättningen för den nya borgerliga regeringen.

Beträffande ökad konkurrens vill vi inte ha några ytterligare regleringar som vi behöver skriva regeringen på näsan på, utan utvecklingen följs genom SPK. I övrigt har vi sagt i propositionen om en ny småföretagarpolitik att vi vill ha effektivare konkurrens. Vi skapar också möjligheter till fri etablering inom handeln genom att ändra plan- och bygglagens bestämmelser, också detta för att skapa ökad konkurrens. Vi vill inte ha nya regleringar.

Lars Bäckström flörtade med Ny Demokrati och sade att Ny Demokrati skulle hjälpa till att rösta fram regleringar i det här avseendet. Vi öppnar i stället och ger nya möjligheter för ökad konkurrens genom att ändra plan- och bygglagen. Regeringen kommer med ett förslag till våren om en effektivare konkurrens till konsumenternas bästa.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 61 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Det är intressant att konstatera att det i huvuddragen finns en total enighet i riksdagen om sänkningen av mervärdeskatten på livsmedel, hotell- och restaurangnäring, camping, resor och skidliftar. För ett år sedan var detta en högst osannolik situation. Centern och vänstern var i princip ensamma om att driva frågan om sänkt moms på de nu aktuella områdena.

Orsaken till framgången är inte enbart en trägen och konsekvent kampanj, som centern har drivit, utan kanske i första hand den breda folkliga förankring, den logik och det förnuft som präglar dagens beslut om momssänkning. Det var folkviljan som fick socialdemokraterna att svänga. Det är folkviljan som har fått folkpartister och moderater att acceptera ett beslut som de under lång tid har kritiserat. Dagens beslut är ett tydligt bevis för att demokratin/folkstyret har fungerat. Som centerpartist är jag extra glad för detta, eftersom vi i centern tidigt blev medvetna om såväl logiken och förnuftet som folkviljan i denna fråga.

Fördelningspolitiskt är momssänkningen på livsmedel och resor mycket viktig. I en situation då flertalet andra skattesänkningar motiveras av nödvändigheten att värna Sveriges konkurrenskraft, skapa förutsättningar för en positiv utveckling av näringslivet och skapa fler sysselsättningstillfällen, är det extra viktigt med det fördelningspolitiska inslaget i skattesänkningen. Vi i centern – det vet alla – vill sänka momsen än mer, men vi accepterar att statens minst sagt ansträngda ekonomi inte ger utrymme för ytterligare skattesänkningar.

Sänkningen av den s.k. turistmomsen är inte på samma sätt fördelningspolitiskt motiverad. Motivet är helt enkelt att den höga turistmomsen är en dålig affär för alla parter. Om sänkningen är tillräcklig för att få balans i affärerna kan självklart diskuteras, och det har gjorts här i dag. Men ur administrativ synpunkt kan vi inte acceptera mer än två momssatser, och då måste turistmomsen ligga på samma nivå som livsmedelsmomsen.

Jag vill också peka på att vi i Sverige har en mycket låg inflation. Tittar vi

på det korta, mer nära perspektivet, tre fyra månader, finner vi att den ligger på 3–4 %. Allt talar för att vi kommer att ha en låg inflation även under det kommande året. Detta innebär internationellt sett en klart förstärkt konkurrenskraft. Momssänkningen plus den låga inflationen ger turistnäringen en internationellt sett ökad konkurrenskraft i storleksordningen 10 %. Jag tror att det viktiga nu är att näringen går ut och marknadsför att det nu är billigare i Sverige. Siffran 10 % är en relativt sannolik siffra, kanske t.o.m. något underskattad. Med Bert Karlssons räknesätt betyder det ca 25 % lägre arbetskostnader i näringen, vilket inte kan vara helt betydelselöst.

Socialdemokraternas tröghet är obegriplig. Deras motiv för att inte vara med på sänkningen av turistmomsen är att det inte är 100-procentigt bevisat hur skadlig den höga turistmomsen är. Socialdemokraternas handlingskraft kan beskrivas med det gamla ordstävet "Medan gräset växer, dör kon". Om den socialdemokratiska reservationen skulle bli riksdagens beslut, skulle det antagligen innebära någon eller några miljarder i ökat underskott i bytesbalansen och något eller några tusen fler arbetslösa. Det måste kännas underligt för en partiföreträdare som faktiskt har skäl att hävda att partiet värnar om sysselsättningen, om stabiliteten och om balansen i vår ekonomi.

Jag kommer sedan till den lilla trätan om huruvida regeringen eller oppositionen är bäst på att se till den viktiga saken att konsumenterna får del av momssänkningen i form av lägre priser. I sak säger majoritet och opposition samma sak här. Det kan möjligen vara lyckligt för Lars Bäckström att få en viss röstning här i kammaren. Men jag vill fråga Lars Bäckström: Har det någon betydelse för konsumenterna? Jag tror inte det. Där blir effekten mycket liten, eftersom detta intresse är gemensamt. Framför allt är det konkurrensen som ser till att den sänkta momsen slår igenom i lägre priser.

Harry Staaf och jag har fogat ett särskilt yttrande till betänkandet. Det gäller Karin Israelssons och Rune Thoréns motion om höjningen av alkoholskatten med 7 %. Vi vet att prisinstrumentet är en hörnsten för att nå den av riksdagen beslutade målsättningen att fram till år 2000 sänka alkoholkonsumtionen med minst 25 %. Skatten på alkohol har inte höjts sedan våren 1990, vilket innebär en relativ prissänkning. Denna förstärks nu genom momssänkningen på restaurangtjänster. Därför är en höjning av alkoholskatten, som jag personligen ser det, väl motiverad. Det är dock rimligt att detta prövas i pågående budgetarbete. Då Harry Staaf och jag förutsätter att regeringen kommer med förslag om justering i den kommande budgeten, har vi avstått från att yrka bifall till motionen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i betänkande SkU5 och avslag på samtliga reservationer och särskilda meningsyttringar.

Anf. 62 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Varje gång vänsterpartiet har motionerat om sänkt moms på mat, har vi haft med ett yrkande om tillkännagivande, så att momssänkningen verkligen skall leda till sänkta priser. Nu säger Ivar Franzén att sådana yrkanden inte behövs.

Jag har läst centerpartiets motioner om sänkt moms på mat. Varje gång har centern haft med någon typ av tillkännagivande om prisövervakning, att man skall uppdra eller ge regeringen till känna, så att det verkligen leder til

sänkta livsmedelspriser. Det var i så fall en sådan där överloppsgärning från centerns sida. Nej, det tror jag inte att det var. Centern drev en klok politik i matmomsfrågan, och vi gjorde detsamma.

Framför allt är det klokt att ha sådana här tillkännagivanden när det så att säga är vargen som skall vakta lammen. Nu gör jag en sådan där djurliknelse som jag inte är riktigt bra på, men jag har i alla fall inga personer med. Det är dock två partier som har gjort sig kända för att kämpa mot sänkt matmoms som nu skall genomdriva den. Dessa båda partier är ansvariga för finanserna och skattefrågorna. Ivar Franzén får ursäkta, jag tror på centerpartiets helhjärtade stöd för sänkt matmoms, men jag är inte lika övertygad om att moderata samlingspartiet vill driva den här frågan med samma frenesi eller att regeringen i dess helhet verkligen kommer att ge priskontrollen kraftfullt till känna till statens pris- och konkurrensverk. Därför tror jag att kammaren bör bifalla vänsterpartiets yrkande om priskontroll, så att den inte faller bort i handelns transaktionskostnader.

Anf. 63 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Jag har självfallet förståelse för att Lars Bäckström inte över en natt kan ha förtroende för en ny regering. Det må vara motivet för att han inte kan läsa in det jag på ett självklart sätt läser in i det som står i majoritetens yttrande. Det är viktigt att momssänkningen kommer konsumenterna till del genom sänkta priser, att regeringen kommer att utnyttja de instrument den har för detta och vidta de åtgärder som behövs.

Det behövs inte några ytterligare tillägg för att detta skall följas upp så väl det nu är möjligt. Att krångla till det med ytterligare byråkrati kommer sannolikt att delvis sätta konkurrensinstrumentet ur spel. Därför är jag t.o.m. rädd för att det kanske blir sämre för konsumenterna, Lars Bäckström, om vänsterpartiets förslag, med de krav det innebär, slår igenom. De får högre priser. Den risken tycker jag absolut inte att kammaren skall ta. Det är faktiskt viktigare att konsumenterna får fördelar än att Lars Bäckström får det.

Anf. 64 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag är ett slags konsument jag med, och det är även Ivar Franzén. Det som gynnar konsumenterna, gynnar oss.

Vi skall inte ha byråkrati, självfallet icke. Det är en styggelse. Det är bra med konkurrens på livsmedelsområdet. Det beror inte bara på matmomsen att vi har så höga livsmedelspriser. Det beror på andra faktorer också. Jag vet att det behövs en ny konkurrenslagstiftning, som lättar upp kartellbildningar, oligopol, bruttopriser, cirkaprislistor, m.m., för att få ned priserna. Det är sant. Men regeringen – den regering som Ivar Franzén stöder – håller ju på att dra tillbaka en rad av de krav som skulle ha betytt hårdare och tuffare konkurrens.

Vad jag nu säger här förutsätter inte mer byråkrati. Det är helt enkelt så att statens pris- och konkurrensverk undersöker hur de olika handelsleden utnyttjar den sänkta mervärdeskatten på livsmedel. Det är ju inte byråkrati, det är inga tvingande regler jag talar om, utan det är kartläggningar och undersökningar. Det är dem som jag vill garantera, som jag vill att jag som

riksdagsledamot skall få på bordet. Vi har ju inte fått några konsekvensanalyser av den tidigare regeringens propositioner, och inte av den här regeringens. Det har varit dåligt med uppföljningar. Det viktiga är att politikerna tar ett ökat grepp om uppföljningen och kontrollen av politikernas beslut. Det är vi överens om rent generellt. Varför då inte vara överens även i det här konkreta fallet? Politikerna skall fatta beslut och sedan följa upp verkställigheten – det är vad jag yrkar på.

Anf. 65 IVAR FRANZÉN (c) replik:

Herr talman! Ju mer Lars Bäckström fjärmar sig från kraven på ytterligare reglering och byråkrati, desto mer självklart blir det att det inte behövs något utöver vad som står i majoritetens betänkande.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 66 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Herr talman! Vi har här fått en del intressant information till livs. Vi har fått lära oss att Lars Bäckström är en skvader och inte finns, enligt egen utsago – och det ger oss vissa förhoppningar om att det snart kommer att gälla hela vänsterpartiet. Vi har fått lära oss att Bo Forslund är en krokodil, och att min radarpartner, herr Karlsson från Skara, är en struts – allt medan svenska folket åker utomlands och folkpartiet mår dåligt.

Jag vill säga till alla här i Noaks ark att ni lever farligt. Som en av de få som tillbringar sitt liv ovan jord – jag har nämligen mitt kontor i Brandkontoret här på andra sidan gatan och måste färdas ute i luften när jag skall hit – kan jag berätta från verkligheten där ute, att där finns ett stort plakat där det står: "Kunde vi bygga riksdagshuset så kan vi också riva det." Det är fråga om byggarbetare där borta som det är full fart på.

Herr Karl-Gösta Svenson kan vara lugn i mitt fall. Jag har inga karuseller, jag äger inga berg- och dalbanor. Jag går rätt ofta på restaurang, men jag hoppas att det inte är till nackdel för en riksdagsman. Givetvis kan jag sluta även med det om herr Svenson så önskar. Men jag har levt i verkligheten i 58 år, och det kan kanske ha en viss tyngd.

Herr talman! Inför denna sprängfyllda kammare, som inte tänker på något annat än hur man kan göra det bättre för Sverige och för svenskarna, inför denna politiska hierarki, som alltid väljer det bästa förslaget, varifrån det än kommer – eller hur, herr talman? – inför denna utvalda samling, som avlönas av folket för att göra sitt bästa för folket, där folkviljan dock representeras av centern, fick vi just lära oss, vilket ju vore en förenkling i och för sig; inför denna samling som givetvis aldrig skulle kunna dribbla eller dagtinga med sitt samvete, i varje fall inte med andras, denna samling som är så djupt bekymrad och ekonomiskt påläst att man nästan faller i skakningar när man tänker på att 2:75 kr. om dagen skulle kunna ges till ett barn, en samling som fascineras av ett budgetunderskott vars storlek man inte ens vet, inför dessa valda ombud för Sveriges folk, som vet att politik är att-satser och s.k. klämmar – eller klämmor kanske det heter; på franska heter det fortfarande "klem" – och som vet att motioner egentligen bara är till för att röstas bort;

kort sagt, inför denna riksdag, eller åtminstone inför dess stenografer – och i en kammare där det i vanlig ordning finns litet mer folk på läktaren än i själva salen – vill jag lämna ett skakande budskap.

Men dessutom måste jag be att till protokollet få antecknat att vad jag hittills har sagt är ironiskt. Det är ett påpekande som jag gör för att inte i de historiska riksdagsarkiven framstå som allmänpolitiskt naiv.

Nu kommer jag till mitt skakande budskap. Turistmomsen är så dum att den förmodligen är det dummaste som Sveriges riksdag hittat på. Den har bara förlorare: tiotusentals människor utan arbete, tusentals företag i konkurs – och ett ovisst antal miljarder har svenska staten gått miste om. Det är ett slående bevis på att politiska beslut kan bli hur dåliga affärer som helst för Sverige. Hur magnifikt det statiska politiska resonemanget kan låta har bl.a. herr Forslund, socialdemokrat, visat i den här debatten. Sedan kom herr Svenson och talade om att det inte fanns någon dynamik. Jag skall återkomma till det.

Att turistmomsen nu i vissa delar – observera: inte alls i sin helhet – skulle sänkas från 25 till 18 %, vilket propositionen säger, skulle definitionsmässigt betyda att riksdagen tog sitt näst dummaste beslut hittills. Det kunde ju vara ett fall framåt, kan jag förstå att en del tycker.

Jag börjar mer och mer förstå varför man här är så rädd för folkomröstningar. Ny Demokrati har motionerat och reserverat sig, och givetvis stöder jag och alla andra vakna personer i den här kammaren en sådan reservation. En vacker dag får vi givetvis rätt även i den här frågan. Men det ruskiga är att turistnäringen offras på den politiska prestigens altare. Ekonomiskt tänkande och omsorg om Sveriges statsfinanser kan regeringens resonemang omöjligen handla om.

Men vad kan man begära av en bransch – nu talar jag om den politiska branschen – där man inte kan skilja på kostnader och investeringar, och där man på sin höjd lyckas tänka ett år i taget? Vi är många som vet sanningen om turistmomsen och prestigespelet runt omkring den. Moderaterna tyckte som vi innan myglet började. Kom ihåg att en bra turism hjälper Sverige, hjälper svenskarna, hjälper svenskarnas ekonomi, hjälper Sveriges ekonomi – och den skulle även hjälpa Sveriges regering.

Till sist: Fanns det ingen dynamisk effekt i vårt liv, så funnes det över huvud taget inga företag i Sverige, utan allting skulle bestå av en massa landsting. Är det mot detta som dagens debatt för fram – en lång dags färd mot natt?

Jag yrkar alltså bifall till affärsmässighet, sunt förnuft och därmed Ny Demokratis reservation.

Anf. 67 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Vi har nu åhört ett ironiskt anförande. Det är t.o.m. varudeklarerat, och det var ju skönt.

Föregående talare, herr Wachtmeister, sade att jag är en skvader. Nej, jag är ingen skvader, jag är en människa, herr Wachtmeister. Bert Karlsson kallade en annan ledamot för krokodil, Bo Forslund sade att herr Karlsson var struts, och jag sade att vi inte bör ha den debattonen. Vi kan gärna vara ironiska, men jag tror att debatten vinner på att vi inte sätter djurepitet på var-

andra. Jag vet en rad olika djur som jag skulle kunna ta till för att benämna herr Wachtmeister. Han skulle kanske bli stolt i vissa fall och kanske litet sårad i andra fall. Jag tycker att vi skall hålla oss till saken.

Herr Wachtmeister är en människa som lever i sin verklighet – det är riktigt – och jag lever i en annan verklighet. Min verklighet är litet annorlunda. Det är litet mindre pengar, litet mindre av fina omgivningar, och ingen bakgrund som en chef som kan ge order. Det gör att jag inte blir så ironisk mot andra utan litet mer lyssnande. Vi har olika verklighetsbakgrund, och det gör att vi har olika verklighetssyn.

Jag har respekt för herr Wachtmeister även om jag inte alls delar hans ståndpunkter. På arken vill han alltid vara kapten. När kaptenen ibland får för sig att åka vattenskidor blir det jobbigt för roddarna! Det är därför jag inte blir nydemokrat.

Att påstå att en skattesänkning på 4 miljarder finansierar sig själv är skvaderpolitik. Men den som säger det kan ju vara en människa från verkligheten, dock en mycket speciell verklighet som det är ganska få förunnat att uppleva. Det om detta.

Om det nu är så intressant med sakpolitik, kommer då herr Wachtmeister att stödja vänsterpartiets andra yrkande i vår meningsyttring som bygger på motion Sk8? Det påstås visst att vi i sak är överens. Kommer ni då att stödja yrkandet? Det vore intressant att få veta.

Ni i Ny Demokrati säger er stå för sunt förnuft och att inte låta prestigen råda. Då kan vi vara överens. Vi i vänsterpartiet går er delvis till mötes när det gäller turistmomsen, men vi går inte lika långt. Men nöjer ni er med det näst bästa? Ni som är så sakliga! Kan ni inte få allt kan ni nöja er med hälften, nämligen ett tillkännagivande att man bör se över detta och kanske sänka den ytterligare. Ni som är sakpolitiker – kommer ni att stödja sakpolitiska yrkanden, eller väljer ni demonstrationspolitikerns roll uppe i utkiken?

Anf. 68 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Jag förstår nu att det har övergått till hästhandel när vi nu inte fick tala om djur. Men jag kommer faktiskt inte att stödja herr Bäckström.

Vad i övrigt gäller herr Bäckström, tycker jag det är intressant att han är en lyssnande person – icke en skvader, utan en person – vars kännetecken är att han lyssnar snarare än att han talar. Ändå är han den som talat mest här i kammaren i dag. Det måste betyda att andra på något sätt måste varit rent fantastiska.

Vad sedan gäller mig själv får Bäckström gärna kalla mig för vilka djur som helst, och jag är hemskt nyfiken på att höra vilka djur det i så fall skulle vara. Det får vi väl strax höra. Han tar ju alla repliker han kan få, den mannen.

I detta fall handlar det faktiskt inte om vänstern, det handlar inte om Bäckström, och egentligen inte om djur heller, utan det handlar om turistnäringen. Det handlar om 230 000 arbetstillfällen, 16 000 företag, eller vad det nu är, och en jättelik chans för Sverige. Det är den chansen som vi vill att man skall ta. Det gör man inte om man skattetynger den på det sätt som här

har föreslagits. Detta är väldigt många människor i Sverige medvetna om. Med säkerhet finns mycket få av dessa inom vänsterpartiet.

Anf. 69 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det var inte jag som började tala om djur. Jag sade att vi skall undvika den debatten. Låt oss tala strikt sakligt.

Ian Wachtmeister tycker att han är sakpolitiker. Han säger att jag replikerar mycket. Ian Wachtmeister är van vid en verklighet där han får tala oemotsagd, och det är litet knepigt att nu i stället få mötas på lika villkor. Det finns ingen stor orkester bakom och inga stora megafoner som man kan knäcka andra med på torgmötena. Detta är en ny församling där det råder lika villkor och är rent spel. Det är politikens villkor. Vi talar lika länge, och Wachtmeister har samma möjlighet som jag att utnyttja rättigheten att yttra sig. Det gör jag. Varsågod!

Sedan till turistmomsen. Det är riktigt att den kan sänkas på vissa områden. Bert Karlsson sade ju att det inte var fråga om turistmomsen för hotell utan för attraktionsanläggningar. Vi vill slopa momsen för kollektiva resor. De flesta turister reser. Vill Ian Wachtmeister göra detta?

Återigen: Vill Ian Wachtmeister någonsin vara med och finansiera skattesänkningar? Jag kan tala om att de skattepolitiska förslag som ni har vore dödsstöten för den ekonomiska tillväxten i detta land. De skulle driva upp ränteläget så att vi inte längre hade någon industri i det här landet. En sådan politik är tillväxtfientlig, den är tillväxthämmande och skadlig.

Låt oss diskutera saker och ting i verklighetens värld. Där skall vi stanna. Vi skall inte bara tala om verkligheten utan stå stadigt i den.

I min hemstad byggdes tre lyxhotell, detta i en stad med drygt 40 000 invånare. Var det turistmomsens fel? Detta var den snabbast expanderande sektorn i näringslivet. Var det turistmomsens fel? Om man växer varje dag blir det allt svårare att växa, det är sant. Men det är inte bara momsen det är fråga om, utan näringen var överetablerad och för expansiv. En åtstramning var rimlig när man för några år sedan ansåg att ekonomin var överhettad.

Det skall heller inte finnas alltför höga skatter. Vi har från vårt parti sagt: Sänk mervärdeskatten för dessa varor och tjänster med 7 %, det är helt okej, men tala inte om helt och hållet ofinansierade sänkningar. Dessa 7 procentenheter är en tillräcklig påfrestning.

Anf. 70 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Herr Bäckström känner nog inte riktigt min tillvaro om han tror att jag är van att stå oemotsagd. Det är jag faktiskt inte. Jag tycker det är ganska roligt att bli motsagd, gärna av herr Bäckström.

Det finns dynamik i samhället. Det är tack vare den som vi ser en utveckling och som det finns framgångsrika företag. Det politiska samtalet är mycket statiskt. Man talar om att finansiera allting på samma sätt vare sig det är kostnader, investeringar eller satsningar som man skulle tjäna mycket pengar på.

När det sedan gäller frågan om att finansiera skattesänkningar kommer vi i slutet av denna vecka att publicera förslag till finansieringar av skattesänkningar i en omfattning som vida överstiger vad regeringen lyckats prestera.

Jag tror inte att alla av dem kommer att falla herr Bäckström i smaken, men vi är visst inne på att finansiera det som måste finansieras. Men att satsa på en sak innebär inte att man behöver finansiera den. Om ett företag vet att det säljer mer genom att t.ex. göra reklam, behöver man inte finansiera reklamen som sådan, eftersom man efteråt får igen hundrafalt i resultatet.

Turistbranschen har mycket stora problem. Vi är till för att inte förvärra de problemen. Men de beslut som tidigare har fattats i denna kammare under förra riksmötet och nu har försvårat för den branschen.

Andre vice talmannen anmälde att Lars Bäckström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 71 HARRY STAAF (kds):

Herr talman! Som Lars Bäckström redan har antytt har försöken att få till stånd en differentiering av mervärdeskatten med en lägre skatt på maten en mycket lång historia. För kds del började det redan 1969 då rikstinget biföll en motion från Lars Malmbjörk om att vi skulle verka för momsfri mat. Om jag inte minns alldeles fel hade kds dåvarande partiordförande Birger Ekstedt redan tidigare i en utfrågning visat öppenhet för den tankegången.

Riksdagspartierna, med undantag för dåvarande vpk, var utåt kallsinniga till idén. Det var först när Skärholmenfruarna började demonstrera mot de höga matpriserna i början av 70-talet som det blev en politisk reaktion på ett bredare plan.

Den dåvarande regeringen valde subventionsvägen i stället för att sänka momsen på mat. De inhemska matproducenterna i första ledet var inte glada åt tanken. Man såg framtida bekymmer om subventionerna avvecklades. Farhågorna var inte obefogade. När subventionerna började avvecklas försvann t.ex. den ökade konsumtion av mjölk som byggts upp genom subventionerna. Jordbrukets produktionsapparat är långsiktig, vilket tyvärr alla inte har klart för sig.

När subventionerna var som störst utgick ungefär 4,5 miljarder kronor. I dagens penningvärde motsvarar det ca 10 miljarder.

Under subventionstiden levde ändå kravet på ett lägre momsuttag på maten vidare. Kds ansåg att vi borde ha ungefär samma moms på baslivsmedel som den dåvarande restaurangmomsen. Alf Svensson hade ju möjlighet att motionera om det under sin förra riksdagsperiod. Då ansåg motståndarna att det var bättre med subventioner än med en lägre moms på maten, trots att man av budgetskäl redan börjat avvecklingen av subventionerna.

Nu när subventionerna är helt borta kan det vara logiskt att pröva en annan väg som jag tror är mer hållbar, nämligen ett lägre skatteuttag på livsmedel. Det har den fördelen att det har ett starkt folklig stöd. Omsvängningen här i riksdagen kom något hastigt förra våren. Man bör ha i minnet att momsutredningen, som blev ett resultat av vänsterpartiets agerande 1982, nästan helt missförstod sin uppgift. Man försökte hitta argument mot en momssänkning i stället för argument för. Därför var det litet förvånade när man utan föregående utredning kunde konstatera att det förra våren ändå fanns en majoritet här i riksdagen för en lägre livsmedelsmoms. Nu har tanken mognat och alla accepterar en differentierad moms.

Jag tror att denna differentiering är bra. Den kommer att öka förståelsen för skattesystemets uppbyggnad eftersom det är fördelningspolitiskt riktigt att ha en lägre moms på maten. Det är också bra att den här differentieringen kommer att omfatta reseverksamhet, dvs. personresor.

Karin Israelsson och Rune Thorén har väckt en motion om en allmän höjning av alkoholpriserna med 7 %. Detta motionskrav är befogat. Ivar Franzén och jag har i ett särskilt yttrande framfört vår åsikt att alkoholpriserna bör höjas. Vi förutsätter att regeringen kommer att ta upp den här frågan i budgetpropositionen, och därför, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 72 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Vänsterpartiet, som då hette vänsterpartiet kommunisterna, stödde 1982 en momshöjning för att strama åt i ekonomin. Däremot såg vi till att ingen del av denna höjning togs ut på livsmedel. Det var vår huvudparoll att sänka momsen på mat.

Rent fördelningspolitiskt innebär en allmän momshöjning att grupper som är bidragsberoende kompenseras. Utsatta grupper som pensionärer får ju automatiskt kompensation för momshöjningen. I och med att KPI stiger, så stiger basbeloppet. Det var fördelningspolitiskt ganska bra att öka överföringarna till barnfamiljer på livsmedelssubventionerna samt ge de andra grupperna kompensation via systemen för de inkomstprövade bidragen. Det är en uppgörelse som vi står för än i dag.

Sedan var det andra majoriteter som tog bort livsmedelssubventionerna. Dessa hade behövts. Men nu har vi fått den här saken. Vi får se om vi kan gå vidare och se om kristdemokraterna står pall för att driva fördelningspolitik. Det är mer tvivelaktigt när man ser alla de skattesänkningar som genomförts under denna höst.

Anf. 73 HARRY STAAF (kds) replik:

Herr talman! Herr Bäckström, det kan faktiskt vara så att om man lyckas få fart på hjulen i Sverige har vi möjligheter att driva en fördelningspolitik. Om vi skulle hamna i ett läge där vi inte har någon tillväxt blir det betydligt kärvare, Lars Bäckström, att driva en fördelningspolitik.

Jag sade nog i mitt anförande att jag ansåg att det var bättre att ha en sänkt livsmedelsmoms än att ha subventioner, och det står jag fast vid.

Anf. 74 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som Harry Staaf säger, att det är bättre att vara rik och frisk än att vara fattig och sjuk. Det är bättre att ha tillväxt än att inte ha tillväxt. Jag tror inte att det finns några andra än mycket extrema miljövänner i någon extrem ytterlighetsgrupp som tycker att det är bra om vi inte har någon tillväxt.

Vi är för sänkt moms på livsmedel. Vi var först med att driva det. Sedan fick vi en bred opinion för det. Vi driver också en politik för tillväxt, men vi vill inte skapa tillväxt genom ofinansierade skattesänkningar. Det är på sikt tillväxtbromsande.

Anf. 75 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Jag skall nu tala litet grand om hotell- och restaurangmomsen. Ny Demokrati nämner ofta ordet verkligheten i sina framträdanden. Vad menar vi då med verkligheten? När viktiga beslut fattas i näringslivet präglas dessa ofta av en stor portion sunt förnuft och givetvis också av kunskap. Detta sunda förnuft, dvs. denna anknytning till verkligheten, används alltför sällan när beslut fattas i denna kammare. Här präglas besluten tyvärr ofta av prestige samt av blockpolitiken.

Herr talman! Ledamöter av denna riksdag! Detta kan vi nu i dag ändra på genom att använda vårt sunda förnuft och rösta för en återgång till 12,87 % när det gäller momsen för hotell- och restaurangnäringen.

Alla i denna kammare vet att höjningen från 12,87 till 25 % har lett till följande fyra faktorer.

För det första har uppemot 13 000 människor mist sina arbeten.

För det andra har närmare 1 000 företag gått i konkurs.

För det tredje har statskassan tappat inkomster på mellan 2 och 4 miljarder kronor enligt olika beräkningar.

För det fjärde har den svarta sektorn ökat markant inom denna bransch.

De fyra omständigheter som jag nu räknat upp beror till största delen på den sanslösa momshöjningen. Vi vet att även faktorer som Kuwaitkriget och lågkonjunkturen i viss mån påverkat denna utveckling inom hotell- och restaurangnäringen.

Herr talman! Ledamöter! Jag vädjar nu till er att ni med hjälp av det sunda förnuftet röstar för en återgång till den gamla momsnivån på 12,87 %. Om ni mot förmodan skulle rösta emot detta sunda förnuft är jag säker på att de 13 000 människor, de 1 000 företag som gått i konkurs, de ca 5 miljoner skattebetalare som mist mellan 2 och 3 miljarder av sin gemensamma kassa, dvs. statskassan, samt de företag som försöker att konkurrera med den ökande svarta marknaden fortfarande skulle säga att vi riksdagsledamöter inte tillhör verkligheten. De skulle säga att vi inte använder det sunda förnuftet och att vi lever i en s.k. isolerad värld.

Sedan vill jag säga några ord om alkoholskatten som man föreslagit skall höjas. Om man höjer den nu leder det till att Systembolaget säljer mindre. Det kan jag mycket väl hålla med om. Men den illegala hanteringen ökar markant i samma takt som vi höjer skatterna. Vill riksdagen ha en ökad svart sektor även inom alkoholområdet skall man höja skatten där.

Med detta anförande, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation nr 2 samt avslag på propositionen i motsvarande delar.

Anf. 76 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Vi tillhör i hög grad verkligheten. Vi befinner oss i en situation med ett mycket svårt budgetläge. Därför ställer det mycket stora krav på regeringen och på utskottsmajoriteten att vi ser till att de skattesänkningar vi föreslår är finansierade. I en sådan situation krävs det att man har en budgetpolitik med ansvar. Jag vill göra gällande att regeringen företräder en sådan åsikt, en sådan syn och en sådan handling. Effekten blir annars att vi får nya valutaproblem. Då stiger räntenivån igen, tillväxten sjunker, arbetslösheten ökar och turistnäringen liksom alla andra näringar tillhör förlorarna vid en

sådan politik. En sund tillväxtfrämjande skattepolitik kräver att vi samtidigt sänker utgifterna för staten.

Anf. 77 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson talade om att vi måste finansiera samtliga förslag. Vi menar att det om man återgår till momsnivån 12,87 % för hotell- och restaurangbranschen blir en dynamisk effekt. Jag har just i fyra punkter förklarat hur mycket statskassan har förlorat på den idiotiska momshöjningen.

Vi har stött flera förslag från regeringshåll vilka inte varit kopplade till finansiella åtgärder. Man har i stället pekat på dynamiska effekter, och det gör också vi i samband med denna momssänkning.

Anf. 78 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Herr talman! Självfallet blir det dynamiska effekter. Regeringen och utskottsmajoriteten föreslår en sänkning av turistmomsen för att skapa bättre förutsättningar för branschen. Den kan härigenom konkurrera på ett bättre sätt än den kan göra i dagsläget, med den höga skatt som för närvarande tas ut.

Anf. 79 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Jag skulle ha kunnat begära ordet för ett anförande, men det blir kortare med en replik. Jag tror att Ian Wachtmeister, också han förträdare för Ny Demokrati, svarade på en fråga som jag ställde, men jag vill kontrollera att så var fallet, för att det inte skall bli några missförstånd senare.

I vår motion Sk8 har vi anfört att det behövs en prispress och att monopol och oligopol inom livsmedelsbranschen bör brytas upp. Vi har i en meningsyttring begärt ett tillkännagivande om detta. Det har sedan tagits upp av socialdemokraterna, som sammanfört motionens yrkanden nr 2 och 3. Törhända kunde Ny Demokrati stödja yrkande 2 angående åtgärder från statens pris- och konkurrensverk för att tillse att momssänkningen leder till prissänkningar.

Om jag kan få svar på den frågan – kontrollerbart – vet jag hur jag skall göra: Om Ny Demokrati stödjer yrkande 2 i motion Sk8, hemställer jag att riksdagen med bifall till motion Sk8 yrkande 2 som sin mening ger till känna vad i motionen anförts angående priskontroll. Detta innebär ett utbrytande av en del av yrkandet i den socialdemokratiska reservationen nr 4.

Jag tror att det är viktigt för kammarens handläggning att vi får ett entydigt svar på denna fråga. Det kan i så fall leda till att vi får en majoritet i kammaren. Eftersom Ny Demokrati är ett parti som alltid sätter sakfrågorna i högsätet och inte ägnar sig åt trixande och finter, är detta en mycket intressant fråga.

Tiden tillåter inte att jag går närmare in på frågan om turistmomsen, men också i den frågan kunde Ny Demokrati ha stött meningsyttringen från vänsterpartiet, där det talas om behovet av att snabbt få fram nya åtgärder på turistområdet. Ett prestigelöst parti skulle naturligtvis ha kunnat sy ihop en

kompromiss, men det är kanske viktigare för Ny Demokrati att markera särmening än att söka största möjliga enighet. Det är Ny Demokratis val.

Anf. 80 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Lars Bäckström har tidigare fått ett svar på detta: Vi kommer inte att stödja ert yrkande nr 2. Vi vill visserligen ha ett starkt SPK, men det gäller över hela branschskalan.

Anf. 81 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Vi kan nu se att vi har fått ett nytt, friskt parti, som inte ägnar sig åt småfinter utan följer en rak linje. Oavsett vad man kan ställa till med följer man sin linje. Men uppenbarligen är det också så, att om sällskapet blir litet för ovant för kaptenen på skutan, vill han inte ha med vilka gastar som helst på båten. De är inte riktigt välkomna i de fina salongerna. Jag har respekt för andras meningar, och jag noterar att man har lärt sig taktiken på annat håll och tillämpar den här – men det är det partiets ensak.

Anf. 82 FREDRIK REINFELDT (m):

Herr talman! Ian Wachtmeister sade att han representerar verklighetens folk och att han är ny i riksdagen. Det är gubevars inte bara han som är ny som ledamot – också jag och en hel del andra kolleger har i och med höstens val kommit in i riksdagen och ser på den med friska ögon. Jag har bl.a. med stor spänning följt momsdebatten här i dag. Jag minns debatten i våras, då moderata samlingspartiet gick i spetsen när det gällde att kritisera folkpartiets och socialdemokraternas uppgörelse om skattereformen och socialdemokraternas omsvängning i matmomsfrågan. Denna är bakgrunden till att vi i dag har det förslag som ligger på riksdagens bord.

Visst kan man säga att momssänkningen är otillräcklig. Det är illa att den generella momssatsen inte kan sänkas nu utan måste höjas till 25 %. Men detta är inte fallet bara när det gäller momsen. Det är sådant som händer med ett högt skattetryck, och det drabbar landets företagare inom både turistnäring och industri och även inom en mängd andra näringar.

Regeringen har nu påbörjat ett arbete som är konsekvent inriktat på att sänka skattetrycket och därmed få bort de tendenser som finns att företag försöker finna vägar att komma bort från de mycket höga skatterna, och dit hör naturligtvis momsen. Det är självfallet glädjande för moderata samlingspartiet att det nu finns ett parti till i riksdagen som ansluter sig till teorin om dynamiska effekter. Det är ju ingen nyhet för moderata samlingspartiet att skattesänkningar har inbyggda dynamiska effekter.

Också Ian Wachmeister och Bert Karlsson vet att man när man sänker ett pris i företaget måste vänta tills man säljer mera innan man kan intäktsföra det. Motsvarande gäller också för regeringens politik just nu. Vi tror att vi, om vi sänker skatterna, får i gång företagandet i landet och det kan ge dynamiska effekter, som gör att vi kan sänka skatterna ytterligare.

Men det är märkligt att följa Ny Demokratis linje. Antingen gör man som folkpartiet och socialdemokraterna gjorde i samband med skattereformen, dvs. omfördelar skattetrycket – då drabbas några, medan andra får det litet lättare, men totalt är trycket detsamma – eller också gör man som Bert

Sänkning av mervärdeskatten på vissa varor och tjänster

Karlsson föreslår i sin nya bok: man skjuter upp det. Boken Skandal är rätt fascinerande. Det är Bert Karlssons politiska memoarer, där han ser tillbaka på sin tid som riksdagsman. Där slår han fast vad som nu skall bli framtidens melodi efter haveriet för tredje vägens politik. Bert Karlsson skriver där:

"Min medicin för Sverige är följande: jag tror inte att det går att helfinansiera varenda reform under en kristid. Man måste acceptera ett underskott."

Bert Karlsson fortsätter: "sänk arbetsgivaravgiften ordentligt och sänk momsen på mat till tio procent." Observera, mina vänner: till 10 %! "Då behöver inte folks löner höjas på ett antal år och svensk industri kan bli konkurrenskraftig igen."

Det är Bert Karlssons medicin för Sverige. Han säger alltså: Skjut problemen på framtiden! Tänk om hushållen i Sverige i dag kunde göra det! Tänk om de i stället för att betala av sina kreditkortsskulder kunde skaffa sig ett kreditkort till och säga: Det är inget problem! Vi skjuter skulden på framtiden. Det här får barnen ta hand om.

Detta är sådant som sker när man inte seriöst sätter ihop ett besparingsförslag. Vi har ju inte fått så väldigt många sådana från Ny Demokratis håll under partiets tid i riksdagen. Nu säger Bert Karlsson att det senare under veckan skall presenteras en mängd förslag, och vi får väl vänta på det, men han säger i sin bok att det inte behöver läggas fram några sådana förslag.

Bert Karlsson har i dag från denna talarstol sagt att den dynamiska effekten faktiskt är så stor att den kan finansiera ett fullständigt borttagande av momsen. Men Ny Demokrati lägger inte fram något sådant förslag. Man föreslår i stället en återgång till den gamla nivån 12,87 %. Varför det? Varför skall vi över huvud taget ha kvar någon moms på turistnäringen, om ett borttagande skulle vara självfinansierande?

Och varför skall vi ha en ny tredje nivå på 6 %? Varifrån kommer denna siffra, och varför skall vi höja skatten för cirkusnäringen från 0 % till 6 %? Det är gott och väl att man talar om dynamiken i skattesänkningar, men vi måste också se på vad som står i Ny Demokratis reservation. Där föreslås inget allmänt borttagande av momssatser, utan det är en lek med procentsatser. För vissa, nämligen hotell och restauranger, skall momsen sänkas till 12,87 %, medan camping, parker och nöjesanläggningar skall få en moms på 6 %, och på cirkusnäringen skall läggas en ny moms om 6 %.

Bert Karlsson, som vet hur vanliga människor har det, är kanske nu ute och pratar med dem, eftersom han inte har tid att lyssna på den här debatten. Han får faktiskt förklara hur det kan komma sig att det behöver vara kvar någon skatt på detta område, om den utan vidare kan avskaffas.

Ian Wachtmeister signalerade nya besparingar, och här kommer Ny Demokrati säkert att kunna hjälpa regeringen i arbetet med att sänka det världsrekordhöga svenska skattetrycket. Det behövs.

Vi är fullständigt överens om att det finns dynamiska effekter och att det kan bli en ny start för Sverige, förutsatt att man sänker skatter. Det vill regeringen göra, men Ny Demokrati kan bli den stora bromsklossen, om man aldrig anser sig behöva finansiera någonting utan likt Bert Karlsson säger: Skjut upp det till våra barnbarn!

Anf. 83 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Vi har sagt att vi vill sänka skattetrycket i Sverige från 57 till 47 % och göra det på sex år. Detta ansågs under valrörelsen astronomiskt omöjligt, och diverse mer eller mindre pålitliga politiker försökte framställa det så att vi skulle ha sagt att den sänkningen skulle genomföras på ett år.

Nu vet vi att bl.a. Skattebetalarna talar om att sänka skattetrycket till 40 %, till "Europanivå". Näst högst i Europa efter oss är Danmark med 48 %. Givetvis skall skattetrycket sänkas, och det måste sänkas.

Nästa sak: Våra motioner har föranletts av regeringens propositioner. Det har vi i alla fall fått lära oss att det är så det går till. De motioner som vi kör fram alldeles av oss själva kommer vi strax att köra fram, och det kommer att finnas mycket av besparingar i dem. Det ingår i själva riksdagstekniken. Det är på något sätt kul att vi behöver åberopa den.

I min radarpartners herr Karlssons i Skara frånvaro kan jag förklara de 12,87 procenten m.m. vad gäller restaurangmomsen. Vi har sagt: Återgå till den moms som gällde förut. Branschen var inkörd på den nivån. Branschen har inte begärt någonting annat än att vi skall gå tillbaka till den skattesatsen. Det är dessutom tekniskt lätt att göra det.

Nästa fråga: Varifrån kommer siffran 6 %? Jo, 6 % kommer från ett för denna kammare mycket ovanligt håll som vi nog får vänja oss mer och mer vid. Den kommer nämligen från den europeiska verkligheten. Där har man ungefär 6 % moms på tjänster av typen resor och liknande. Därför tyckte vi att det var mycket lämpligt att nu anpassa Sverige till den nivån.

Vi garanterar härmed att cirkusbranschen, där vi har mycket goda kontakter, som ni förstår – clowner och annat –, kommer att klara den höjningen, om ni bara ser till att det blir som vi har önskat.

Anf. 84 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Min utgångspunkt var Bert Karlssons skrivning om att man inte behöver finansiera ett underskott och att det går mycket bra att lösa ekonomiska problem genom att dels sänka skatter, dels skaffa nya utgifter. I boken driver Bert Karlsson linjen att det är bra med höjda barnbidrag. Vi vet att Ny Demokrati kan tänka sig statliga insatser på turismområdet i form av turistrådet eller något liknande. Det är då man undrar hur ekvationen går ihop.

Vi är fullständigt överens om att arbetet på att sänka skattetrycket är överordnat allt annat. Men moderaterna inser att detta måste kopplas ihop med att också minska de offentliga utgifterna. Det har jag hört att Ian Wachtmeister och Bert Karlsson har åkt runt i landet och predikat under valrörelsen, men det har tydligen glömts bort i och med att de kom in i riksdagen, och det är bara att beklaga.

Anf. 85 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Herr Reinfeldt, vårt minne är gott. Vi glömmer ingenting och tar det alldeles lugnt.

Vad gäller barnbidrag och andra utgiftsposter är vi, vilket vi har nämnt i olika sammanhang, beredda att diskutera en behovsprövning av dessa m.fl. åtgärder. När man nämligen sänker skattetrycket från den höga nivå där det

är nu, 57–58 % har det väl hunnit bli, 59 kanske innan dagen är slut – ner till rimliga nivåer, kan vi också klara oss, folk i allmänhet, utan speciella bidrag.

Om igen: Vi har många förslag till hur man skall kunna finansiera en allmän skattesänkning. Jag tror att ni moderater, inte av er själva men på grund av de drivankare ni har med er i regeringen, kommer att få vissa problem med våra besparingsförslag. Men det blir så att säga ert bekymmer. Då kör vi den här debatten igen, fast åt andra hållet.

Anf. 86 FREDRIK REINFELDT (m) replik:

Herr talman! Jag skall med glädje återkomma vid det tillfället och föra den debatten.

Liksom herr Wachtmeister gjorde ber jag att få noterat i protokollet att det är han som svarar på mina frågor, som egentligen var ställda till herr Karlsson från Skara, som inte alls har samma syn på behovet av att spara i de statliga utgifterna som partiledare Wachtmeister här ger uttryck för. Men det kanske bara var någonting som var gjort för att sälja böcker och inte går att säga i riksdagen.

Andre vice talmannen anmälde att Ian Wachtmeister anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 87 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag skall ge Ian Wachtmeister en chans att komma tillbaka i en ny replik. Jag har ett par frågor till honom med anledning av att han i sitt första anförande sade: Jag har levat i verkligheten i 58 år.

Glömde inte Ian Wahctmeister avdrag för de tre dagar som han pryade här i riksdagen för fem år sedan? Och är det erfarenheterna från denna försöksverksamhet som har fått Ian Wachtmeister att lämna verkligheten och nu ägna sig åt riksdagsarbete?

Anf. 88 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman och övriga i denna kammare! Det äger sin riktighet att jag pryade här för att se hur ni hade det. Jag blev mycket omtumlad av denna upplevelse och talade då om att jag knappast skulle ge mig in i den här branschen. Jag tyckte att det inte var tillräckligt drag här.

Men sedan kom jag på att ingenting är omöjligt att ändra. Därför har vi nu givit oss in i detta och tycker nog att utvecklingen har visat att Ny Demokrati har en mycket viktig roll att spela. Vi kanske t.o.m. kan påverka både det politiska agerandet och det politiska klimatet litet grand.

Vi har t.o.m. inför öppen ridå fått inviter från vänsterpartiet. Det öppnar ju oanade möjligheter för Sverige.

Anf. 89 HUGO HEGELAND (m) replik:

Herr talman! Jag minns de samtal jag hade med Ian Wachtmeister för fem år sedan. Då var han full av förakt för riksdagsarbetet, men jag tror faktiskt att den dag Ian Wachtmeister lämnar riksdagen kommer han att vara full av aktning för riksdagsarbetet.

Anf. 90 IAN WACHTMEISTER (nyd) replik:

Herr talman! Ja, herr Hegeland, det är möjligt. Men jag hoppas att jag under tiden inte har omvandlats till en här redan omtalad krokodil.

Anf. 91 KJELL JOHANSSON (fp):

Herr talman! Talmanskonferensen har utfärdat en rekommendation, att om flera partier företräder en och samma meningsyttring bör *en* talare kunna ställa upp och föra deras talan. Efter att ha lyssnat på dagens debatt måste jag säga att det var en otroligt klok rekommendation.

Disciplinerad som jag är, herr talman, avstod jag från att anmäla mig till den här debatten. Nu finns det två skäl till att jag uppträder i talarstolen i alla fall.

Det första är att jag vill visa att jag mår bra. Det gäller för övrigt hela folkpartiet.

Det andra är att jag vill rätta till några av de fullständigt orimliga, jag måste säga för den här kammaren ovanliga, påståenden som Bert Karlsson framfört. Jag tycker att debattnivån sjönk så att vi var nere i källaren. Jag var ett slag orolig för att vi skulle behöva starta utgrävningar där nere för att över huvud taget kunna hålla oss på en så låg nivå som den Bert Karlsson intagit.

Det är folkpartiet som vill straffa Bert Karlsson och Ny Demokrati, sade Bert Karlsson. Jag undrar, herr talman: Hur löjlig får man vara i riksdagens talarstol egentligen? Ny Demokrati var över huvud taget inte påtänkt när vi startade utredningsarbetet kring ett nytt skattesystem för Sverige – när vi började att utreda frågan om enhetlig mervärdeskatt.

Jag kan försäkra Bert Karlsson, eftersom jag satt i den kommitté som sysslade med den indirekta beskattningen, att orden Bert Karlsson och Sommarland aldrig kom över mina läppar under den utredningens gång. Det skulle ha varit jag som tog upp det eftersom jag var den ende folkpartisten som satt med i utredningen. Såvitt jag kan erinra mig nämndes de orden inte av någon annan heller.

Skälet till att vi satte oss ned med detta skattearbete var något helt annat. Sverige var på väg utför i en rasande takt, och det fanns ett skattesystem som starkt bidrog till detta. För den bransch som det talats så mycket om här i talarstolen var årliga prisökningar på 5–10 % vanliga. Ingen människa talade om det, och det uppstod inga problem för branschen. Självfallet uppstod problemen för branschen under den tid när vi trodde att detta var acceptabelt.

Då bestämde vi oss i folkpartiet för att genomföra en skattereform som innebar att dessa förhållanden inte skulle behöva gälla längre. Skattereformen har lagt grunden för ett helt annat utgångsläge i Sverige. Det har nu varit möjligt att teckna avtal på praktiskt taget nollbasnivå i Sverige, vilket var totalt otänkbart med det gamla skattesystemet.

Inflationen har sjunkit rejält, och regeringen har för avsikt att hålla den på den nivån även i fortsättningen. Den skall hållas nere så att svensk turistnäring inte skall behöva belastas med årliga prisökningar på 5–10 %.

Sverige kan börja tänka framåt, och vi kan börja att arbeta oss uppåt.

Då kommer Ny Demokrati med drag under galoscherna in i riksdagen och

börjar rumstera om. Jag noterar att när det gäller mervärdeskatten har vi kommit till det läget att vi har ett förslag på en skattesats på 25 %, en på 18 %, en på 12,87 %, en på 6 % och en på 0 %.

När mervärdeskatten utreddes blev fransmännen tillfrågade – de har nämligen sex olika mervärdeskattesatser – hur de kan administrera något sådant. De svarade att det går, men att de i själva verket inte klarar att administrera situationen. De vet att de inte får in tillnärmelsevis de skatter de borde få. Systemet fungerar inte så.

Jag är rädd för att om Ny Demokrati fortsätter som man gör nu, kommer inte bara folkpartiet att må illa. Hela svenska folket och den svenska ekonomin kommer att må illa.

Nu sänks matmomsen. Kalla det gärna en EG-anpassning, om ni vill.

Det vore faktiskt klokt att anslå en annan ton, anlägga en helt annan attityd, nämligen den som Karl-Gösta Svenson angav. Vi skall börja tala litet positivt om svensk restaurangnäring och framhålla att Sverige är på väg att klara ut de ekonomiska problemen. En grund för en helt annan utveckling i Sverige läggs nu. Det här borde ligga i Bert Karlssons och inte minst Ny Demokratis intresse.

I stället uppträder Bert Karlsson som branschens dödgrävare i denna talarstol. Han strör vårdslösa uttalanden omkring sig såsom att man för den summa som det kostar att parkera på Arlanda kan hyra bil på Cypern. Vad hjälps svensk restaurangnäring och turistnäring av sådana dumma uttalanden från denna talarstol?

Det verkar som om det inte är Westerbergeffekten utan snarare Westerbergaffekten som har gripit Bert Karlsson.

Jag har studerat de fallissemang som har förekommit i branschen. Men det är svårt att se att mervärdeskatten skulle vara den enda orsaken. I ett fall som jag har studerat var skulderna 15 miljoner och årsomsättningen uppgick till 3 miljoner. Det kan rimligtvis inte vara mervärdeskatten som förorsakat det.

Anf. 92 BERT KARLSSON (nyd) replik:

Herr talman! Ja, det har varit känt en längre tid att debattnivån är låg när det gäller folkpartiet. Man kopplar t.o.m. ihop barnbidraget med turistmomsen. Det är i och för sig inte förvånande att folkpartiet talar på det här sättet.

När det gäller turistnäringen hävdar jag fortfarande att det inte bara är jag som talar i dessa termer. Jag förstår emellertid att det kan verka dumt att göra en sådan jämförelse som parkeringen på Arlanda och hyrbilen på Cypern. Men det är ändå sanningen! Den tycks man hela tiden blunda för. Prisnivån i Sverige är för hög, och vi kan inte låtsas längre. Det är att omyndigförklara svenska folket att säga att folk inte förstår detta, när turistnäringen hävdar att nivån är hög. Det går inte att lura svenskarna och säga att det är billigt i Sverige när det inte är det. Det måste även politiker förstå. Jag tror att den enda förutsättningen är att Sverige anpassar sin nivå.

Jag tycker att folkpartiet skall sluta med alla de dumma saker som de håller på med hela tiden. Jag förstår mycket väl att man i dessa diskussioner inte nämner Bert Karlsson och Sommarland osv. Dummare är jag faktiskt inte.

Men med den information jag har fått från de andra partierna som var med under dessa diskussioner står det ganska klart att just Ny Demokrati och Bert Karlsson skulle straffas när det gäller turistfrågan. Det var en stor fråga för Ny Demokrati, och det är en stor fråga för hela Sverige.

Anf. 93 KJELL JOHANSSON (fp) replik:

Fru talman! Ny Demokrati får bedriva debatten i kammaren precis hur de vill. De får lägga vilka förslag de vill. De får vara hur ironiska de vill, och de får förlöjliga hur mycket de vill.

I folkpartiet liberalerna kommer vi att fortsätta att arbeta seriöst, dvs. arbeta fram förslag, presentera dem och finansiera dem. Det kommer att vara vår stil.

I övrigt vill jag inte förlänga debatten ytterligare.

Anf. 94 BENGT DALSTRÖM (nyd):

Fru talman! Regeringen bygger sin ekonomiska politik på olika åtgärder och förslag, t.ex. skattesänkningar för småindustrin och företagsamheten med en förväntan att det skall bli dynamiska effekter. En ökad produktion skapar en växande sysselsättning och ordning och reda på finanserna.

Men varför tror man inte på samma effekt när det gäller turistnäringen? Där finns det en stigande obalans att tackla mellan in- och utresande.

För tre år sedan var det ett underskott i turistbalansen, om uttrycket tillåts, på 11 miljarder. För två år sedan var det 18 miljarder, och nu beräknar riksbanken underskottet för innevarande år med full turistmoms till 32 miljarder. Alltså: Underskottet har på tre år, varav minst två år belastat med moms, tredubblats. Detta talar för behovet av en rejäl sänkning av turistmomsen till den nivå den låg på tidigare.

Ett enkelt exempel ur näringslivets verklighet visar – och det är allom bekant – att för några år sedan gick Linjeflygs flygplan i inrikestrafiken i det närmaste tomma. Då sänktes priserna radikalt. Planen fylldes, och ekonomin blev bättre.

Om vi vidtar en kraftigare sänkning och återgår till den tidigare turistmomsen, kan vi bergsäkert räkna med en positiv effekt. Staten får snabbare pengar att hämta från en sådan industri.

Anf. 95 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Fru talman! Ian Wachtmeister nämnde mitt namn i en replikomgång som inte gällde mig. Därför måste jag begära ordet igen.

Ian Wachtmeister tyckte sig ha fått en invit från vänsterpartiet till Ny Demokrati. Men då har Ian Wachtmeister små krav på inviter. Det kanske förklarar en del av uppgifterna om regeringssamarbetets karaktär.

Vi i vänsterpartiet sitter visserligen kvar i soffan när Ny Demokrati slår sig ned, och om Ny Demokrati intar en ståndpunkt som liknar vår ändrar vi oss inte – men det är inte riktigt detsamma som inviter. I annat fall skulle vi ju tvingas inta en ny ståndpunkt så fort Ny Demokrati intar en riktig ståndpunkt, och det skulle ju inte gå.

Vi har i debatten velat testa om Ny Demokrati ser till sakfrågorna och inte till prestigen. Vi sade i vår motion att ett problem är att sänkt matmoms

skulle kunna utnyttjas av tillverkare, grossistled och livsmedelskedjor för att höja deras vinstmarginaler. En sänkt matmoms bör därför kombineras med andra åtgärder. På kort sikt gäller det att förstärka prisövervakningen, bl.a. genom SPK. På längre sikt gäller det strukturreformer inom hela livsmedelskedjan och en hårdare konkurrenslagstiftning.

Så tycker vi. Jag tyckte mig i debatten märka att Ny Demokrati också lutade åt sådana ståndpunkter. Därför vill jag testa om man kan bryta ut ett av de båda vänsterpartiyrkanden som är sammanslagna i den socialdemokratiska reservationen.

Naturligtvis fordras aktiva konsumentinsatser för att få ned priserna, sade vi, men det kan inte garantera en önskvärd utveckling. Mot det talar de monopol- och oligopolstrukturer som råder inom den svenska livsmedelsbranschen. Mot en sådan konsumentkontroll talar vidare regeringens förslag att mjuka upp prisinformationslagen.

Representanter för regeringen har dessutom gjort uttalanden som tyder på att regeringen inte avser att följa upp vissa av de förslag som ställts av konkurrensutredningen och som avser åtgärder för att stärka konkurrensen inom livsmedelsbranschen. Även här kanske det var så att vi kunde sitta kvar i soffan om Ny Demokrati slog sig ned. Därför sade vi i ett tillkännagivande: Riksdagen bör begära att regeringen i särskild ordning följer prisutvecklingen inom livsmedelsbranschen och motsvarande branscher där momsen sänks.

Då sade företrädare för Ny Demokrati att Ny Demokrati ville åstadkomma detta generellt på alla sektorer. Ja, det är väl bra, men varför kan man då inte nu införa det på turistsidan och livsmedelssidan, där vi trycker på för att åstadkomma det?

Vi menar att vi sitter kvar i soffan när Ny Demokrati slår sig ned genom att bryta ut det här och göra ett säryrkande av det. Kanske sitter också socialdemokraterna kvar i soffan, så att vi får även den med oss. I så fall vinner sakfrågan och inte de taktiska finterna. För det är väl inte taktiska finter man håller på med ute i verkligheten?

Därmed testade vi om Ny Demokrati vågade sätta sig i samma soffa som vänsterpartiet. Det vågade inte Ny Demokrati. Man är rädd om sitt rykte när man skall vara stödparti till moderaterna. Det är naturligtvis vad man egentligen är, även om man försöker spela upp en annan pjäs.

Anf. 96 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Herr Bäckströms anförande framkallar i varje fall ett visst svar, hoppas jag.

Efter att ha givit oss en invit talar herr Bäckström om att vi inte har fått någon invit, vilket vi med stor tacksamhet noterar. Sakligt motiverade ståndpunkter är helt vår linje, herr Bäckström.

När det sedan gäller en del andra saker som han nämnde vill jag säga att denna kammare med spänning ser fram mot en debatt som i morgon kommer att skaka Sverige och som kommer att handla om den farliga lilla prislappen.

För övrigt sitter vi mycket bra i soffan. Det brukar vara andra som reser sig och går. Vi satt ganska länge i samma soffa som ledaren för det parti som herr Bäckström tillhör, och vi kan även sitta i samma soffa som herr Bäck-

ström – vi har öppet på tisdagskvällar i våra lokaler i Brandkontoret, och vi har tre soffor. Dit är alla välkomna.

Anf. 97 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Fru talman! Egentligen skulle jag kunna nöja mig med att be att få antecknat till protokollet: "Talande tystnad". Eller också skulle det kanske räcka med att ta av sig glasögonen.

Visst kan man säga att man är för saklighet i den politiska retoriken, men man är det alldeles uppenbart inte i de politiska sakfrågorna, t.ex. när det gäller att stödja vänsterpartiets yrkande. Eftersom det är kristallklart att man inte tänker göra det avstår jag från att ställa det yrkandet, för att korta ned voteringsordningen. Men min kommentar är återigen: Talande tystnad.

Anf. 98 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Vi tackar för herr Bäckströms talande tystnad.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter 8 §.)

8 § Normgivningsfrågor m.m.

Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1991/92:KU12 Normgivningsfrågor m.m. (prop. 1990/91:100 /delvis/ och 1990/91:176).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Företogs till avgörande utrikesutskottets betänkande 1991/92:UU2, jordbruksutskottets betänkanden 1991/92:JoU5 och JoU7, skatteutskottets betänkande 1991/92:SkU5 samt konstitutionsutskottets betänkande 1991/92:KU12.

Utrikesutskottets betänkande UU2

Mom. 19 (det kurdiska folkets mänskliga rättigheter)

Utskottets hemställan bifölls med 293 röster mot 13 för meningsyttringen av Seija Viitamäki-Carlsson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 26 (handel med Iran)

Utskottets hemställan bifölls med 296 röster mot 12 för meningsyttringen av Seija Viitamäki-Carlsson i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU5

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1991/92:Jo6 av Hans Dau – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (senvinterjakt på sjöfågel)

Utskottets hemställan bifölls med 170 röster mot 132 för reservation 1 av Ivar Virgin m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Kjell Ericsson (c) och Agne Hansson (c) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 27 (riktlinjer för förändringar av bidrags- och aför viltskador)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 28 för reservation 2 av Dan Ericsson i Kolmården.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU7

Mom. 2 (disposition av delbeloppet 200 milj.kr. samt prisregleringsavgifterna)

Först biträddes reservation 1 av Göran Persson m.fl. – som ställdes mot meningsyttringen av Annika Åhnberg – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 173 röster mot 131 för reservation 1 av Göran Persson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (finansieringen av den utvidgade bidragsramen)

Utskottets hemställan bifölls med 175 röster mot 132 för reservation 2 av Göran Persson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande SkU5

Mom. 2 (framtida sänkningar av mervärdeskatten på livsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 292 röster mot 12 för meningsyttringen av Lars Bäckström i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (alkoholskatten)

Utskottets hemställan bifölls med 153 röster mot 147 för reservation 1 av Lars Hedfors m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Barbro Westerholm (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 4 (restauranger)

Utskottets hemställan bifölls med 281 röster mot 23 för reservation 2 av Peter Kling i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (hotell, camping, resor och skidliftar)

Först biträddes reservation 3 av Lars Hedfors m.fl. i motsvarande del – som ställdes mot reservation 2 av Peter Kling i motsvarande del – genom uppresning.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Lars Hedfors m.fl. i motsvarande del – genom uppresning.

Mom. 6 (cirkus, nöjesanläggningar, parker etc.)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 24 för reservation 2 av Peter Kling i motsvarande del.

Mom. 7 (framtida skatteförändringar för turistnäringarna)

Först biträddes reservation 2 av Peter Kling i motsvarande del med 35 röster mot 17 för meningsyttringen av Lars Bäckström i motsvarande del. 250 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 273 röster mot 22 för reservation 2 av Peter Kling i motsvarande del. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (prisövervakning och kontroll)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Lars Hedfors m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (värdepappersfonder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Hedfors m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (biograffilm)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Lars Hedfors m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (Sjöräddningssällskapets fartyg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Lars Hedfors m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU12

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Statlig garanti för ett lån till Första Sparbanken

Föredrogs

näringsutskottets betänkande

1991/92:NU12 Statlig garanti för ett lån till Första Sparbanken (prop. 1991/92:63).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

10 § Tilläggsbudget I

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1991/92:NU13 Tilläggsbudget I (näringsdepartementet) (prop. 1991/92:25 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Ändringar i bankrörelselagen

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1991/92:NU16 Ändringar i bankrörelselagen (prop. 1991/92:37).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Tilläggsbudget I

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1991/92:JuU11 Tilläggsbudget I: civildepartementet (prop. 1991/92:25 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

13 § Tilläggsbudget I

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1991/92:JuU12 Tilläggsbudget I: justitiedepartementet (prop. 1991/92:25 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

14 § Vissa invandringsfrågor

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1991/92:SfU6 Vissa invandringsfrågor (prop. 1991/92:25 delvis).

Talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.

Beslut

Utskottets hemställan bifölls.

Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att socialutskottets betänkanden SoU5, SoU6, SoU7 och SoU13, bostadsutskottets betänkande BoU6 samt utrikesutskottets betänkande UU8 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

15 § Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1991/92:SoU5 Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor.

Anf. 99 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Jag har begärt ordet för att kort säga några ord om den motion om legitimation för naprapater som jag har väckt tillsammans med några andra motionärer. En rad representanter för nästan samtliga övriga partier har likartade motionsyrkanden.

När frågan senast behandlades här i riksdagen gjordes bedömningen att

200 000 patienter varje år i vårt land söker hjälp hos naprapater vid ca 1 miljon tillfällen, huvudsakligen för rygg- och ledbesvär. Vi kan nog vara övertygade om att de inte är färre i dag. Detta är den klart vanligaste formen av, som det heter, manuell medicin i Sverige. Därmed utgör naprapaterna en mycket stor resurs för väldigt många människor, och det borde därför också vara tämligen naturligt med en legitimation för denna yrkesgrupp. Det skulle innebära ett samhällserkännande, men framför allt skulle det innebära en varudeklaration för patienten.

Ledamöterna i socialutskottet är ännu inte beredda att göra ett ställningstagande i sakfrågan utan hänvisar till ytterligare överväganden i regeringskansliet. Det är därför min förhoppning att ett förslag snarast skall kunna föreläggas riksdagen.

I betänkandet gör, som jag ser det, utskottet några felslut. Det första görs i en hänvisning till vad socialutskottet skrev i sitt betänkande 1989/90:24 när frågan senast behandlades. Där skrev man bl.a. så här beträffande alternativmedicinkommittén:

"Då naprapaterna har en lång utbildning och deras kunskaper och kompetens är allmänt vitsordad förordar kommittén att regeringen prövar frågan om deras legitimation när naprapaterna kan uppvisa studier som konfirmerar effekten av deras metoder."

Vi det tillfälle då detta skrevs var alternativmedicinkommittén inne i slutfasen av sitt arbete.

Mot bakgrund av den slutsats i legitimationsfrågan som senare drogs i riksdagen, dvs. att man skulle ge legitimation åt vissa kiropraktorer, skulle man kunna tro att det var denna yrkesgrupps behandlingsmetoder som AMK undersökte. Så var inte fallet. AMK undersökte inte en specifik yrkesgrupp utan en behandlingsmetod, dvs. den som går under begreppet manipulation – och manipulation är inte synonymt med kiropraktik. Det är en behandlingsmetod som används av flera olika yrkesgrupper, såsom kiropraktorer, naprapater, osteopater och sådana läkare och sjukgymnaster som har ortopedmedicinsk examen. Detta gör att det de facto *finns* ett underlag för att fatta beslut om att ge naprapater legitimation. Detta har också en opartisk utredning av hovrättsrådet Anders Thunved visat. Denna utredning är överlämnad till statsrådet Bo Könberg.

Utredningen visar att samtliga kriterier för en legitimering av naprapater är uppfyllda. Även de ord som socialutskottet använder – "lång utbildning", "allmänt vitsordad" kompetens och kunskaper – tyder på detta.

Det andra felslutet kommer i utskottets eget ställningstagande. Där skriver man följande:

"Utskottet kan vidare konstatera att alternativmedicinkommittén nu lagt fram sitt slutbetänkande i vilket bl.a. frågan om legitimation av naprapater behandlas. Remissbehandlingen och beredningen av förslaget i regeringskansliet bör enligt utskottet avvaktas."

Nu är det bara så att AMK inte har föreslagit någon legitimation. Därför kommer det heller inte fram någonting i remissvaren som kan vara till vägledning för regeringskansliet i denna fråga. Inget av remissvaren behandlar frågan om legitimation, eftersom utredningen aldrig ville ha svar på denna fråga.

Låt mig, fru talman, få säga några ord om den betydelse som en legitimation för denna yrkesgrupp skulle få för patienten.

Det finns ju i det här sammanhanget en alldeles uppenbar fördel med en legitimation, nämligen den säkerhet för patienten som en sådan skulle innebära. Med en legitimation får vi en helt annan kontrollmöjlighet. In i systemet kommer bara sådana naprapater som lever upp till de kvalitetskrav som kan ställas. Det innebär att det inte bara ställs krav på utbildningen utan också på att behandlingen håller en hög kvalitet. Det kommer med andra ord att ställas krav på att de som skaffat sig utbildningen också lever upp till de kvalitetskrav som ställs. I annat fall blir det ingen legitimation, och de som fått legitimationen riskerar att förlora den. Detta är i enlighet med de lagar och regler som gäller för i stort sett all annan sjukvårdspersonal.

Att införa en möjlighet till legitimation för naprapater innebär därför inte primärt att vi ställer oss på denna yrkesgrupps sida, utan att vi stärker säkerheten hos de många patienter som är i behov av hjälp och som kanske har sökt många andra möjligheter utan att finna någon sådan.

Anf. 100 LENA ÖHRSVIK (s):

Fru talman! Jag tänkte säga några ord om hanteringen av de motioner som behandlas i detta betänkande.

Jag måste säga att jag är besviken. Det blir man ju ofta som motionär. Jag kan acceptera att en motion avstyrks på grund av samhällsekonomin eller på grund av att någon typ av förslag väntas inom kort, men jag tycker inte att jag i detta betänkande har fått några som helst motiv. Ett antal motioner, som handlar om vitt skilda ting, har buntats ihop, och sedan har man hänvisat till att regeringen i regeringsförklaringen har aviserat en översyn av sjukvårdens organisation och finansiering.

Ett sådant motiv kan naturligtvis användas när det gäller motioner som handlar om sjukvårdens organisation och finansiering, men de motioner jag har väckt handlar inte alls om detta. Jag tycker därför att det är fattigt att man i ett betänkande inte kan få ett motiv till att motionen avstyrks. På så sätt skulle man ju åtminstone veta vad man skall angripa nästa gång man vill ta upp frågan; det är ju så det går till.

Jag har alltså motionerat om en nationell uppföljning av samnordiska insatser på reumatikerområdet. Nästa år är ett nordiskt reumatikerår. Det handlar om informationskampanjer och annat, och det mesta av arbetet ligger på organisationerna. Jag har tagit upp just organisationernas möjlighet att verkligen delta och hur viktigt det är att man har tillräckligt med pengar till sitt förfogande. Det var också en rekommendation från Nordiska rådet att de olika länderna skulle se till att det fanns nationella medel till förfogande, så att dessa frågor verkligen kunde följas upp i varje land.

Detta är alltså vad som tas upp i den motionen, och utskottet skriver då att man väntar på en översyn av sjukvårdens organisation och finansiering. Det kan inte betraktas som särskilt tillfredsställande.

Min andra motion handlar om säkerheten för personer med epilepsi, dvs. säkerheten i bostaden och i det dagliga livet. Den handlar inte om sjukvårdsfrågor, utan om rent sociala insatser, t.ex. hur man kan förebygga olycksfall

i hemmet genom att se till att hemmet anpassas på ett sådant sätt att en epileptiker inte skadar sig när han ramlar – epileptiker ramlar ju.

Motionen handlar om larmsystem, om färdtjänst och om stöd i boendesituationen, som gör att unga epileptiker vågar flytta hemifrån. Det har alltså inte ett dugg med sjukvårdens organisation och finansiering att göra.

Jag tycker faktiskt att det är ganska synd att utskottet inte bryr sig om seriösa förslag som man kommer med som motionär. Jag kräver att seriösa förslag ändå skall få ett sakligt svar.

Anf. 101 GÖTE JONSSON (m):

Fru talman! I socialutskottets betänkande nr 5 behandlas en rad olika motioner rörande hälso- och sjukvården. Det är alldeles klart att de ambitioner som finns bakom dessa motioner i samtliga fall är allvarligt menade.

Lena Öhrsvik har här uttalat ett visst missnöje med motionsbehandlingen som sådan. Anledningen till att utskottet har behandlat dessa frågor på detta sätt är att regeringen ändå mycket klart i regeringsdeklarationen har aviserat en ingående översyn av frågor som berör hälso- och sjukvårdens område.

Beträffande de motioner som tidigare talare har tagit upp finns i utskottsskrivningen motiveringar på de särskilda punkterna. När det gäller exempelvis reumatikerfrågan pekar utskottet på tidigare behandling i olika sammanhang i utskott och i kammaren. Likaså pekar man på det faktum att man inom Nordiska rådet har tagit detta initiativ och att man där också förutsätter att regeringarna ser till att berörda organisationer får de medel som är nödvändiga för att de skall klara den uppföljning som Lena Öhrsvik frågade efter.

Vi menar från utskottets sida att det är angeläget att göra också den uppföljningen, och vi tror också att den viktiga reumatikerfrågan i det sammanhanget kommer att få en skjuts i rätt riktning utifrån de ambitioner som har uttalats.

Det ligger egentligen till på samma sätt när det gäller epileptikernas situation. Även i den frågan hänvisar utskottet till gjorda utredningar och undersökningar, och utifrån dessa utredningar och undersökningar förväntar vi oss att regeringen kommer att ta upp också dessa viktiga frågor.

Skall man klara av ett boende i ett eget hem krävs det ju också att sjukvårdsinsatserna fungerar i olika sammanhang. Vi förutsätter därför att de viktiga frågor som har tagits upp i anslutning till detta betänkande, i olika motioner och i olika sammanhang – delfrågor inom ramen för den framtida hälso- och sjukvården – tas upp till bedömning i den samlade översyn som regeringen har aviserat i regeringsdeklarationen. Är man i denna kammare sedan inte nöjd med de bedömningar regeringen gör, får ledamöterna på nytt ta upp frågorna till behandling.

Jag yrkar med detta bifall till hemställan i socialutskottets betänkande nr 5.

Anf. 102 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Visst finns bakgrundsbeskrivningar och hänvisningar beträffande tidigare åtgärder. Nu säger Göte Jonsson att "vi menar från utskottet att det är angeläget . . .", men varför skriver ni då inte det i betänkandet? Det

är ju det jag saknar. Jag saknar någon typ av meningsyttring från utskottet i dessa frågor, som alltså inte alls har med hälso- och sjukvårdens organisation och finansiering att göra.

Jag sade förut att frågor som rör personer med epilepsi och stödet till handikapporganisationerna är rena socialtjänstfrågor. Utskottets motiveringar är dåliga, och jag återkommer naturligtvis i de här frågorna. Motionen bör ändå få en saklig behandling. Det är positivt att ni menar att detta är bra, men då kunde ni också skriva det.

Anf. 103 GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill nog hävda att det på samtliga dessa punkter, framför allt de som Lena Öhrsvik berör, finns klart angivet i utskottsskrivningen att utskottet ser allvarligt på frågorna och att man är angelägen om att de får sin lösning. Vi har också redovisat tidigare behandlingar.

Vad som skiljer utskottets och Lena Öhrsviks uppfattning när det gäller själva behandlingen av motionerna är att utskottet bedömer att riksdagen inte behöver göra något tillkännagivande till regeringen inom ramen för dessa motioner, just med hänvisning till regeringsdeklarationen och skrivningarna i de sammanhangen.

Anf. 104 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Det är inte sant att det finns någon meningsyttring. Det är därför jag har efterlyst en sådan. Om det hade stått att utskottet tyckte att det här var bra men att man ville avvakta hade jag accepterat det. Man bör försöka vara litet saklig i diskussionen.

Anf. 105 GÖTE JONSSON (m) replik:

Fru talman! Jag vill fortfarande hävda att det i utskottsbetänkandet klart framgår vilka motiv utskottet har när det gäller behandlingen av dessa motioner, både motionen om epileptiker och motionen om reumatiker. Vi hänvisar till utredningar och till de tidigare beslut som riksdagen har fattat, men vi anser inte att det krävs något riksdagsinitiativ i detta sammanhang. Vi utgår från att regeringen tar upp de här frågorna i samband med att man gör bedömningar utifrån skrivningarna i regeringsdeklarationen.

Anf. 106 CHATRINE PÅLSSON (kds):

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i vad Göte Jonsson sade när det gäller de generella ställningstaganden som vi har gjort i utskottet. Men jag känner ett mycket starkt behov av att något kommentera utskottets yttrande om den mycket viktiga abortfrågan. Som kristdemokrat är jag naturligtvis mycket glad över socialutskottets bedömning av frågan.

Vi menar att det måste bli en attitydförändring när det gäller livet. Det måste vara positivt att värna livet. Vi tror att attityden för livet måste lyftas upp i hela vårt samhälle. Information och opinionsbildning är viktiga medel för att nå det målet.

Nu är det min förhoppning, fru talman, att vi tillsammans i många olika partier skall fortsätta att arbeta vidare i den positiva anda som regeringsförklaringen har gett vid handen. Jag vill gärna härifrån talarstolen be att vi

tillsammans skall göra det. Det är inget parti som på något sätt har rätt att bara prata om dessa frågor, utan vi behöver alla hjälpas åt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 107 ULLA PETTERSSON (s):

Fru talman! Jag vill börja med att instämma i den kritik som Lena Öhrsvik framförde mot den behandling som en del motioner har fått i detta betänkande. Jag har naturligtvis varit med om att skriva en motion som har rönt samma öde som Lena Öhrsviks motion, dvs. att bli avstyrkt och dessutom med, som jag tycker, brist på motiv.

Jag blev förvånad när motionen, som handlar om legitimering av socionomer, hamnade i ett betänkande om hälso- och sjukvård. Socialt arbete handlar ju inte om hälso- och sjukvård.

Utskottet avstyrker motionen utan att egentligen ange några motiv. Man säger att innehållet i många av de motioner som avstyrks i klump under rubriken Behörighetsfrågor redan behandlas i regeringskansliet. Men av betänkandet framgår inte att man behandlar frågan om legitimation för socionomer någonstans.

Kan någon i utskottet visa att jag har fel och att ett arbete faktiskt pågår i regeringskansliet i den här frågan är jag naturligtvis nöjd med det, men om det inte är så måste jag förbereda utskottet och kammaren på att vi motionärer återkommer. Det är ju snart allmän motionstid, och då räknar vi med att motionen får en seriös behandling.

Jag skall därför inte ägna någon längre tid åt att argumentera i sak i dag. Jag nöjer mig med att säga att ett kvalitativt högtstående och därmed även rationellare socialt arbete skulle främjas av att socionomer fick möjlighet att kvalificera sig för legitimation.

Omsättningen är stor inom kåren. Om socionomer strävade efter legitimation skulle de därmed få ett incitament att stanna längre på samma arbetsplats. Om de fick legitimation skulle man undvika att sätta nyutbildade, orutinerade socionomer på de svåraste ärendena, som ofta innebär stora ingripanden i den privata integriteten. Om vi fick legitimerade socionomer på marknaden skulle yrket troligtvis bli attraktivare, samtidigt som det skulle finnas möjlighet att avföra olämpliga personer från yrkesutövande.

Klienter och patienter, kommuner och landsting skulle lika väl som privata arbetsgivare ha mycket att vinna på att socionomer fick legitimation. Vi skriver nämligen i motionen: Legitimationen är avsedd som en garanti av en kvalitativ miniminivå för professionellt socialt arbete.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beträffande beslutet, se 20 §!)

16 § Hälso- och sjukvård

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1991/92:SoU6 Hälso- och sjukvård (förs. 1990/91:17).

Anf. 108 BO HOLMBERG (s):

Fru talman! Ärendet gäller revisorernas rapport om hälso- och sjukvården, och utskottet är enigt om att inte nu ta ställning till rapporten. Motiven till utskottets ställningstagande är både enighet och oenighet.

Det råder enighet om att bredden, som revisorerna tar upp, inte är så genomlyst att det nu finns skäl för utskottet och riksdagen att sätta ner foten. Man har också fått kritik för rapporten, och det har gjort att man inte har kunnat enas kring viktiga förändringar av sjukvården.

Oenigheten gäller att vi i de politiska partierna ser olika på situationen för sjukvården i dag. Är den i kris eller inte? Vad är det för åtgärder som i så fall behöver vidtas?

Socialdemokraterna anser på mycket goda grunder att svensk sjukvård inte är i kris. Vi anser inte heller att vården drivs i en planekonomi, som påstås i den retoriska debatten. Sverige har aldrig varit ett Sovjet och är det inte nu heller.

Däremot anser socialdemokratin att kommande ställningstaganden inom svensk hälso- och sjukvård måste vila på sak- och djupperspektiv. Det verkar kunna bli på det sättet att viktigare förändringar i större utsträckning kommer att ske på riksnivå genom beslut av regering och riksdag. Hitintills har mycket tungt utvecklingsarbete legat ute i de olika landstingen, och det gör att regering och riksdag inte har haft något sammantaget beslutsunderlag eller faktaunderlag för ställningstaganden. Vi har haft ett ytperspektiv och ett perspektiv av retorik.

Jag tror inte att riksdagen fortsättningsvis kan hålla sig så pass offside, utan den behöver vara med i viktiga beslut framöver. Då måste regering och riksdag få ett sammanhållet faktaunderlag beträffande hur situationen ser ut, för att kunna göra bedömningar inför eventuella åtgärder. Den traditionen har Sveriges riksdag hitintills inte haft när det gäller hälso- och sjukvården.

En viktig sak som vi behöver få är ett kvalitativt och sammanhållet beslutsunderlag. Vi har t.ex. i Sverige inte några nationella indikationer på vad hela sjukvårdsdebatten handlar om. Är kvaliteten god eller inte? Riksdagen har inga indikationer på kvalitetsbegreppet. Är sjukvården ineffektiv eller inte? Riksdagen har inga indikationer på detta. Är servicen bra eller dålig i förhållande till patienterna? Riksdagen har inga indikationer.

Det första som socialdemokratin kommer att arbeta för är att få ett sak- och djupperspektiv när det gäller hälso- och sjukvården.

Det var därför med stort intresse som jag tog del av de fakta som presenterades på årets medicinska riksstämma. Stämman hade temat Hälso- och sjukvården – möjligheter och begränsningar. Där fanns hälsoekonomer och professorer inom olika funktioner i sjukvården, som tillsammans förde fram ett budskap till oss politiker: Släng inte ut barnet med badvattnet! Ner i djupperspektivet i kommande förändringar av hälso- och sjukvården!

Jag såg också att SNS nyligen har bett fem oberoende professorer i hälsoekonomi att syna svensk sjukvård. Budskapet från dem var också klart: Byt för Guds skull inte system i Sverige, men rätta till de fel och brister som ni har!

Egon Jonsson, professor i hälsoekonomi, sade vid årets läkarstämma:

Med konsulternas pårop om köpa och sälja, konsument och producent, kastar vi oss in i irrelevanta system för sjukvården.

Det är de här signalerna som gör att socialdemokratin vill ha ordentligt med fakta på fötterna innan vi gör viktigare principiella ställningstaganden framöver.

På medicinska riksstämman var man enig om att vi i Sverige behöver riktlinjer för prioriteringar i vården. Det har riksdagen bestämt, men det har vi ännu inte. Man var överens om att vi måste få kvalificerade bedömningar av de behandlingsmetoder som finns i svensk sjukvård. Det har påbörjats, men det finns inget heltäckande system för detta. Man var överens om att vi måste få system för gemensam finansiering.

Fru talman! Det är den typen av djupperspektiv som vi vill ha med för att kunna göra bedömningar av vad som är bra och vad som är dåligt i svensk sjukvård. Vi vill också arbeta för att det skall bli en klarare gränsdragning i debatterna mellan insikt i och åsikt om hur situationen är inom svensk sjukvård i dag och vad som behöver förändras framöver.

Därmed vill jag yrka bifall till socialdemokraternas motivreservation.

Anf. 109 EVA ZETTERBERG (v):

Fru talman! I valdebatten inför detta val var vården en av de absolut viktigaste frågorna. Det var den fråga som svenska folket i olika enkäter och i direktkontakt med oss politiker talade om att det var allra största vikt att vi tog på allvar.

Det har också visat sig, när Landstingsförbundet och olika organisationer har gjort intervjuer m.m., att vården är det område som de allra flesta medborgare i vårt land är beredda att betala solidariskt för. De vill ha en bra och fungerande sjukvård, som vi skall betala solidariskt för. Vi som är friska skall bidra på samma sätt som de som har sjukdomar och bekostar sjukvårdsapparaten. Det finns alltså ett mycket gott stöd hos svenska folket för att vi driver en bra sjukvård.

Tyvärr tycker jag inte att detta betänkande från socialutskottet andas samma värderingar som jag uppfattar att svenska folket i gemen har.

I det här betänkandet talar man väldigt väl om ett köp- och säljsystem. Ett sådant system har införts i vissa landsting, t.ex i Dalarna, och håller på att införas i Stockholms läns landsting. Men enligt min uppfattning finns det rätt många betänkligheter kring detta system. Man kan visserligen mäta efterfrågan, men knappast behoven. Det krävs inte bara en marknad och en efterfrågan, utan det krävs också att politiker gör prioriteringar. Vi är trots allt rätt långt ifrån en situation, där man kan åstadkomma all hälso- och sjukvård som vi skulle önska. Även i framtiden kommer vi att vara tvungna att prioritera våra satsningar.

Köp- och säljsystemet kan passa i andra sammanhang, men knappast när det gäller sjukvården. Om detta system ändå införs, som i Dalarna, borde det i alla partier finnas ett intresse av att utvärdera hur systemet fungerar. Man skall inte bara låta landstinget fortsätta på samma väg utan att på något sätt ta hänsyn till hur och var det fungerar resp. inte fungerar.

I Stockholms läns landsting är vänsterpartiet det enda parti som har motsatt sig ett införande av köp- och säljsystemet. Vi tror att det kan tillämpas i

vissa delar men att det behövs ett betydligt grundligare underlag för att man skall kunna genomföra en så stor och genomgripande förändring.

I det här betänkandet har vi fört fram frågan om kvalitetssäkring inom vården och behovet av en vårdens konsumentombudsman. Jag har svårt att förstå varför utskottsmajoriteten inte kan tillstyrka det förslaget. Man talar mycket om patientens rätt och om att det är patienten som skall styra, och då borde väl just en patientombudsman vara en viktig ingrediens. I det nuvarande systemet, där man kan anmäla till ansvarsnämnd osv., tar man i huvudsak upp de formella fel som begås av läkare och annan sjukvårdspersonal. Det finns mycket annat som en patient kan vilja ta upp, och då kan det finnas behov av en utomstående patientombudsman.

I betänkandet behandlas motioner från centerpartiet, som handlar om hur dålig sjukvården är i Stockholms läns landsting. Jag har haft förmånen att under många år ha varit landstingspolitiker i Stockholm, men jag kan inte instämma i den beskrivningen. Jag tycker att den är falsk. Det finns åtskilliga brister inom vårt landsting, och vi i vänsterpartiet har konsekvent drivit frågan om hur vården skall kunna förbättras där det finns köer, problem, flaskhalsar, osv. Därför är det förvånande att centerpartiet tillsammans med alla andra partier i landstinget, som anser att sjukvården är så katastrofal, ändå under landstingets budgetmöte har gått med på att fatta beslut om att sänka skatten. Det går helt stick i stäv mot den kritik som man framför mot sjukvården och det sätt på vilket man använder Stockholms läns landsting som exempel.

Man borde betydligt mer diskutera den förebyggande hälsovården. Sett till sjukvården i stort har hälsotillståndet i vårt land förbättrats under senare år. Om man tar Stockholmsområdet som ett viktigt exempel har folkhälsan under 80-talet konsekvent förbättrats. Det är inte bara medellivslängden som har höjts, utan det är också hälsan i sig som har blivit bättre, dvs. man har inte bara lagt år till livet, utan liv till åren.

Däremot finns det naturligtvis problem när det gäller spridningen av hälsan. I vissa delar av Stockholmsområdet har befolkningen väldigt god hälsa, medan hälsan i andra delar är katastrofalt mycket sämre. Det har sin grund i olika klassbakgrund, utbildning, inkomster, osv. Dessa förhållanden måste vi komma till rätta med, men det faktum att folkhälsan i Stockholms län starkt har förbättrats kvarstår. Jag tror att det är den vägen som man alltmer måste slå in på, nämligen hur man skall förbättra folkhälsan.

Herr talman! Jag nöjer mig med detta och yrkar bifall till meningsyttringen från vänsterpartiets suppleant i socialutskottet. Jag ställer mig också bakom den reservation som socialdemokraterna har fogat till detta betänkande.

Anf. 110 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! I detta betänkande tas revisorernas skrivelse och en del motioner upp till behandling.

Jag konstaterar inledningsvis att det råder en bred enighet i Sveriges riksdag och ute bland svenska folket när det gäller målsättningen för den svenska hälso- och sjukvården. Vi skall ha en bra och en god sjukvård för alla.

Ambitionen hos alla politiska partier är hög, och vi har ingen anledning att misstänkliggöra varandra i fråga om de goda avsikterna.

Det är också klarlagt – vilket även riksdagens revisorer pekar på – att vi satsar stora resurser på svensk sjukvård. Det har vi gjort utifrån de prioriteringar och avvägningar som det har beslutats om i denna kammare, i landsting och ute i olika politiska församlingar.

Det är riktigt att svensk sjukvård på många områden fungerar bra. Personalen är duktig, och utrustningen är i många fall god. Det finns mycket positivt att peka på i den svenska sjukvården. Jag delar Bo Holmbergs uppfattning att vi inte skall kasta ut barnet med badvattnet. Sedan kan vi, Bo Holmberg, ibland ha olika uppfattning om vad som är barnet och vad som är badvattnet. Men i princip delar jag den synen.

Även om mycket i svensk sjukvård är bra finns det påtagliga brister. Väntetiderna och köerna är långa. Många äldre upplever problem i dagens sjukvård. De känner sig osäkra i många sammanhang.

Valfriheten i sjukvården är begränsad såväl för patienterna som för personalen.

Det finns också brister när det gäller resursutnyttjande, vilket också har vidimerats i många sammanhang. Jag kan peka på bl.a. de undersökningar som Landstingsförbundet har gjort och som visar att man också från personalens sida har påtalat brister i svensk sjukvård.

Medvetenheten angående bristerna är numera också mycket stor och påtaglig. Det är därför som förslag om förändringar har framställts från väldigt många håll. Jag skall ta upp några sådana förslag. Det är alldeles uppenbart att dessa krav på förändringar inte skulle ha rests om man inte hade upplevt den nuvarande organisationen som bristfällig.

Det diskussionsunderlag och de modeller som presenteras i Landstingsförbundets utredning Vägval är ett exempel.

Försöket med Dalamodellen har introducerats för att man ville ha ett system som fungerade bättre – sedan kan man alltid diskutera om Dalamodellen verkligen fungerar bättre än det tidigare systemet.

ÄDEL-reformen har också medfört förändringar inom hälso- och sjukvården. Den kompetensprincip som tidigare gällde för huvudmannaskapet, och som innebar att enbart landstinget skulle stå för sjukvården, har nu brutits. I samband med ÄDEL-reformen diskuteras också primärvårdens ändrade roll när det gäller huvudmannaskapet, relationer mellan landsting och kommuner.

Läkarförbundet har presenterat redovisningar och rapporter. Den senaste rapporten, som kom så sent som för ett par veckor sedan, handlade om finansieringen av hälso- och sjukvården.

När vi tar del av de olika förslagen och följer debatten visar det sig att man har ambitionen att förbättra den svenska hälso- och sjukvården, även om utgångspunkterna är olika.

Jag vill peka på vårdgarantin, som är ett bevis på att åtgärder behöver vidtas för att patientens intresse skall kunna tillvaratas på ett bättre sätt. Vårdgarantin är egentligen en följd av bristerna. Den behöver i framtiden inte enbart omfatta de områden och specialiteter som nämns i skrivningarna, utan vårdgaranti måste i princip gälla alla patientgrupper. Om man ger vård-

garanti enbart för några olika patientkategorier, finns det risk för att övriga patientkategorier hamnar ännu längre bak i kön.

Från moderat sida hälsar vi ändå överläggningarna och besluten angående vårdgaranti med tillfredsställelse. Det var vi som redan 1987 först reste detta krav här i Sveriges riksdag.

Revisorernas skrivelse är ju ett bevis på den nödvändiga diskussionen när det gäller frågan hur vi skall organisera den svenska sjukvården inför framtiden. Vi lever i en föränderlig tid. Det skulle vara ganska underligt om inte också denna viktiga sektor i samhället, den svenska hälso- och sjukvården, skulle behöva omprövas. Man måste göra avstämningar för att vi skall få ut bästa möjliga resultat av de ambitioner som läkare, sjuksköterskor, sjukgymnaster och andra står för utifrån de gemensamma resurser som vi vill ge den svenska sjukvården. Patienten lyfts fram praktiskt taget i samtliga utredningar, och i samtliga rapporter pekar man på att patientens intressen starkt måste markeras i dessa sammanhang.

Herr talman! Utifrån detta är det också naturligt att man i regeringsdeklarationen klart slår fast en ambition på dessa områden. Där står: "Att förbättra och förändra vården blir en av dess viktigaste uppgifter när det gäller välfärdspolitiken." En av de viktigaste alltså. Man säger också att vi skall ha ett husläkarsystem och att vi måste öka etableringsfriheten. I regeringsdeklarationen står även: "Regeringen kommer att genomföra en större översyn av sjukvårdens organisation och finansiering. En ökad samordning mellan sjukvård och sjukvårdsförsäkring kan ge grund för en förnyelse av sjukvårdens finansieringsformer. Förutsättningarna att införa en obligatorisk sjukvårdsförsäkring prövas."

Det finns anledning att betona vad som står i regeringsdeklarationen på dessa punkter. Det står att en förbättring av vården är den viktigaste uppgiften i välfärdsbyggandet. Det står också att vi skall göra en större översyn av hälso- och sjukvårdens organisation och finansiering.

Vi som arbetar med de sociala frågorna i Sveriges riksdag och i socialutskottet förutsätter givetvis att regeringen visar samma handlingskraft på detta område som den har gjort på andra områden. Det är precis som det har sagts tidigare: Det är utomordentligt viktigt för de enskilda människorna att tryggheten fungerar när de är sjuka och behöver sjukvård. Det finns anledning att med stort intresse följa det arbete som regeringen har deklarerat både när det gäller arbetets uppläggning och när det gäller resultatet. Som framgår av deklarationen är det den viktigaste uppgiften på välfärdsområdet för närvarande.

Låt mig en kort stund ta mig friheten att framföra några moderata synpunkter. Vi i moderata samlingspartiet har under ganska många år varnat för denna utveckling. Vi har påtalat problemen med kösituationen. Vi har talat om att patientens valfrihet måste öka och likaså att personalens valfrihet måste öka.

Vi måste på olika sätt skapa alternativ inom vård och omsorg. Vi har pekat på de möjligheter som en allmän obligatorisk sjukvårdsförsäkring skulle ge såsom ett mycket viktigt medel och instrument för att uppnå dessa mål. Jag vill understryka att vi när vi har talat om en sjukvårdsförsäkring har sagt att den för det första skall vara allmän och omfatta alla. För det andra skall den

vara obligatorisk, och för det tredje skall finansieringen ske utifrån betalningsförmågan på samma sätt som när det gäller sjukvårdens finansiering via landstinget.

Vi skulle uppnå viktiga mål på detta sätt. Vi skulle få en ökad valfrihet. Husläkarsystemet och patientens val skulle stärkas. Vi skulle få en gränslös sjukvård över hela landet. Vi skulle slippa de gränser som landsting och regioner utgör. De resurser som vi avsätter till hälso- och sjukvården skulle slippa att konkurrera med andra områden inom landstingssfären, t.ex. länstrafiken. Även den medicinsk-tekniska utvecklingen skulle tjäna på denna form av finansiering. Vi skulle få en bättre resursanvändning när det gäller de samlade vårdresurserna.

I en hälsorapport som kom för ett par år sedan gjorde man bedömningen att det faktum att vi har köer i sjukvården och att man inte får en snabb behandling förorsakar samhället kostnader på uppemot 10 miljarder kronor. Det motsvarar över 1 000 kr. per svensk och år. Om vi kunde få en samordning av sjukvårdsresurser och sjukpenningresurser, skulle vi på ett betydligt bättre sätt kunna tillvarata de gemensamma resurserna på detta område. Vi skulle även få en bättre samordning av sjukvårdsinsatser och rehabilitering, om vi fick denna form av finansiering. Sedan är det alldeles klart att det också finns brister i denna finansieringsform. I regeringsdeklarationen sägs att man skall belysa den framtida finansieringen inkl. en sjukvårdsförsäkring.

De deklarationer som regeringen har gjort i regeringsförklaringen är mycket angelägna. Vi förutsätter att de frågor som har tagits upp av riksdagens revisorer i deras skrivelse liksom de frågor som har tagits upp i motioner i detta betänkande och i tidigare betänkanden som berör hälso- och sjukvården får ingå i den prövning och de överväganden som skall göras inom regeringens ansvar när det gäller att förbättra den svenska hälso- och sjukvården. Jag är övertygad om att vi alla har den ambitionen att vi skall skapa en så god och väl fungerande sjukvård som möjligt.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 111 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! För cirka tio år sedan redovisade SPRI en rapport om hälsoproblem och sjukvårdsutnyttjande i Sverige. Rapporten kallades "Hur mår du Sverige?".

Avsikten med den rapporten var att lägga fram ett underlag för politiker och andra beslutsfattare. Rapporten visade på många brister i svensk sjukvård, inte minst fördelningen av sjukvårdsresurserna. Därefter tillkom 1983 års hälso- och sjukvårdslag, som fastslog begreppet vård på lika villkor för hela befolkningen. Att tillgången på läkare varierade kraftigt visade SPRI-rapporten. Ja, i vissa län som t.ex. Norrbotten och Västerbotten var tillgången ca 30—40 % under riksgenomsnittet. Där fann man också en större förekomst av hjärt- och kärlsjukdomar samt diabetes, och där var sålunda läkartillgången sämre än i landet i övrigt. Det fanns inte heller toraxkirurgisk verksamhet för patienterna i norr, utan de hänvisades till Uppsala. Detta var ett stort debattämne på den tiden.

Nå, tio år senare mår väl Sverige bättre? Ja, hälsoläget i Sverige har för-

bättrats generellt sett. Men patienterna, särskilt i norr, upplever fortfarande att tillgängligheten till sjukvård knappast har förbättrats. Köerna är fortfarande orimliga, trots att läkarkåren har ökat med 150 % på 20 år från ca 10 000 till 25 000.

Hälso- och sjukvårdslagen är ju en ramlag, som skulle innebära större frihet för kommunerna och landstingen att utforma vården efter uppställda mål. Senare fick vi dessutom Dagmaröverenskommelsen, som skulle innebära en styrning av läkarresurserna. Men av den vanten bidde knappt en tumme. Varken landstingens ökade möjligheter eller Dagmaruppgörelsen har medfört någon bättre resursfördelning inom primärvården.

I mitt hemlän, Västerbotten, har vi trots läkarutbildning i länet och fler utbildningsplatser fortfarande oacceptabla vakanser på distriktsläkartjänsterna.

I går kontrollerade jag hur det var i Lycksele sjukvårdsdistrikt. Där finns 28 tjänster inrättade. Av dem är drygt hälften besatta med ordinarie befattningshavare. Fem tjänster saknar helt vikarier.

I Skellefteå, en annan glesbygdsdel av länet, finns det 23 tjänster, och knappt en tredjedel är besatta med ordinarie befattningshavare, och nästan fem tjänster saknar vikarier.

För oss liberaler har målet alltid varit en väl fungerande sjukvård – något av en hörnsten i välfärdsstaten. Både Göte Jonsson och Bo Holmberg har framfört detta som sina åsikter. Jag tror att det i Sverige råder en stor enighet om att vi skall ha en bra sjukvård.

Vi skall också erkänna att vi har en sjukvård med hög kvalitet. På de flesta områden möter patienterna både en imponerande professionell kompetens och ett starkt engagemang från hälso- och sjukvårdens personal.

Men bristerna är också uppenbara – begränsade valmöjligheter för patienten, bristande kontinuitet, besvärande kösituation och en svag personalpolitik som lett till svårigheter att rekrytera och behålla personal. Det råder även geografisk obalans, som märks särskilt i glesbygdslänen.

Huvudmännen har inte lyckats styra resurserna till primärvården.

Varför gör man inte som i Norge i fråga om läkarrekrytering, nämligen ger extra meritvärdering för tjänstgöring i glesbygd, bättre lön och framför allt tillgång till en förbättrad fortbildning och med forskning?

Fortfarande är läkartillgången avgörande för att man skall kunna förse människorna med en god hälso- och sjukvård. Detta sagt utan att på något sätt förringa betydelsen av all övrig personals insatser, som är ovärderlig i det lagarbete som sjukvården utgör.

Herr talman! Folkpartiet liberalerna har envist fört kampen för att kapa köerna. Och jag tycker att det är ytterligare ett välmotiverat steg som nu har tagits för att hjälpa de patienter som har väntat i åratal på en operation att regeringen och Landstingsförbundet nu har träffat avtal om vårdgaranti så att en rad köer kan kapas, särskilt när det gäller kranskärlssjukdomar – vilket gläder mig som kommer från den del av Norrland där man har en stor andel av dessa sjukdomar – höft- och knäleder, grå starr, osv. Det visar att det går att förbättra tillgängligheten inom sjukvården om viljan finns.

Göte Jonsson har nyss varnat för att andra kategorier av sjuka kan hamna

längre ned på stegen, men det får absolut inte ske. Det blir regeringens uppgift att se till att resurserna fördelas på ett bra sätt.

Våra krav från tidigare år förverkligas nu äntligen när det gäller kösituationen, och mer kan göras.

I riksdagens revisorers rapport, som till en del ligger till grund för dagens betänkande – det finns även en rad motioner – tas problematiken med tillgänglighet och resursfördelning upp.

En del kritik har framförts mot rapporten, och den måste tillbakavisas. Revisorerna har uttryckligen sagt ifrån att de har granskat enbart ett antal delfrågor, t.ex. om hälso- och sjukvårdslagen följs, dvs. om människor får vård på lika villkor och om vården har utformats enligt statsmakternas intentioner. Och i detta sammanhang finns en rad brister.

Riksdagen har även vid ett flertal tillfällen uttalat sig för en förstärkning av primärvården, vilket den inledningsvis nämnda SPRI-rapporten gav belägg för. Men så har inte skett.

T.ex. Malmö kommun, med en total sjukvårdsbudget på 11 700 kr. per invånare, anslog 1988 enbart 450 kr. per invånare till öppen primärvård. Varje allmänläkare i kommunen hade därmed ansvar för 6 700 personer, vilket är en omöjlighet. Då blir det inte någon husläkare eller familjeläkare.

En kontinuitet inom primärvården, som folkpartiet liberalerna efterlyst alltsedan slutet av 70-talet, då den första utredningen om husläkarsystemet tillkom på vårt initiativ, har också revisorerna förordat.

En väl utbyggd primärvård utgör basen för svensk sjukvård. Den är en förutsättning för att befolkningen skall få bra hälso- och sjukvård med rimliga resursinsatser. Folkpartiet liberalerna anser att det finns resurser, kanske inte tillräckliga, men ganska mycket. Men organisationen inom sjukvården måste ses över. En distriktsläkare, husläkare, skall inte behöva ha ansvar för mer än 2 000 patienter, inte över 6 000 som i Malmö.

Sveriges läkarförbund instämmer i detta förslag. Vi liberaler har länge arbetat även för varje enskild invånares rätt att ha sin egen läkare. Och nu skall etableringshindren bort.

Regeringen har tydligt markerat detta, vilket framgår av regeringsförklaringen, där en större översyn av hälso- och sjukvården har aviserats. Göte Jonsson har ganska ingående talat om detta.

Jag tror att vi alla är överens med regeringen om att behovet av att förbättra och förändra vården blir en av de viktigaste uppgifterna när det gäller välfärdspolitiken. De förslag som nu finns i betänkandet kommer därför att beredas vidare i den kommande utredningen. Jag tror att vi alla noggrant kommer att följa detta arbete och resultatet av det.

Herr talman! Det yttersta ansvaret för hälsan åvilar trots allt den enskilde själv, något vi aldrig kan komma ifrån trots alla organisatoriska förändringar.

Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i socialutskottets betänkande 6.

Anf. 112 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Hälso- och sjukvården är sannerligen ett område som är statt under stor förändring. Men vi här i riksdagen kan inte hävda att det är vi som kläcker idéerna eller står för förnyelsen och de nya tankarna.

Runt om i landstingen är man i full färd med att prova nya verksamhetsformer, organisationer, system – bl.a. familjeläkare, åtskilda köp- och säljsystem, osv.

I den mån förändringen är en följd av allt knappare resurser har förstås regering och riksdag medverkat. Det är ju knappast någon ny företeelse att en försämrad ekonomi kan leda till ett slags renhetsbad, där mindre bra former försvinner och där nya och bättre växer fram. Men som alltid finns det förstås en gräns här som man inte ostraffat överträder. Jag skall något återkomma till detta.

Inte heller har riksdagens revisorer svarat för något verkligt nytänkande i sin rapport, såsom det ibland har framställts. Jag vill verkligen betona att revisorerna i många fall gör ett mycket förnämligt arbete. Men i just det här fallet, där rapporten inte föranlett något förslag från utskottet, tror jag att det handlar om att de har haft för små resurser för att på kort tid se över ett så omfattande område som det här är fråga om. Följden har blivit ett ganska ytligt svep över verksamheten. Då och då har de gjort litet djupare dykningar som inte blivit helt rättvisande. Den främsta kritiken, och där håller jag med socialstyrelsen och TCO, måste riktas mot att de tämligen ingående har belyst läkarnas insatser men nästan inte nämnt hela omvårdnadspersonalen och dess insatser som är lika viktiga, och i en del fall t.o.m. viktigare.

Revisorerna konstaterar också helt frankt att problemet inom hälso- och sjukvården inte beror på brist på resurser utan på att man använt resurserna fel. Jag tror säkert att det ligger en hel del i det påståendet, men det behöver för den skull inte vara hela sanningen.

Det är litet förenklat när vi – inte bara revisorerna utan också vi övriga – ibland i vår ekonomiska bedömning utgår från den internationella statistiken rakt över utan att vi tar hänsyn till att vår åldersstruktur ser helt annorlunda ut än i de flesta andra länder. Vi har också i enighet byggt upp ett trygghetssystem inom socialförsäkringen och på det arbetsrättsliga området, som skiljer sig väsentligt från vad som är vanligt på andra håll och som inte bara innebär en kostnad för staten utan också för huvudmännen för verksamheten. Jag ifrågasätter inte denna utveckling, men den måste vägas in i ett sammanhang där man jämför kostnader.

Vi i centern anser att det är mycket angeläget att man inte nu drar förhastade och överoptimistiska slutsatser vad gäller hälso- och sjukvårdens möjligheter att klara alla krav enbart genom effektivisering och omstruktureringar – krav som följer av nya medicinska landvinningar, nya förväntningar på vården, på snabbare och effektivare behandling och på högre kvalitet.

Här är vi inne på ett område där riksdagen måste ta ett ansvar för att det inte blir en ekonomisk omöjlighet för sjukvården att utföra det som vi förväntar oss och kräver.

Vi har också ett ansvar för att människor i hela vårt land kan få vård på någorlunda lika villkor. Dagmarsystemet var ett steg på vägen mot ett sådant förhållande, men det har inte fungerat som man önskat på alla håll, och det har inte löst alla problem. Vård på lika villkor betyder bl.a. det som revisorerna också tar upp i sin rapport, nämligen en tillfredsställande läkarförsörjning i hela landet. Problemen här är som bekant många och hänger inte enbart samman med läkarnas egen benägenhet att etablera sig i exempelvis ett

Norrlandsdistrikt, utan det är också ofta fråga om arbetsmöjlighet för make, maka eller sambo. Därför är det i grunden en regionalpolitisk fråga i vidare mening.

Vård på lika villkor handlar också om att äldre människor i storstäder, t.ex i Stockholm, skall kunna få sitt omvårdnadsbehov tillgodosett i alla konjunkturlägen. Eva Zetterberg har uppfattat centerns motioner som en kritik mot landstinget i Stockholms län. Det är en total missuppfattning. Tvärtom har vi framhållit Stockholms läns landsting som föredömligt i många avseenden, bl.a. när det gäller att organisera primärvården.Det som jag har pekat på är den skriande brist som i vissa lägen rått på kompetent personal för äldreomsorgen. Det kan inte landstingen lastas för, och inte heller är det någonting som man kan komma till rätta med genom att höja skatterna.

Jag hävdar därför att det är nödvändigt att motverka överhettningssituationer som går ut över framför allt äldrevården och tillgången till omvårdnadspersonal.

Över huvud taget tror jag att äldrevården är det område som vi måste ägna den största uppmärksamheten framöver. Vi vet att antalet mycket gamla människor kommer att öka kraftigt under det närmaste decenniet, och vi vet att det är den gruppen som kräver de största sjukvårdsinsatserna. Vi har inte löst den frågan genom att vi bytt huvudman för den större delen av verksamheten. Behoven finns kvar och kommer att öka.

Tillsynsfrågan är naturligtvis en viktig angelägenhet för oss i riksdagen. Jag tror att tillsynen kommer att fungera bättre med den regionala organisation som socialstyrelsen har byggt upp.

Sammanfattningsvis, herr talman, vill jag säga att det finns en stor kompetens hos sjukvårdspersonalen. Det finns stor kunnighet och utvecklingsvilja ute i landsting och kommuner, vilket ger framtidstro. Vad vi i riksdagen har att göra är att skapa sådana ramar, sådana villkor att det blir möjligt att bedriva en hälso- och sjukvård som utgår från patienternas behov.

Vi i centern har tidigare begärt en översyn av sjukvårdens organisation och finansiering, och den nya regeringen har deklarerat att en sådan skall göras. I det sammanhanget har det också sagts att det måste komma till stånd en ökad samordning mellan sjukvården och sjukförsäkringen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 113 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Jag vill för Rosa Östh och centern påpeka den motsägelse som man gör sig skyldig till när man å ena sidan säger att landstingen har svårt att fullfölja sina uppgifter, att det finns brister i vården och å andra sidan samtidigt hävdar att Stockholms läns landsting inte ser till att sjukvården får de medel som faktiskt behövs för att bedriva en förbättrad sjukvård.

Likaså har man från riksdagens sida i andra sammanhang gjort så att landstingen har förlorat stora inkomster. Det rör sig om miljardbelopp. Det i sig har gjort att möjligheterna för sjukvård runt om i landet drastiskt har försämrats.

Anf. 114 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag tror att Eva Zetterberg och jag är överens i långa stycken. Vi har från centern ofta ifrågasatt de kraftiga indragningarna från

landstingen till staten. Men det som jag uttryckligen påpekade som det stora problemet är alltså det faktum – och detta är belagt från många håll – att det under vissa perioder inte har varit möjligt att rekrytera personal till den angelägna äldreomsorgen. En ledande tjänsteman inom socialvården berättade en gång för mig: "Jag går praktiskt taget ut på gatan och rekryterar min personal." Det tror jag inte heller Eva Zetterberg tycker är en bra situation och någonting som man kan försvara.

Anf. 115 EVA ZETTERBERG (v) replik:

Herr talman! Det är självklart. Jag har svårt att tro att något parti skulle tycka att det är en bra lösning. Den aktuella situationen inom landstinget i Stockholm, i Stockholms stads socialnämnd och inom olika delar av kommun och landsting är inte sådan att det råder en enorm brist på personal, så som det varit under många år. I dag är det betydligt lättare att behålla den personal som finns och rekrytera ny personal. Det beror naturligtvis på en försämrad arbetsmarknad, vilket jag i och för sig beklagar. Men det har ändå det goda med sig att personalomsättningen minskat och att det är lättare än tidigare att rekrytera personal. Jag tror inte att just det är huvudproblemet på det här området.

Anf. 116 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Just nu är detta säkert inte det huvudsakliga problemet. Vad jag sade i mitt anförande var att man måste ha en tillfredsställande lösning för personalen i alla konjunkturlägen. Jag tror inte Eva Zetterberg och jag har anledning att bekymra oss för situationen i Stockholms läns landsting. Vi försöker verkligen att arbeta för att förbättra situationen där så att de äldre människorna inte behöver riskera att bli utlämnade åt inkompetent personal i något läge.

Tredje vice talmannen anmälde att Eva Zetterberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 117 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Rosa Östh tar ännu en gång orden "ytligt svep" i sin mun när det gäller revisorernas rapport. Jag kan inte ställa upp på det. Jag menar att revisorerna har gjort ett mycket gott arbete. Nu kan det sägas att jag är part i målet, eftersom jag är revisor. Att jag inte tycker att det är ett ytligt svep beror på att jag kan konstatera att svensk sjukvård inte använt sina resurser på rätt sätt. Det är vad också revisorerna har kommit fram till. Det kan inte vara tillfredsställande att man inte har lyckats med att bemanna primärvården. Primärvården är det viktigaste, för den finns nära patienten. Den skall också kunna bemannas med fast anställda specialister och kompetenta allmänmedicinare samt duktiga rutinerade distriktssköterskor.

Som revisorerna påpekade i sin rapport är genomsnittligt i landet två tredjedelar av tjänsterna besatta med kompetenta, utbildade läkare, men i vårt län är bara en tredjedel av tjänsterna besatta med kompetenta läkare. Får man inte det här systemet att fungera, blir belastningen väldigt stor på specialistsjukvården. Det är ju inte avsikten med specialistsjukvården. Den

skall användas i specialistgebitet, precis som namnet anger. Därför tycker jag att det är väldigt bra att revisorerna har tagit fram denna rapport och påpekat den obalans som råder inom sjukvården. Det är ett dokument att arbeta vidare med.

Sedan måste man också säga att vi,för att bedriva sjukvård i landet, måste kunna rekrytera läkare. All övrig personal är naturligtvis också väldigt viktig, vilket jag sade i mitt anförande.

Anf. 118 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag skall inte gå i någon djupare polemik med Ulla Orring. Jag håller med henne om att rapporten från riksdagens revisorer har varit positiv så till vida att man har speglat de problem som jag hävdat redan var kända av oss som har arbetat med dessa frågor. Det som jag och remissinstanserna har kritiserat är att det kan ge litet fel signaler, om man utifrån en ganska ytlig översyn presenterar förslag som om det hade gjorts en mycket grundlig översyn. Det är jag en smula kritisk till.

Anf. 119 ULLA ORRING (fp) replik:

Herr talman! Det är bra, Rosa Östh, att vi är överens om att vi skall ha en bra sjukvård. Att det var kända problem tvivlar inte heller jag på, för riksdagen har flera gånger uttalat att det skall satsas mer på primärvården, men så har inte skett i verkligheten. Tvärtom har utvecklingen av primärvården stått stilla i stora delar av vårt land. Då var det nödvändigt att revisorerna kom med en rapport, som får bilda underlag för de beslut som vi skall fatta och som regeringen kommer att grunda sitt ställningstagande på. Den kommission som skall tillsättas kommer i stor utsträckning att arbeta utifrån revisorernas rapport.

Anf. 120 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Som jag antydde i mitt anförande är den utveckling mot nya former och nya idéer som pågår i landstingen en process som har tagit sin tid och som inte är föranledd av vare sig de tillkännagivanden som riksdagen har gjort till regeringen eller revisorernas rapport, utan det är någonting som har värkt fram. Som jag sade tror jag att anledningen delvis har varit att man har sett att resurserna har krympt. Som vi vet är nöden uppfinningarnas moder, och jag tror att det har varit fallet även i det här sammanhanget. Men som debattinslag har revisorernas rapport fyllt en funktion. Det håller jag med Ulla Orring om.

Anf. 121 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Ärade kolleger, riksdagens ledamöter! Jag vill först instämma i det mesta som sagts hittills i debatten. Jag tycker att det är bra att våra revisorer ägnat uppmärksamhet åt vården och omsorgen. Det är bra att revisorerna redovisar flera av vårdens allvarligaste brister och anlägger insiktsfulla synpunkter, även om dessa ibland är ryckta ur sitt sammanhang. Men revisorerna inkl. Ulla Orring framhåller också själva i sitt yttrande att deras avsikt inte var att presentera en heltäckande översyn.

Vården och omsorgen brottas i dag med stora och, tyvärr snabbt växande,

problem. Detta gäller kanske främst den oglamourösa vården av svårt och långvarigt sjuka, vården av de mycket gamla och döende, som ingen hittills nämnt. Dessa orkar inte protestera. De kan inte organisera sig eller anställa ombudsmän, ekonomer eller pressekreterare. Detta bidrar till att – kanske är det främst just därför – deras vård är så lågt prioriterad.

En omfattande Sifoundersökning som nyligen genomförts visar att endast 3 % av Sveriges befolkning är mycket nöjd med äldrevården. Den visar också att missnöjet är störst bland dem som har kommit i kontakt med den vården, som anhörig, patient eller personal. Den visar vidare att missnöjet är störst i Stockholm.

Jag tycker att det är en semantisk fråga om vi skall eller inte skall kalla dagens situation för kris. Men faktum är att jag och många andra inom vården verksamma dagligen tvingas skicka hem gamla människor i uppenbart behov av sjukhusvård till en hemsjukvård, som tyvärr ofta inte fungerar.

En 85-åring behöver 38, nästan 40 fler vårddagar än yngre, de som är under 65 år. Under 1990-talet kommer antalet 85-åringar att öka med 40 %. Vi har, herr talman, ingen beredskap för detta. Jag vet inte om vi skall kalla det för kris eller inte.

De svagaste i vårt samhälle är de mycket gamla, de svårt och långvarigt sjuka. De har ingen intresseorganisation, ingen för deras talan och ingen kommer att göra det om inte vi, de folkvalda, i riksdagen och regeringen tar oss an deras sak. Det har vi inte gjort hittills.

Det främsta måttet på ett folks solidaritet och välfärd är hur man tar hand om sina gamla. Jag vill hävda att om inte detta problem löses finns ingen grund för att hävda att Sverige fortfarande är ett välfärdsland, detta faktiskt rätt oberoende av vad vi för övrigt gemensamt och solidariskt gör för varandra.

En förutsättning för att svåra problem skall kunna lösas är en saklig debatt, och en förutsättning för en debatt är att man medger fakta. Endast delvis har man velat medge fakta i olika anföranden här i dag. Men jag är glad för allt som har sagts och som är riktigt.

Framför allt är det bra att regeringen har uttalat mycket kraftfullt i sin regeringsförklaring att man är starkt medveten om de växande problemen inom sjukvården och äldreomsorgen. Att förbättra och förändra vården blir en av den nuvarande regeringens viktigaste uppgifter när det gäller välfärdspolitiken. Att medge fakta skall inte tolkas som en svepande kritik av den svenska sjukvården. Jag kan försäkra er att de verksamma inom vården – jag har talat med flera – välkomnar regeringsförklaringen och ser den som ett löfte och inte som en kritik av våra ansträngningar att göra det bästa möjliga av dagens besvärliga situation. Men vi måste också medge att regeringsförklaringen väcker förhoppningar och förväntningar.

Det var nödvändigt, tycker jag, att regeringen under sina första veckor ägnade mycket kraft åt övergripande budgetfrågor. För utan sund ekonomi kan vi tyvärr inte hoppas på en bra och gemensamt finansierad vård och omsorg. Det är dock angeläget att regeringen, så snart den första fasen av budgetarbetet är avslutad, ger hög prioritet åt den aviserade översynen av vården. Vi inom kds är också helt övertygade om att regeringen kommer att ta sig an dessa frågor snart och med största allvar.

Tiderna förändras, och därför förändras även visionerna. Det som har varit skall därför inte kritiseras. Det var bra i den tid som har varit. Men jag tycker att det är bra att vi äntligen i stor politisk enighet har fått öppningar mot alternativ i det tidigare, låt oss medge det, ganska överpolitiserade och stela vårdsystemet. Men jag tycker inte att vi får utgå från att detta räcker. Det är därför angeläget att översynen får en bred ansats och får drivas förutsättningslöst.

De som skall göra den översyn som regeringen aviserade står inför mycket svårlösta problem. Man kan tyvärr inte hoppas på att 90-talets frågor inom vården och omsorgen kan lösas genom tillskott från statskassan. Det vore den enklaste lösningen, men vi vet alla att den inte är realistisk. Vi behöver därför en debatt om alternativa finansieringsformer. Men en saklig debatt är möjlig först när man har medgivit att det nuvarande systemet har fungerat bra men har svårt att klara dagens problem. Jag tror tyvärr inte att det är anpassat till 90-talets problem.

Jag vill samtidigt hävda att det är osakligt och kortsiktigt att inbilla befolkningen att 90-talets vårdbehov kan klaras enbart genom punktvisa ansiktslyftningar. Jag tycker att var och en av oss i det här rummet som har deltagit i debatten måste försöka göra klart för sig om vederbörande talade om helhetssynen eller om sådana punktvisa förbättringar. Jag tror inte att de räcker.

Jag tycker att denna fråga är minst lika angelägen som frågan om våra pensioner. För, mina vänner, det är viktigt hur vi lever. Men det är också viktigt hur vi åldras och hur vi dör.

Jag vill därmed yrka bifall till utskottets hemställan, och jag utgår från att regeringen även i denna fråga skall handla med största allvar och med stor skyndsamhet.

Anf. 122 JOHAN BROHULT (nyd):

Herr talman, ärade riksdagsledamöter! Bo Holmberg inledde med att säga att vi inte har en dålig sjukvård. Det är ingen kris. Det känner jag mig glad för, eftersom jag arbetar inom sjukvården. Jag vill gärna vidimera att den svenska sjukvården är god i ett internationellt perspektiv. Samtidigt vill jag framhålla att jag tycker att vi inte skall vänta tills det blir en kris. Man kan redan nu se vissa saker som börjar bli krisartade. Både Jerzy Einhorn och Rosa Östh har talat om de äldre. För dem är det kris, såväl när det gäller vård på sjukhus som när det gäller deras hemsjukvård och omvårdnad.

Vården av dessa äldre personer är inte dålig på sjukhusen. Det dåliga är att vi kastar ut dem innan de har fått den vård och den omvårdnad som de behöver. Det är här som man måste försöka finna andra vägar.

Vad kan man då göra, när man har en begränsad ekonomi? Man kan studera de organisatoriska modellerna, och här finns det mycket att titta på.

Ett problem är det dubbla huvudmannaskapet. Landstinget har hand om sjukvården och kommunen har hand om åldringsvården och socialvården. Detta kommer förhoppningsvis att ändras. ÄDEL-reformen är ett steg i den riktningen.

En ökad valfrihet inom vården är också en faktor som kan göra att man får ett bättre omhändertagande även av de äldre medborgarna. Men då krävs det att valfriheten och konkurrensen blir rättvis ur de äldre medbor-

garnas synpunkt, vilket alltså innebär att vården måste vara producentoberoende. Med detta menar jag att pengen skall följa patienten. Patienterna skall inte tillhöra sjukhusen, utan sjukhusen skall tillhöra patienterna. Rätten till vårdgaranti skulle alltså gälla också en omvårdnadsgaranti. Detta borde finnas inskrivet i grundlagen.

De olika modeller som nu prövas, Stockholmsmodellen, som är på väg, och köp- och säljsystemet, kommer att innebära en ökad kostnadsmedvetenhet, vilket inte är så dumt.

En mycket viktig sak är etableringsfrihet. Man skall få ökad möjlighet att öppna sjukhem och privatmottagningar. Man skall kunna öka användandet av sjukhusets resurser, även på icke kontorstid. Men då måste en hel del regleringar avskaffas, t.ex. Dagmarreformen.

Det är viktigt att framhålla, som en sista punkt där vi kan tjäna pengar och få en bättre vård, att man med sjukhem och ålderdomshem kan få en både bättre och billigare vård och ett omhändertagande av våra äldre medborgare. Det finns utredningar som visar att man kan tjäna nästan 50 % ekonomiskt, halva priset alltså, och ändå blir detta omhändertagande mycket bättre. Men då krävs att man har en etableringsfrihet.

Herr talman! Låt mig få avsluta detta anförande med att tala om vad som hände i Sollentuna. I Sollentuna finns det en fastighet. I denna kontorsfastighet var fyra fem stycken handelsbolag inrymda. Samtliga har nu i dessa dåliga tider gått i konkurs. Fastighetsägaren ville då göra om denna fastighet till ett sjukhem. Alla tillstånd fanns. Byggnadslov fanns. Det var inga problem med lokalerna. De uppfyllde alla de kriterier som gällde. Socialstyrelsen var och tittade och fann att lokalerna var alldeles utmärkta för detta ändamål. Man kunde ha 10–12 patienter i rum med våtutrymmen, här fanns handikapptoaletter, hissar och allt som behövdes.

Sedan vänder sig fastighetsägaren till Sollentuna kommun som säger: Ja, det kanske går bra, men vi tror inte att vi har något underlag för att förse er med patienter. Ändå vet man att hemsjukvården dignar och har ett jättestort behov av just detta. Man vet också att det bara skulle kosta hälften så mycket som annars att vårda dessa patienter på detta sjukhem.

Fastighetsägaren gick till banken och bad att få lån. Det går alldeles utmärkt, men då måste kommunen garantera att du åtminstone får några patienter. Det kunde kommunen inte göra. Så nu finns här ett hus vars samtliga hyresgäster har gått i konkurs. Fastighetsägaren kommer också att gå i konkurs. Samtidigt finns det ett skriande behov av att få vård och omvårdnad av äldre medborgare.

Detta, herr talman, är inte god ekonomi. Det är hänsynslöst mot patienterna, ja, mot alla.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i socialutskottets betänkande nr 6 och avslag på riksdagens revisorers förslag.

Anf. 123 LEIF CARLSON (m):

Herr talman! I regeringsförklaringen säger man att ”arbetet med att skapa värdiga villkor för gamla och sjuka måste intensifieras” samt att ”bättre förutsättningar skapas för att nya former av vård och omsorg snabbt kan växa upp”. Med det har regeringen aviserat en översyn av vårdens organisation

och finansiering. Flera har här belyst hur allvarligt regeringen ser på vården och de problem som finns där. Men här har också sagts att man ifrågasätter om det föreligger en kris och om man behöver göra ändringar.

Riksdagens revisorer säger sig inte vara beredda att godta att bristerna i hälso- och sjukvården beror på att de totala resurserna är för små. Förvisso finns stora resurser i det totala vårdsystemet, som kan omdisponeras och frigöras.

Det är kanske möjligt att minska kostnaderna med upp till 20 % genom att trimma vårdcentraler när det gäller personal, utnyttja operationslokaler och operationspersonal optimalt och likaså organisera arbetet bättre på avdelningar. Men något sakligt underlag för att rationaliseringspotentialen är stor nog för att möta de krav den enorma tillväxten av äldresjukvården och äldreomsorgen kommer att ställa på resurserna finnas inte. Här finns en kris under uppsegling.

Behoven ökar framför allt på grund av de många fler mycket gamla. Dessa mycket gamla är inte friskare i dag än i går. Framför allt finns problem med benskörhet och demenser. De som inte är fullt så gamla är friskare än förr, men det finns inga tecken på, vare sig i Sverige eller i något annat land, att de yngres friskhet skulle kompensera för vårdinsatserna för de äldsta.

Detta betyder att behoven av vård kommer att öka kontinuerligt under 1990-talet. Under 1980-talet har omprioriteringar skett på detta område, varför rationaliseringsvinsterna inom just äldrevården i stort sett är uttagna. Med äldrevård menar jag då omvårdnad och service, dvs. det som tar tid. Det betyder att det inte finns så mycket mer att effektivisera när det gäller hemhjälp, hemsjukvård, ålderdomshem och långvård om vi skall behålla humanismen. Mänsklig vård tar mänsklig tid och kan inte rationaliseras bort.

Jag tror, herr talman, att många som liksom jag arbetat många år med äldreomsorgsfrågor och äldresjukvård är oroliga. Vi ser en kollaps närma sig. Man är rädd för att de honnörsord som används – valfrihet, trygghet och integritet – bara blir ord. Vi får inte låta oss förblindas av ett blomsterspråk, skönmålningar och idylliseringar. Vi måste tala klarspråk. Problemen är stora. Sanningen är att resurserna för framtiden är för små för att möta behoven. Resurstillskott inom äldrevård kommer att behövas, och det gäller främst personalen.

Vi behöver bara räkna antalet äldre, och då speciellt de mycket gamla, under det kommande decenniet och sätta detta antal i relation till storleken av de ungdomskullar som kommer ut på arbetsmarknaden samt de pensionsavgångar som kommer att äga rum – allt detta är väl kända siffror – så ser vi att divergensen mellan förhoppningar, löften och verklighet är stor.

Fram till sekelskiftet kommer vårdsektorn i stort att behöva samtliga nytillkommande personer på arbetsmarknaden, dvs. alla ungdomar som kommer in på arbetsmarknaden och alla invandrare, med dagens invandringstal. Detta behövs enbart för att hålla dagens standard. En slutsats är då självklar: Var rädd om den personal vi redan har. Tänk på arbetsmiljö, stimulans och ledning.

Det offentliga systemet klarar inte dessa problem. De som tror att organisationsförändringar som ÄDEL-reformen löser dem har föga kännedom om verkligheten. I stället upplever många som liksom jag arbetat med överför-

andet av huvudmannaskapet enligt ÄDEL, att man på det sociala området gärna bortser från det stora sjukdomsinslaget i äldreproblematiken. Man bortser från de stora medicinska insatser som kommer att krävas för att dessa gamla mycket skall få en acceptabel och trygg äldreomsorg. Okritiska uttalanden om att äldre blir föremål för medicinsk omsorg i onödan riskerar att sänka kvaliteten i hälso- och sjukvården för äldre. Det finns en risk för att ett glatt amatöriserande förvandlar äldreomsorgen till något otryggt.

Det professionella inslaget måste respekteras samtidigt som vi måste ha alldeles klart för oss att det icke-professionella inslaget måste öka och understödjas. Det är min uppfattning att vi öppet måste erkänna att dagens vårdformer inte kommer att räcka till om vi skall kunna tillförsäkra de äldre en dräglig tillvaro.

Vi måste naturligtvis reformera de system vi har, öka effektiviteten, förbättra kvaliteten och få personal att trivas. Ett exempel är hjälpmedelsmarknaden, där en fri marknad med högkostnadsskydd skulle innebära en markant förbättring. Men det kommer inte bara att krävas insatser av den offentliga sektorn och den privata, olika former av insatser av anhöriga och ideella organisationer, utan det krävs dessutom en tidig medvetenhet om att var och en är ansvarig för att planera inför sin egen ålderdom. De icke-professionella krafterna måste till. Alla måste samverka.

Den blinda tilliten till att samhället löser alla problem, som vi i Sverige är rätt ensamma om, har medfört att människor går i pension utan att bekymra sig över sitt framtida boende eller sina framtida behov. De senaste en à två generationerna har överlåtit till kollektivet, det offentliga samhället, att lösa problemen.

Detta är i dag en falsk bild av verkligheten. Den måste ändras. Man måste ge en verklighetsbeskrivning som stämmer så att var och en har möjlighet och chansen att planera för sin egen ålderdom så att man kan förbereda sig inför den.

Det kan vara fråga om något så enkelt som att t.ex. ordna en lämplig bostad medan tid är, så att den fungerar även när jag är rörelsenedsatt. Detta måste vara en självklarhet om vi skall klara oss i framtiden på ett anständigt sätt. Vi måste säga det högt så att de äldre kan förbereda sig. I dag gör man inte det.

Det offentliga samhället kommer inte mer än marginellt att kunna ta hand om problemen och då för att ge de svagaste deras självklara rätt till god omsorg och vård. Det vore fel av oss att av missriktad välmening inte tala om hur det är för att inte skrämma. Vi måste tala om hur det är, för annars går det snett. Den professionella vården, offentlig eller privat, måste nu inriktas på att uppmuntra, stötta och samarbeta med den icke-professionella. Det kräver attitydförändringar och ekonomiska förändringar.

Det är därför oerhört viktigt att regeringens utredning om finansieringssystemet får högsta prioritet. Finansieringen måste vara solidarisk, men den skall följa var och en, även den äldre, så att han blir i stånd att välja och kan styra mot den vård han själv vill ha. Men då måste han också veta att det kommer att ställas krav på honom att vara förutseende och att medverka.

Det har här redan sagts att en patient, en äldre person, inte hör till det eller det sjukhuset, den eller den vårdcentralen eller ålderdomshemmet. Det

är sjukhuset, vårdcentralen och ålderdomshemmet som hör till honom. Det är patienten, den äldre vårdtagaren, som är beställaren.

Det finns inte och kommer inte att finnas några enkla lösningar. Jag upplever att en av de största uppgifter som riksdagen kommer att få de närmaste åren är att på alla nivåer förnya äldreomsorg och äldresjukvård. Man måste vara kreativ och bryta upp offentliga monopol. Man måste acceptera icke-professionella insatser, och man måste lämna ett välmenande blomsterspråk och ett idylliserande av de äldres situation till förmån för en kanske ibland krassare men sanningsenligare beskrivning av framtiden med de större krav som ställs på var och en.

Herr talman! Det är min förhoppning att regeringen, med den uttalade inriktningen att göra en översyn av sjukvårdens organisation och finanisering med målet att skapa värdiga villkor för gamla och sjuka, kommer att attackera dessa ibland till synes överväldigande problem med stor kraft och med öppenhet och nytänkande. Jag tycker att det här i dag har visat sig en samstämmighet om dessa problem. Det är viktigt att det förs ut att detta är ett problem. Det är en kris under uppsegling.

Anf. 124 MY PERSSON (m):

Herr talman! Hon var en av dessa sjukhusvärldens vandrerskor. I vacker blå rock vankade hon korridoren fram och tillbaka. "Nu går jag, för nu sover lillen – – – men var är min väska? – – – Jag måste gå hem nu – – – men var bor jag någonstans? – – – ." En gammal Alzheimersjuk kvinna letar efter sitt rum och sin väska.

I regeringsförklaringen aviseras en omfattande översyn av sjukvårdens organisation och finansiering. Ett sådant arbete bör kunna resultera i ökad valfrihet och rättvisa för patienten samtidigt som personalen gynnas av en mer flexibel organisation. I ljuset av denna viljeinriktning vill jag lyfta fram den formulering i regeringsförklaringen där det talas om "att arbetet med att skapa värdiga villkor för gamla och sjuka nu måste intensifieras".

Vad innebär då värdiga villkor för en gammal människa?

Det innebär att bli bemött som den unika människa man är.
Det innebär att få den hjälp till god bostad och god omvårdnad som man utifrån sin ålder fordrar.
Det innebär att få den kompetenta och kärleksfulla vård som man kan komma att behöva på äldre dar.

Låt oss nu återvända till vår vandrerska och till det något bortglömda område inom medicinen som jag här i dag särskilt vill fokusera – demensvården.

Vandrerskan representerar en allt större grupp gamla i vårt land som "samhället" i dag på grund av okunskap, bristande resurser och det faktum att denna grupp oftast inte kan föra sin egen talan underlåter att ge den värdiga vård som regeringsförklaringen talar om.

I dag lider ca 6 % av dem som är över 65 år av något slags demenstillstånd. Den största gruppen finns bland dem som är över 80 år, där man beräknar att antalet är så stort som uppemot 20 %. Och som bekant är det den gruppen äldre som blir allt större.

Demenssjukdomarna – där den mest kända, Alzheimers sjukdom, upptar

ca 45 % av fallen – har varit dolda sjukdomar; kanske därför att detta är sjukdomar som man som medmänniska har ringa kunskap om och som därför skrämmer; kanske därför att man som anhörig skäms för den alltmer förvirrade makan eller maken, mamman eller pappan; kanske också därför att detta ur medicinsk synvinkel inte är ett särskilt statusfyllt arbetsfält.

Herr talman! I dag har vi en stor kunskap om demenssjukdomar. Vid fyra svenska forskningscentra – Lund, Göteborg, Umeå och Stockholm – bedrivs sedan 60-talet en intensiv forskning, med sinsemellan olika inriktning, som internationellt är av mycket hög klass. I dag kan vi inte bota dessa sjukdomar. Kanske kommer vi dock redan vid sekelskiftet att kunna rå på någon. Men vi kan redan i dag lindra och också, om sjukdomen upptäcks i tid, fördröja sjukdomsförloppet.

Vi har även mycket sofistikerade möjligheter för att utreda demenssjukdomar. Olika neurofysiologiska metoder som mätning av hjärnans regionala blodflöde, liksom röntgenundersökning med datortomografi är goda exempel på detta. En demensutredning leder i merparten av fallen till en specifik diagnos, utifrån vilken man sedan kan söka lämplig medicinsk behandling, men kanske framför allt lämplig omvårdnad. Detta är något som inte bara är humant mot patienten, utan också på sikt samhällsekonomiskt lönsamt.

Det är viktigt för den som är demenssjuk att få bekräftat att hon faktiskt lider av en sjukdom. Demens orsakas av sjukdom – inte av åldrande. Det är viktigt för den anhörige att få veta varför den man har kär har blivit så annorlunda. Ingen anhörig skall behöva ha dåligt samvete för att han inte visste. Ingen anhörig skall behöva säga "hade jag bara vetat, men jag kunde ju inte ana".

Men det är minst lika viktigt att en utredning kommer till stånd för att kunna utesluta en demensdiagnos. Alltför många av dem som i dag benämns dementa lider i själva verket av en falsk demens, ett demensliknande tillstånd som kan förorsakas av exempelvis en akut förvirring eller av en åldersdepression. Det är botbara tillstånd som går att behandla, om man bara ställt rätt diagnos. Det är alltså av största vikt att varje misstänkt demensfall utreds. Det sker inte i dag. I regeringens kommande förslag på hälso- och sjukvårdsområdet förutsätter jag att man kraftigt kommer att prioritera vården av och omsorgen om de demenssjuka.

Jag förutsätter att man tar initiativ till att demensutredningsavdelningar skapas i tillräckligt antal för att tillgodose behovet i varje län, att man verkar för goda möjligheter till fortsatt forskning om demenssjukdomarnas orsaker och möjligheter till lindring och bot, att man initierar framställning och spridning av saklig och lättillgänglig information om demenssjukdomar och att man understryker vikten av specifika kunskaper om demenssjukdomar för alla kategorier vårdpersonal – såväl i grundutbildning som i påbyggnadsutbildning.

Herr talman! Redan på 70-talet myntades i Amerika begreppet "the disease of the century" om Alzheimers sjukdom och övriga sjukdomar i demensfamiljen. Detta påstående är lika relevant i dag.

Riksdag och regering kan genom att uppmärksamma dessa sjukdomar, genom att på olika sätt bidra till att förbättra vård och omsorg om de redan sjuka och genom att stödja forskningen på detta område göra stora insatser.

Sedan ankommer det på oss alla, att som medmänniskor inför varje "vandrerska" vi möter, bära med oss viljan till insikt om att bakom en gammal människas förvirrade och grumliga blick finns det kanske mer än vi anar.

Anf. 125 ELISABETH FLEETWOOD (m):

Herr talman! Det är nu flera år sedan vi väckte en motion om legitimering av naprapater. Då var vi ganska ensamma. Det gläder mig att det förra mandatperioden var sex partier – de sex som då fanns här i riksdagen – som väckte motioner om samma sak.

Efter en interpellationsdebatt som vi hade för några veckor sedan med statsrådet Bo Könberg hyser jag gott hopp om att vi ganska snart skall få en sådan legitimation genomförd. Det är viktigt för patienterna och för de utövande naprapaterna. Det är således både efterlängtat och positivt. Vi har som sagt arbetat för detta i flera år. Det är, som någon har sagt här i dag, en säkerhetsfråga både för patienterna och för de välutbildade naprapaterna. Genom en legitimering kan man nämligen se till att otillräcklig skicklighet i utövandet motarbetas. Det ger säkerhet åt patienten och också ökad respekt åt naprapaternas verksamhet.

Det är därför med stor tillfredsställelse som vi alla – nu är det en lång rad motioner som behandlas i utskottets betänkande – ser den positiva inställning som finns. Med hjälp av statsrådets uttalande här för några veckor sedan och med allas vår medverkan är jag övertygad om att vi står vid vägs ände och att naprapaterna således kommer att få sin legitimation.

Anf. 126 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Jag har varit ordförande i den avdelning av riksdagens revisorer som har tittat på ärendet. Jag kommer nu att tala rent personligt. Det som gäller ärendet finns i handlingen. Detta är bara några reflexioner kring detta.

Rosa Östh sade att det här var ett ytligt dokument. Jag kan ta på mig det. Men jag har hört att när riksdagens jordbruksutskott behandlade miljöpropositionen tog det 36 sekunder per yrkande. Konstitutionsutskottet har inte ansett sig kunna göra en sakbedömning av kommunallagen därför att man skall lämna betänkandet vid den tid som man har lovat talmanskonferensen, annars får man skällning. Alla i utskotten upplever att man inte hinner behandla saker riktigt. Dessutom hinner man nästan aldrig göra en uppföljning.

När det gäller revisionen har riksdagen gett oss i uppdrag att titta på principiella och generella frågor. Vi skulle inte få ägna mer än sex månader till detta exkl. remisstiden. Vi fick de ledamöter som kammaren hade plockat ut, och dessutom fick vi ett kansli. Detta var vår uppgift. Jag tyckte att det var intressant att foga till rapporten hur vi har arbetat. Vi började i september 1989 och höll på till mars i år. Så kan utskott inte göra. Vi är åtta ledamöter, och vi skiljer inte på ordinarie och suppleanter.

Vi har kallat till oss dem vi velat lyssna på, och vi har åkt ut i landet. Däremot har vi bara tittat på vissa saker. Då får vi kritiken att vi inte har tittat på hela personalförsörjningen. Nej, vi valde att titta på fyra områden. Det

var t.ex. läkarförsörjningen, eftersom den har att göra med läkarutbildningen och en mängd andra saker.

En sak som vi hade hoppats kunna titta på var vilka som var aktörerna och varför det har blivit som det har blivit i den svenska sjukvården. Riksdagen har ju gång på gång sedan 15 år tillbaka sagt att vi skall satsa på primärvård, psykiatri och långvård. Riksdagen har uppenbarligen inget inflytande. Har landstingen något inflytande? Är det någon som styr över huvud taget? Är det byråkraterna, läkarna eller de läkare som sitter på vissa funktioner? Vi gav upp och sade att det var för svårt metodmässigt.

De reaktioner vi har fått på remisserna har i alla fall för mig varit mycket lärorika. Där har man kunnat se hur de olika aktörerna har reagerat. Läkarförbundet vände helt i frågan. Landstingsförbundet var mycket upprört. Den här rapporten har tagits upp mycket olika.

Jag har aldrig i min politiska levnad fått så många brev från bl.a. folk i primärvård och professorer som sagt: Äntligen ett politiskt organ som vågar tala om hur det är. Man kan ändå arbeta vidare tack vare detta. Jag har också noterat att Landstingsförbundet i ett remissvar på en sida har skrivit att detta är i stort sett det sämsta som någonsin har skrivits.

Var ligger då sanningen? Många tycker att revisorernas förslag är jättedåligt. När man gör en förvaltningsrevision har man alltid ett nollalternativ, mot vilket man skall göra avvägningar. Förmodligen finns det inte någon människa som har den exakta bilden och kan säga vad som är fel. Jag tyckte ändå att jag fick en viss grund att stå på när vi studerade om primärvården i Norge, Danmark och Finland är bättre upplagd än här. Jag tycker att bevisbördan ligger på dem som vill visa att det svenska systemet skulle fungera bättre än hos dem.

Hur går man då fram metodmässigt för att undersöka detta? Man kunde naturligtvis när man studerar svensk sjukvård säga att man skall fråga socialstyrelsen och Landstingsförbundet vilka problem som finns. Ge oss statistik och tala om hur det är! Sedan man fått besked skulle man kunna konstatera hur det är ställt. Men problemet är ju att dessa instanser är aktörer. De har själva kunnat påverka det läge som råder. Skall man göra en revision frågar man inte direktören hur det fungerar, utan man måste naturligtvis gå ut på fältet.

Man kan då möta reaktionen: Oj, här går några riksdagsledamöter in och tittar på sjukvården – det är väl inte deras uppgift. Man frågar inte Landstingsförbundet och socialstyrelsen utan börjar själv resa runt och prata med folk. De berörda tyckte att det var mycket irriterande att det plötsligt kom någon som studerade förhållandena.

Jag har haft mycket stor nytta av detta arbetssätt. Vi håller nu på med gymnasieskolan och polisverksamheten och går till väga på samma sätt, utan att vända oss till de centrala organen.

Jag skall inte gå in på sakfrågorna, men vill säga att jag upplever att det händer oerhört mycket positivt inom svensk sjukvård. Det råder en stark förnyelseanda, och mycket nytt prövas. Det händer många bra saker, och det är positivt. I vilken mån vi bidragit till detta vill jag inte uttala mig om.

Nästa fråga är: Hur påverkar riksdagen förhållandena? Hur får våra beslut och prioriteringar genomslag? Den frågan är faktiskt inte ointressant i riks-

dagen. Det här är sådant som riksdagsutredningen håller på med, och här kommer också treårsbudgeteringen in. Frågan är: Hur mycket tid har utskotten för att kontrollera hur det blivit? Hur blev det t.ex. med gymnasieskolan? Vi fattar mängder av beslut om hur det skall bli framöver – det är vi jätteduktiga på – men när hinner riksdagen kontrollera hur det blev med det som vi beslutade?

Jag vill när det gäller hälso- och sjukvården notera att varken socialdepartementet, socialstyrelsen eller socialutskottet vid något tillfälle har frågat sig: Utvecklas sjukvården i riktning mot de mål som man har satt upp? Man talar om hur det skall bli, men man har ingen uppföljning. Det kan vara extra svårt på detta område, eftersom man har olika huvudmän, men även på de områden där staten är ensam huvudman är vi mycket dåliga på uppföljning.

Jag kan ta åt mig av kritik mot att vi har arbetat på ett ytligt sätt, men jag vill säga att vi låter detta ta den tid det tar. Vi har egentligen arbetat med detta under längre tid än vad riksdagen har medgivit att vi skall få ägna åt uppgiften.

Jag kan också ta till mig kritik som går ut på att resurserna skulle vara större eller att vi skulle välja bättre personer till revisorer, men det är en principiell fråga huruvida vi i det här huset har kunnat följa upp de beslut som har fattats. Ur den synpunkten är det som här har skett intressant som ett pilotfall.

Anf. 127 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Hans Lindblad har full rätt att försvara rapporten, och jag har min fulla rätt att försvara socialutskottet och dess verksamhet, som jag har följt under många år. Jag tyckte ändå att jag var ganska hovsam i min kritik. Hans Lindblad måste förstå att det finns en anledning till att utskottet i sin helhet inte fattade beslut om något uttalande med revisionsrapporten som grund.

Jag har, som jag sade, följt dessa frågor under många år, och jag har insett att det är nödvändigt att se helheten för att kunna dra några slutsatser. Jag har därför tillåtit mig att kritisera att man i sin genomgång utelämnat väsentliga delar i verksamheten, men ändå ansett att man har haft möjlighet att dra mycket konkreta slutsatser om vad som skall göras. Jag är rädd för att detta kan ge fel signaler. Det kan uppfattas så att riksdagens revisorer har receptet för hur man skall kunna komma till rätta med de mycket allvarliga problem som så många har intygat att vi har.

Min kritik har enbart bottnat i att vi har känt mycket för verksamheten och har varit angelägna om att den skall utvecklas i en riktning som riksdagen kan försvara.

Anf. 128 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! Riksdagen har uttalat att vi skall ägna oss åt mer generella och principiella frågor, och det försöker vi nu att göra på ett antal områden. Men man kan inte täcka hela hälso- och sjukvården, och vi har därför inom denna valt ut fyra aspekter. Vi har t.ex. inte studerat hela personalförsörjningen. Mot denna bakgrund faller kritiken mot att vi inte har studerat allt.

Man kan inte samtidigt kritisera oss för att vara ytliga och för att inte titta på allt.

Vi ställs inför samma problematik på varje samhällsområde: Skall riksdagen gå in och granska mera självständigt, oberoende av aktörerna? Är det vidare riksdagens revisorer eller fackutskotten som skall göra detta? Det är i mycket metodikfrågor. Hur skall man mäta? Många säger att det över huvud taget inte är möjligt att mäta den offentliga sektorns verksamheter. Jag brukar säga: Halvera då alla sådana verksamheter, för ingen kommer att se någon förändring! Det är något av en definitionsfråga – det är klart att i någon mening är det möjligt att göra mätningar.

Det finns en mängd metodfrågor som utskotten har mycket svårt att hantera. Vi har 20 anställda på vårt kansli, medan ett normalt utskott har 5, som är fullt upptagna med att skriva klämmar om avslag på motioner etc. Vi är dåliga på förvaltningsrevisionskunskap, metodutveckling och utbyte av erfarenheter. Den allmänna kunskap som finns om förvaltningsrevision, här och i andra länder, försöker vi föra in i det här huset. Jag vill inte hävda att vi lyckats åstadkomma någon jättehög kvalitet, men riksdagen har ett stort arbetsområde, och vi tvingas vara ganska översiktliga. Jag tycker dock att det som vi har lärt oss i det här arbetet är till mycket stor nytta när vi nu studerar polisverksamheten och gymnasieskolan. Också här gäller det metodik- och mätfrågor.

En viktig fråga är hur man kan få personalen att känna att den kan påverka sin arbetssituation. Detsamma gäller också för patienter och för elever. Det är en uppfattning som man kommer fram till om man går ut i verkligheten. I det perspektivet kan en mängd centrala verksamheter komma att bedömas. Det är klart att man inom TCO och Landstingsförbundet kommer att tycka illa om detta. Vi kan få många negativa reaktioner på detta, men vi har medvetet valt metodiken att själva gå ut på fältet.

Anf. 129 JERZY EINHORN (kds):

Herr talman! Det är bra att revisorerna och därmed riksdagen ägnat sig åt dessa frågor. Vill inte diskutera om det hade varit bättre om någon annan inom riksdagen hade gjort det. Vi är ganska eniga, och revisorerna har själva skrivit att översynen inte är heltäckande. Det var inte heller, som revisorerna skrivit, deras avsikt att den skulle vara det. Det är möjligt att förklaringen till att den inte blev heltäckande var att inte heller riksdagens målsättningar var heltäckande när det gäller vårdens problem. Det är därför bra att regeringen har aviserat en större översyn och i sin motivering för översynen tar upp frågor som revisorerna inte har tagit upp – och inte heller hade för avsikt eller till uppgift att ta upp, eftersom riksdagen inte har fattat några beslut som revisorerna skulle följa upp i dessa frågor.

Detta var anledningen till att vi lade hela utredningen från revisorerna åt sidan. Det är möjligt att revisorernas rapport, som har visat att man måste ta ett större grepp på hela problematiken, har bidragit till att regeringen har tagit ställning på det sätt som man har gjort i sin förklaring.

Anf. 130 ROSA ÖSTH (c):

Herr talman! Jag vill säga till Hans Lindblad att förvisso också vi riksdagsledamöter och utskottsledamöter är mycket ute i verkligheten och försöker

att bilda oss en uppfattning om hur det ser ut i verksamheter på olika områden. Så är fallet inte bara ett halvår någon gång ibland, utan ständigt och jämt.

Men jag sade också i mitt inledningsanförande att jag är fullt medveten om att riksdagens revisorer har begränsade resurser och att det inte var möjligt att göra en riktigt så djupgående analys som jag för min del ansåg att just den här frågan krävde. Hur stora områden man anser sig kunna gå in på för att kunna få ett rättvisande resultat är en viktig principfråga.

Revisorerna måste också vara betjänta av att få viss kritik, som åtminstone i mitt fall är positivt betingad. Det som jag är kritisk mot är att man på punkt efter punkt lägger fram mycket distinkta förslag i revisionsrapporten och säger att det skall vara på ett visst sätt, utan att man har vägt in faktorer som är helt avgörande för om just dessa förslag är de riktiga.

Riksdagens revisorer har ju en mycket hög status. För att era rapporter, vilka, som jag också sade i mitt inledningsanförande, i allmänhet är av mycket förnämlig kvalitet, i framtiden skall få det genomslag som de normalt förtjänar kan det vara viktigt att man diskuterar hur ni skall arbeta och vilka resurser ni skall ha för att verkligen fylla de funktioner som riksdagens revisorer skall utöva.

Anf. 131 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Sjukvårdens kostnader och organisation är en huvudvärk för regeringarna i alla utvecklade länder. I Sverige har vi en speciellt svår situation. Nära 10 % av BNP går till sjukvården. Vi har en äldreutveckling som kommer att medföra stora problem framöver. Vi har nya forskningsrön att följa upp.

Revisorerna har gjort en granskning, och det är bra att de granskar verksamheten, men man har granskat den i mycket begränsade perspektiv. Man har valt några få utgångspunkter och försöker på den grunden att täcka hela komplexet. Det går inte. Det är alltför komplicerat och alltför många synpunkter som måste vägas in innan man kommer fram till så konkreta förslag som man har tagit sig före att lägga fram i detta sammanhang.

Det är viktigt att revisorerna fortsätter sin granskning, och de skall rapportera vad de finner, men de skall inte lägga fram så omfattande förslag på så komplicerade områden som har skett. Nu vet vi att regeringen kommer med utredningar om nytt sjukförsäkringssystem och ny uppbyggnad av hela sjukvårdens ekonomiska bas, och det är värdefullt och viktigt. Därför tycker jag också att det är angeläget att man inte mot bakgrund av en revisionsrapport med mycket snäva horisonter lägger fram en rad förslag.

Anf. 132 HANS LINDBLAD (fp):

Herr talman! En viktig punkt är ändå: Vad beslutar ett folkvalt organ som riksdagen? Hur följs det upp, och hur rapporterar man tillbaka? Det gäller att leda en verksamhet i samhället, och det är den väsentliga uppföljningsfrågan.

Vi gick in på några sakområden. Det gällde rätt mycket läkarförsörjningen, en hel del om primärvård och sådant, men mycket stora områden har vi över huvud taget inte studerat. Vi har t.ex. inte tagit upp frågor som

om den svenska kroppssjukvården eller psykiatrin är tillräckliga eller inriktade på rätts sorts sjukdomar. Vi gick in på ett antal begränsade områden.

Vi sade oss inte att vi lägger fram förslag för att riksdagen skall fatta några specifika beslut, utan det gällde att se på frågorna i ett samlat sammanhang. Från utskottet pekar man på regeringsdeklarationen, men det är mera en formfråga. Det väsentliga när det gäller metoden, vare sig det gäller lagfrågor eller det gäller pengar, är att se på vad som är avsikten med verksamheten och att undersöka hur det sedan blev. Det är också det väsentliga i rapporten, inte den eller den sakfrågan. Vi har inte på någon punkt haft en konkret inriktning att riksdagen skulle fatta ett beslut av en viss innebörd.

Vår uppgift var att se på uppföljningsproblematiken, och då tror jag att det är viktigt att göra det principiellt. Det väsentliga är, som sagt, att vi jobbar på samma sätt på andra stora samhällssektorer, även på dem där det inte är flera huvudmän, men även där har vi alltså väldigt svårt. Det bör noteras att ingen har utvärderat svensk gymnasieskola.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beträffande beslutet, se 20 §!)

17 § Dopning

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1991/92:SoU7 Dopning (prop. 1990/91:199).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beträffande beslutet, se 20 §!)

18 § Allmänna arvsfonden

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1991/92:SoU13 Allmänna arvsfonden (skr. 1990/91:137).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beträffande beslutet, se 20 §!)

19 § Fortsatt godtagande av byggprodukter som godkänts i annat nordiskt land

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1991/92:BoU6 Fortsatt godtagande av byggprodukter som godkänts i annat nordiskt land (prop. 1991/92:33).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beträffande beslutet, se 20 §!)

20 § Beslut om uppskjuten votering m.m.

På förslag av tredje vice talmannen beslöt kammaren att det på föredragningslistan återstående ärendet, utrikesutskottets betänkande UU8, samt besluten i de under 15 – 19 § § behandlade ärendena, fick uppskjutas till morgondagens arbetsplenum.

21 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1991/92:77 Ändring i lagen (1973:1199) om ersättning från den internationella oljeskadefonden

22 § Kammaren åtskildes kl. 17.36.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdets början t.o.m. 4 § anf. 4 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. 5 § anf. 22 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 7 § anf. 43,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. anf. 92 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. 16 § anf. 109 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdets slut.

Vid protokollet

BENGT TÖRNELL

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 11 december

Ceremoni med anledning av FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna 1
Talmannen
Statsminister Carl Bildt (m)
Ingvar Carlsson (s)
1 § Anmälan om återtagande av plats i riksdagen 4
2 § Justering av protokoll 4
3 § Förnyad bordläggning 4
Meddelande om samlad votering 5
4 § Mänskliga rättigheter 5
Utrikesutskottets betänkande UU2
Debatt
Björn Samuelson (v)
Hans Göran Franck (s)
Inger Koch (m)
Karl-Göran Biörsmark (fp)
Ingbritt Irhammar (c)
Margareta Viklund (kds)
Karl-Erik Svartberg (s)
Ylva Annerstedt (fp)
Elisabeth Persson (v)
Ingela Mårtensson (fp)
Jan Jennehag (v)
Beslut fattades efter 8 §
5 § Jakt och viltvård m.m. 27
Jordbruksutskottets betänkande JoU5
Debatt
Carl G Nilsson (m)
Jan Fransson (s)
Hans Dau (m)
Olle Lindström (m)
Christer Windén (nyd)
Lennart Fremling (fp)
Dan Ericsson i Kolmården (kds)
John Andersson (v)
Patrik Norinder (m)
Beslut fattades efter 8 §

6 § Tilläggsbudget I: jordbruksdepartementet 37
Jordbruksutskottets betänkande JoU7
Debatt
Annika Åhnberg (v)
Åke Selberg (s)
Lennart Brunander (c)
Beslut fattades efter 8 §
7 § Sänkning av mervärdeskatten på vissa varor och tjänster..... 46
Skatteutskottets betänkande SkU5
Debatt
Bo Forslund (s)
Bert Karlsson (nyd)
Lars Bäckström (v)
Karl-Gösta Svenson (m)
Andre vice talmannen (om debattreglerna)
Ivar Franzén (c)
Ian Wachtmeister (nyd)
Harry Staaf (kds)
Peter Kling (nyd)
Fredrik Reinfeldt (m)
Hugo Hegeland (m)
Kjell Johansson (fp)
Bengt Dalström (nyd)
Beslut fattades efter 8 §
8 § Normgivningsfrågor m.m..... 81
Konstitutionsutskottets betänkande KU12
Beslut..... 81
Utrikesutskottets betänkande UU2
Jordbruksutskottets betänkande JoU5
Jordbruksutskottets betänkande JoU7
Skatteutskottets betänkande SkU5
Konstitutionsutskottets betänkande KU12
9 § Statlig garanti för ett lån till Första Sparbanken..... 83
Näringsutskottets betänkande NU12
Beslut..... 84
10 § Tilläggsbudget I 84
Näringsutskottets betänkande NU13
Beslut..... 84
11 § Ändringar i bankrörelselagen..... 84
Näringsutskottets betänkande NU16
Beslut..... 84
12 § Tilläggsbudget I 84
Justitieutskottets betänkande JuU11
Beslut..... 84
13 § Tilläggsbudget I 85
Justitieutskottets betänkande JuU12
Beslut..... 85

14 § Vissa invandringsfrågor ... 85
Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU6
Beslut ... 85
Meddelande om samlad votering ... 85
15 § Vissa hälso- och sjukvårdsfrågor ... 85
Socialutskottets betänkande SoU5
Debatt
Per Stenmarck (m)
Lena Öhrsvik (s)
Göte Jonsson (m)
Chatrine Pålsson (kds)
Ulla Pettersson (s)
Beträffande beslutet, se 20 §!
16 § Hälso- och sjukvård ... 90
Socialutskottets betänkande SoU6
Debatt
Bo Holmberg (s)
Eva Zetterberg (v)
Göte Jonsson (m)
Ulla Orring (fp)
Rosa Östh (c)
Jerzy Einhorn (kds)
Johan Brohult (nyd)
Leif Carlson (m)
My Persson (m)
Elisabeth Fleetwood (m)
Hans Lindblad (fp)
Bertil Persson (m)
Beträffande beslutet, se 20 §!
17 § Dopning ... 115
Socialutskottets betänkande SoU7
Beträffande beslutet, se 20 §!
18 § Allmänna arvsfonden ... 115
Socialutskottet betänkande SoU13
Beträffande beslutet, se 20 §!
19 § Fortsatt godtagande av byggprodukter som godkänts i annat nordiskt land ... 115
Bostadsutskottets betänkande BoU6
Beträffande beslutet, se 20 §!
20 § Beslut om uppskjuten votering m.m. ... 116
21 § Bordläggning ... 116

gotab 40439, Stockholm 1992